ئادەمیزاد لە کۆمەڵی کوردەواریدا

دەربارەی ژن و پیاو

نووسینی

عەبدولخالق مەعروف

هەندێ لە نوسەرو چیرۆکنوسەکان دەڵێن (ژن و پیاو یا- نێرومێ- وەك یەکن بێ هیچ جیاوازیەك، تەنها ئەوەندە نەبێت کە هەریەکەیان کەسێکی ترەو بە لەش لێك جیاوازن، دەنا لە مافی مرۆڤایەتی و ئینسانیدا وەك یەك و یەکسانن).

یەکێك لە نووسەرەکان دەڵێت (ئەمن باوەڕم وایە جوداوازیەك لە نێوان ژن و پیاودا لە ڕووی ئینسانییەوە نییە. بێگومان ئەمە وا ناگەیەنێ کە هەریەکەیان وێنەی کۆپی ئەوی دیکەیانە، بەڵکو هەریەکەیان تەواوکەرو پاڵپشتی ئەوی دیکەیانە).

منیش بۆ خۆم دژی مافی ئافرەت نیم، بەڵکو لەو کەسانەم کە حەز لە مافی ئافرەت دەکەن، بە جۆرێك "کە هەر کردارێك و ڕفتارێك هەیە ئەگەر بۆ لایێکیان دروست و ڕەوابێ، دەبێ بۆ لاکەی تریش دروست و ڕەوابێ، بە بێ لەبەرچاوگرتنی- مێیایەتی و نێرایەتی- وەك دووتای هاوسەنگ" نەوەك ئەوانەی کە تەنها بە زارو بە نووسینی ناو چیرۆکەکەیان دان بە مافی ژندا دەنێن و بۆی دەپاڕێنەوەو لە دەرەوەی بیرو نووسین بە کردەوەو ڕەفتاری ڕۆژانەیان دژی مافی ئافرەتن و، بە هیچ جۆرێك بیرو کردەوەیان وێك ناکەون.

بەلای منەوە مافی ژن و یەکسانی لەگەڵ پیاودا هەر ئەوە نییە کاری ناو ماڵ و منداڵ بەخێوکردنی لێ بسەنرێتەوەو چەکوش و داس و دەستەندوی جووتی بدرێتە دەست و بکرێ بە کرێکارو سەپان و جووتیارو لە کارگەو مەزراکاندا بڕەتێنرێ، یا تیروکەوان و تفەنگی لە مل بکرێ و ڕەوانەی کۆڕی شەڕێ بکرێ، یان کاغەزو قەڵەمی لەبەردەم دابنرێ و لەسەر سەکۆی فەرمانڕەوایی و فەرمانبەری جێگیر بکرێ. بەڵکو مافی یەکسانی ئەوەیە "کە ئەوەی خواست و ویست و ئارەزووی هەرلایە لە نێرو مێ- ئەگەر بۆ لایێکیان دروست و ڕەوا بێ بۆ لاکەی تریش دروست و ڕەوابێ بەبێ لەبەرچاوگرتنی مێیایەتی یان نێرایەتی" ئەمەیە مافی مرۆڤایەتی و ئینسانی ئەگەر خۆمان نەخەڵەتێنین و ڕێڕەوێکی تایبەتی گرتووەو تێڕوانینێکی تایبەتی هەیە.

ماف ئاوایە، دەنا ئەویتر وەك لە کارگە ئیش پێکردن و کردنی ژن بە وەرزێرو سەپان و شتی تر لەم بابەتەو کردنی بە هاواتی پیاو لە ڕووی کارەوە ئەمە پێی ناگوترێ ماف. بەڵکو ئەمە چەوساندنەوەی ژنە، چونکە بارەکەی گرانتر دەبێ وێڕای کاری ماڵ و بەخێوکردنی منداڵ و

- ژنی بەدبەخت هەتا بۆ ئازادیو مافەکەشی چەوساوەی بیری پیاوەو لێی ناگەڕێن بۆ خۆی بیری لێبکاتەوە
- ئەوانەی دەیانەوێ مافی ئافرەت بدەنو ئازادی پێببەخشن، بۆچی لە چیرۆکەکانیاندا کارێکی وا ناکەن کە جیاوازی لە نێوان نێرو مێ نەمێنێ؟

چێشتکەری مێرد، کاری دەرەوەیشی دەخرێتە سەرشان وەك ئەمڕۆ وا بەدیدەکرێ.

هەندێ نووسەری تر دەڵێن (ژن ئازاد نابێو مافی وەگیر ناکەوێ تا خۆی نەبێتە خاوەن پارەو پوول) هەندێکی دیکە دەڵێن (تەنها پارە بەدەست بوونو بە ئارەزووی خۆ شووکردنو بوون بە کارگەی منداڵ دروستکردنی ئازادی ژنو مافی چنگ ناخا، تەنها ڕێگە بۆ ئازادی ژن کارو کارگەیە). سەیر لێرەدا ئەوەیە: ژنان بۆ خۆیان مافی خۆیان دیارینەکردووە کە چییەو چۆنەو دەبێ چ بکەن؟ دیسان هەر پیاوە خۆی لێ کردوون بە کوێخاو مافیان بۆ دیاریدەکاو سنووری مافیان بۆ دادەنێو نەخشەی دەکێشێ.

با ئەو مامۆستا بەرەوانیکەرانەی مافی ژن واز لە ژنان بێننو ژنان خۆیان مافی خۆیان دیاربکەنو خواستو ئارەزوویان لە ماف چییە بیڵێن.

ژنی بەدبەخت هەتا بۆ ئازادیو مافەکەشی چەوساوەی بیری پیاوەو لێی ناگەڕێن بۆ خۆی بیری لێبکاتەوە، پیاو قوت دەبنەوەو لە جیاتی ئەوان بیریان بۆ دەکەنەوەو دەیانەوێ بە ناوی ئازادیو مافی ژن ڕەوانەی کارگەو مەزرایان بکەنو بارەکەیان چەندە هێندەی تریش قورس بکەن. ئایا ئەمە مافدانە بە ژن؟ ئەمە خۆشەویستی ژنو ڕێزگرتنیەتی؟ یا ئەمە بارسوك کردنی پیاوەو دەیەوی لە جیاتی خۆی ژن بڕەتێنێ. لەم سەردەمەشدا ئەو مامۆستایانەی کە لە ماڵەوە لە جیاتی ژنەکانیان بەکاروبار هەڵدەستن، گاڵتەوگەمە بە یەکتری دەکەنو دەڵێن ئایا لە جیاتی ژنەکەی جلی شۆردووە یا قاپو ئامانی خاوێن کردوەتەوەو ناوماڵی ڕێکخستووەو چێشتی لێناوە؟

ئەوجار ئەگەر وەك ئەوانە کە گوایا لایەنگری ژن دەکەنو دەڵێن "دەبێ ژن وەك پیاو تەماشا بکرێ" ئایا ئەوانە خۆیان بە یەك چاو تەماشای، پیاوی چاو لەدەرو ژنی چاو لەدەر دەکەن؟! یان ئەوانە ڕێگەدەدەن ئەگەر پیاوێك دووژن پێکەوە بێنێ ژنێکیش دوو مێردی هەبێ لە یەك کاتدا؟.. با ئەوانە خۆیان وەڵام بدەنەوە.

ڕەنگە زۆر خوێندەوار بیستبیان کە بە تەوسۆ توانج دەڵێن "فلانە ژن نۆ مێردی کردووە" ئەمەش لە کاتێکدا کە تەلاق درابێ یا مێردی تری کردبێتەوە، بەڵام ئەگەر پیاوێك سەد ژنیشی هێنابێ یەکەیەکە یان چوار چوار، کەس ورتەی لە دەم نایەتەدەرو نەهاتووەتە دەرو بە کارێکی ڕەوا دەژمێردرێ.

ئەنجا ئەگەر ئەوانەی دەیانەوێ مافی ئافرەت بدەنو ئازادی پێببەخشن، بۆچی لە چیرۆکەکانیاندا کارێکی وا ناکەن کە جیاوازی لە نێوان نێرو مێ نەمێنێ؟ بەڵکو بە پێچەوانە ئەوانە لەناو چیرۆکەکانیشدا ئەم جیاوازییەیان پتەوتر کردوە، وەك لە چیرۆکی دەرەبەگ "دەرەبەگ بە زۆری ئارەزووی خۆی لە کچەلادێدا دادەمرکێنێو کچەش بۆ ئەوەی پارێزگاری لە شەرەفو ناموسی خۆیو خێزانی بکا خۆی دەکوژێ" ئەگەر نێرو مێیان وەك یەك تەماشا کردووە، بۆچی دەبێت شەرەفو ناموسی مێ ناولەشی بێ؟. ئەدی بۆچی شەرەفو ناموسی نێر ناولەشی نەبێ؟

دیسان بۆچی هەر ژنەو کراوە بە پێناوی پیاوو کاری خراپەی پێ سپێردراوە؟ ئەوجار هەر خۆیانو ئەوانەی لایەنگری مافی ئافرەتن لە کاتی تووڕەبووندا ئەندامی نێرینەی لەشی خۆیان دەکەنە شمشێرو بە قسە دەینێرن بۆ ناوگەڵی ژن، ژنیش دەبێ بەمە چاوشۆڕبێو ورتەی پێ نەکرێ نێریش وەك کەڵی بەهار بەمە زۆر دڵخۆش بێو شانازی بکا.

دیسان پرسیار لەو چیرۆکنووسو مافخوازانەی ژن دەکەم کە دەیانەوێ ژنی خەڵکی مافو ئازادی وەرگرێو دووربێ لە هەموو چەوساندنەوەیەكو ڕێگرتنێكو بەرهەڵستیەك. ئایا بۆ ژنانی خۆیان ئەو مافو ئازادیە پەسەند دەکەن؟ یا بڵێم ئەم مافو ئازادییەیان بۆ ژنانی سەربەخۆیان دابین کردووە؟ ئەگەر لە وەڵامدا دەڵێن بەڵی، ئەدی بۆچی لە پاشملەی ژنەکانیانەوە هەوەسبازی دەکەنو دەیانەوێ ئەو ژنانەی کە تا ئەمڕۆ بۆیان دەپاڕانەوەو بەزەیی خەڵکیان بۆ ڕادەکێشان بیانخەنە ناو داوی داوێن پیسی خۆیان؟

بۆچی ئەو پیاوە مافخوازانە جێگەی خۆیانو ماڵو داراییانو شاعیریو زاناییانو چیرۆکنووسیو شانۆگەریان، خۆلاسە هەرچی لە دەستۆ مستییان دێ دەیکەنە پردی ئازادیو بەهەشت، بۆ ئەوەی پەرپی ژنی تێبخەن؟ دیسان ئەو ئەوینو عیشقە خوداییە بێگەردەی ئەوان باسی لێوەدەکەن، لە کوێیە؟.. لە دڵی کام مردوو

نووستووە؟ ئەگەر وایە ئەو ئەوینە خاوێنە بێگەردە دوور لە نێرو مێ خوازییە بۆ لەگەڵ دایکی شیردەرو بەخێوکەرو باوکی پەنادەرو بەڕێوەبەر، نییە؟ ئەدی بۆچی کە ئەویندارى بێگەردی مرۆڤانی پیر دەبێ، یا هەر پاش ماوەیەك لە یەکتری تێردەبن، ئەوین وەك پەپولەی بەهەشت دەفڕێو ماڵی پڕ لە ئەوینی خودایی دەبێتە دۆزەخ و ناڕێکی و گلەو گازاندە؟

لێرەدا باس باسی مافی مرۆڤایەتیە، نازانم بەلای چیرۆکنووس و مافخوازانی ژن پیاوی پیر مافی نییە؟ ئەگەر بە مرۆڤی دەزانن بۆ دەبێ ئاوا باسی کچێك بکرێ کە چەند ستەمی لێکراوە. ئەوەتا ئاسمان و زەوی شین دەگێڕن قوڕ دەپێون چونکە کچێکی ناسك و تەڕو جحێڵ دراوە بە پیاوێکی پیری کەنەفتە، وەها دەریدەبڕن کە پیاوی پیری کەنەفتە دڕندەیەکی ئینسان خۆرە. لەبەرچی؟. هەر لەبەر ئەوەی پیاوی پیری کەنەفتە، هێزی مێخوازی کەمترە لە گەنجێك و ڕەنگە ئارەزووی نێرخوازی کچە بە تەواوی دانەمرکێنێ. ئەگەر لەبەر ئەمە نییە ئەدی لەبەرچییە؟

دیارە مەسەلەکە لە بنەڕەتداو سەرەتاوە هەموو هەر بە نێرومێخوازیەوە گرێدراوەو هیچی ترو ئەوەی دی کە دەگوترێت هەر بۆ قسەیەو ڕازاندنەوەی مەسەلەیە دەنا پیاوی پیرو هەژارو داراو نەدارو ئاغاش هەر مرۆڤن.

ئەگەر مێ و نێر وەك یەکن لەبەرچاوی ئەوانەو لەیەك تای تەرازووی بۆچی شاعیرەکان و چیرۆکنووسەکان بە بەژن و باڵاو خەت و خاڵ و چاو برۆو مەمکی ژندا هەڵدەڵێن بە ئەندازەیەك تۆزی ژێر سوڵی ژن بە چاوو برژانگ بسڕێ و پاکی بکاتەوە، بۆچی کاکە شاعیر حەجمانی نامێنێ وەك پەپولەی شەوچرا خۆی دەسووتێنێ؟ بۆچی دروستە بۆ پیاو ئاوا بە ژنێکی جواندا هەڵبڵێ و بۆ ژن دروست نییەو ئەگەر ژنێك وەك پیاو ئەو ڕەفتارەی کرد لێی لە هەڵا دەدرێ و وەك ژنێکی سوك تەماشا دەکرێ، خۆ ئەگەر مێردار بێ ئەوە مێردەکەی هەرچەندە لە مافخوازانی ژنیش بێ ئەم ڕەفتارەی ژنەی پێ قبوڵ ناکرێ و دەسەڵاتی مێرد بە پێی "دەستووری کۆنەپەرستی" بەلای مافخورانی ژن- بەکاردێنێ و ژنە تەڵاق دەداو ئەگەر نەیکوژێ.

زۆر لە چیرۆکنووسەکانی کە بە ناوو زار لایەنی ژن دەگرن، زۆر باسی بە شوودانی کچ بە زۆرو مارەبڕینی لەسەر لانکەو درانی بە پیاوی کەنەفتەو نەدرانی بە دڵخوازی خۆی و خراپەی ژن بە ژن دەکەن، ئەگەر کەمێك لێی وردبینەوە دەبینین نە تەنها کچ یان ژن ئەو ڕەفتارانەی دەگەڵدا کراوەو دەکرێت بەڵکو کورو پیاویش هەمان ڕەفتاری لەگەڵدا کراوەو بە زۆر کچیان لێ مارە کردووەو دڵخوازی خۆشی نەبووە، بگرە چەند ساڵ بەر لە ئێستا هەر باوك داخوازی کچی دەکرد بۆ کوڕی نە کوڕە کچەی دیبوو نە کچەکە کوڕەی دیتبوو، تەنها شەوی گواستنەوەو بوك و زاوایەتی یەکتریان دەدیت و تازەش کار لە کار ترازابوو و هیچ یەکێکیان نەیدەتوانی پەشیمان بێت ژن بە ژنەکەش وەك کوڕ بە کوڕەو هەر چوارلا بێدەسەڵاتن و مارەبڕینی سەرلانکەش بۆ کورو کچ هەر وەك یەکن، کەوابوو ئەم حاڵەتانەی باسکران کورو کچ و ژن و پیاو تێیدا یەکسانن و هەموو لایەك ستەم دیدەی کۆمەڵەو یەکسانن لەو چەوساندنەوەو بێ ئارەزوو کردنە، ئیدی ئەم هەموو کڕوزانەوە بۆ کچ و ژن لە پای چی؟.. نازانم کە کوڕیش لەو کۆمەڵەدا هەمان ڕەفتاری کچی لەگەڵدا کراوە بۆ باسی مافی ئەو ناکەن؟.. یان ڕەنگ لایان وابێ ئەو کەسەی داوای مافی ئافرەت بکا پێشکەوتوو و خوێندەوارە!. یا "لغرض في نفس يعقوب"ە. لەم کۆمەڵەی کوردەوارییەدا زۆرجار کچی لە خۆگەڕاوە مارەی لە کوڕێکی منداڵ بڕاوە، واتە وەك ئەوەی کە کچێکی منداڵ مارە بڕی لە پیاوێکی لەخۆگەڕاوە، دەی بۆ باسی ئەم حاڵەتە ناکەن و داوای مافی ئەو کوڕە منداڵە ناکەن؟ ئەوجار کابرایەك لە جیاتی خوێنی خزمێکی کوژراوی- بەهەر ڕووداوێك بێ- ژنی وەرگرتبێ، خۆ کابرایەك لە جیاتی خوێنی خزمێکی کوژراوی- بەهەر ڕووداوێك بێ- ژنی وەرگرتبێ، خۆ کابراش نە ژنەی دیوەو نە حەزی لێکردووەو نە دڵخوازی خۆیشی بووە ئەو ژنەی دەدرێتێ و لێی مارە بکرێ و لە پاشدانیش ناتوانێ تەڵاقی بدا، ژنی خوێن دراویش هەمان چارەنووسی هەیە.

ژن بە ژن، یان بڵێم پیاو بە پیاو. ئەگەر کوڕی خوشکدار یا پیاوی کچدار، ژن بە ژن نەکەن، لەناو ئەو کۆمەڵگایە چۆن ژنیان وەگیر دەکەوێ بە

- بۆچی دروستە بۆ پیاو ئاوا بە ژنێکی جواندا هەڵبلێ و بۆ ژن دروست نییەو ئەگەر ژنێك وەك پیاو ئەو ڕەفتارەی کرد لێی لە هەڵا دەدرێ و سوك تەماشا دەکرێ؟
- ئەم حاڵەتانەی باسکران کورو کچ و ژن و پیاو تێیدا یەکسانن و هەموو لایەك ستەم دیدەی کۆمەڵەو یەکسانن لەو چەوساندنەوەو بێ ئارەزوو کردنە

ئەگەر ژن دەبێ وەك پیاو ڕەفتاری دەگەڵدا بكرێو هەمان مافی هەبێ كە بۆ پیاو هەیە، بۆچی كە ژن شوودەكا دەبێ مێرد ئەركی هەموو ماڵ دانانو دامەزراندنی لە سەرشان بێو سەرباریش پارەو دراوێكی زۆریش بدا بۆ جلوبەرگو زێڕو پشتێنەو خەناوكەو ملوانكەو لاسەرەو گوارەو خشڵی تر، بن باریش چەند سەد مستقاڵ زێڕیش مارەیی پاشەكی بێ؟

چ جۆرێكو شێوەیەك خێزان دامەزرێنن؟ ئایا ئەو ژنانەی ئاوا پیاوە مافخوازانی ژن بونەتە قەڵغانیان بۆ دابین كردنی مافیان هیچیان بێزیان دێ یا بە خەیاڵیاندا دێ مێرد بە كوڕێكی نەخوێندەواری لادێ بكەن؟ هەرچەند كوڕەش ڕێكو پێكو لەبارو قۆزبێ.

ڕەنگە لایەنگرانی مافی ژن بڵێن "ئاخر حەزی لێناكا چۆن شووی پێ بكا، دەنا ئەگەر خواستو ئارەزووی دڵەو هیچ مەسەلەیێكی تر لە كایەدا نییە؟ بەڵام كچە خوێندەواری شارستانی قەتو هەرگیز خەیاڵو دڵی بەلای شوانو گاوانو جوتیارێك بگرە بەلای كرێكارێكی شاریشدا ناچێ. ئەگەر لێم تووڕە نەبن دەڵێم كچە لادێش ئەگەر خوێندنی سەرەتایی تەواو كردبێ دڵو خەیاڵی بەلای كوڕێكی شارستنیدا دەڕوا؟ چونكو كچە دەیەوێ شوو بە یەكێ بكا كە دواڕۆژی بۆ دابین بكاو خاوەن كۆشكو تەلارو ئۆتۆمبیلی باشو دەزگای جۆراوجۆری ناوماڵ بێو هەبووە بێ، كەوایە چۆن خەیاڵی حەزی بەلای كوڕە لادێییو گوند دەچێ؟! كەچی كوڕی خوێندەواری گوندی یا كوڕی شار گەلێ زۆرن لەوانە كە خوێندنی باڵاشیان تەواوكردوە كچی نەخوێندەواری لادێیان هێناوەو لە گەڵیشی گونجاونو بە دەگمەن بیستراوە یا ڕوویداوە، كە ژنی خوێندەوارو پارەدار شووی كردووە بە كوڕێكی هەژاری نیمچە خوێندەوار ئەگەر هۆیەكی تر نەبێ، جا با بپرسین ئایا هیچ یەك لەوانەی مافخوازی ژنو دژ بە ژن بە ژنن ئامادەن خوشكی یا كچی دەرچووی دانیشگاو زانكۆ بدەن بە كوڕێكی نەخوێندەواری كرێكار یان نیمچە خوێندەوار یا كچەش حەزی لێبكا؟ من وا تێدەگەم كە نایدەنو هەزارو یەك بەڵگەو بەهانە بۆ كچە پەیدا دەكەنو كە هێشتا منداڵەو بەرژەوەندی خۆی نازانێ، دەنا ئەم لە كوێو ئەو هەتیوە بەرەڵڵایە لە كوێ؟

دەیسا مامۆستاكان چار چییە؟ كوڕی لادێییەكانو نەخوێندەوارەكان ژنیان چۆن دەستكەوێ؟ یان ئەوانیش خۆ تەرخان بكەن بۆ ڕۆژی دواییو بەهەشتو حۆرییەكانو ببنە ڕەبەنی دێرێ؟

لە كاتێكدا خراپی ژن بە ژن باس دەكەن، پێویستە چارەیەكیش بۆ ئەوانە بدۆزنەوە كە لەم ڕێگایەوە نەبێ ژنیان دەستناكەوێ.

دیسان ئەگەر ژن دەبێ وەك پیاو ڕەفتاری دەگەڵدا بكرێو هەمان مافی هەبێ كە بۆ پیاو هەیە، بۆچی كە ژن شوودەكا دەبێ مێرد ئەركی هەموو ماڵ دانانو دامەزراندنی لە سەرشان بێو سەرباریش پارەو دراوێكی زۆریش بدا بۆ جلوبەرگو زێڕو پشتێنەو خەناوكەو ملوانكەو لاسەرەو گوارەو خشڵی تر، بن باریش چەند سەد مستقاڵ زێڕیش مارەیی پاشەكی بێ، كە زاوا هەرچی دارایی هەیە هەمووی لە ڕێگای ژن هێنانێك دادەنێو دەستەوئەژنۆ دادەنیشێو تا لێوانیش بە ژێر قەرزدا دەكەوێ، ئایا چیرۆكنووسو نووسەرە مافخوازەكانی ژن بۆ خۆیان بیریان لەمە كردووەتەوە؟ كە لە لایەك ئازادیو ماف بۆ ژنان دەخوازن، ژنانیش تا نرخیان پترو گرانتر بێ خۆیانیان پێ هەڵدەكێشنو لافی پێ لێدەدەن، جا كچە خوێندەوارەكانو زانكۆییەكان پتر لە كچە نەخوێندەوارەكان بەمەوە نووساوون كە نرخیان لە پێشەكیو پاشەكی پتر بێو زۆریش هەیە كچە نەخوێندەوارەكە بیری بۆ ناچێو نایزانێ بەڵام خوێندەوارەكە دەیزانێو داواشی دەكا و هەرچی مۆدی وڵاتە ڕۆژئاواییەكانی سەرمایەدار هەیە دەیەوێ لە كۆمەڵگای كوردیدا جێبەجێ بكا. بەم چەند شیرینەو چەند خۆشو جوانەو چەند مرۆڤایەتییە كە هەردوولا كچو كوڕ- یا بڵێین دەزگیران یا ژنو مێرد پێكەوە بە دەستەوایی ماڵێك كە لە توانای هەردووكیاندایە پێكەوە بنێنو هیچیان داوای مارەیی لەوی دی نەكا، نە پێشەكیو نە پاشەكی. بە تایبەت خوێندەوارەكانو فەرمانبەرو مووچەخۆرەكان لە كوڕو كچ، كە وەك برادەران داخوازییانە خۆ ئەوان بە دڵی خۆیانو بەبێ هیچ زۆرێك یەكدی دەخوازن با ئەوان وا بكەنو بەهانە بە یەكتری نەگرنو ئەو بارە قورسە نەخەنە سەرشانی زاواو باوكی دوواڕۆژ.

بەڵام مافخوازانی ژن دەیانەوێ لە هەموو لایەكەوە ژن مافی هەبێ وەك پیاو، واتا هاوتای پیاوبێ لە بارداو سەرباریش مافی ژنی ڕۆژانی زوویشی هەبێ، لە خشڵو مارەییو بەرگو ماڵ دانانو ناندان. بە قسەی ژن مافخوراوو بەشخوراوەو پەككەوتوو و دەستو پا بەندە، بەڵام لە ڕاستیداو لە كۆمەڵگای ئێمەی كوردەواریدا ژن پاش مێردكردنی سەردارو بەندكاری پیاوەو لە ماڵدا

سەرکارو کاربەدەستە. با کەمێك لێی وردبینەوە بزانین لە کاروباری ماڵو منداڵو تا چوونەدەرو سەرلێدانو بانگهێشتنو ئەم جۆرە شتانە لە پەیوەندی کۆمەڵایەتی، کێ بڕیاری لەسەر دەدا مێرد یان ژن؟ دیارە ژن سەرپشکی هەیە لە هەموو ئەوکارانە، بگرە تا کڕینو فرۆشتنی خانوو و ئۆتۆمبیلو شتی تری ناوماڵ، بەڵکو پیاو هەروەکو کرێکارێکەو دەبێ فەرمانی ماڵەوە جێبەجێ بکات. چونکە ئەگەر وا نەکا ماڵوێران دەبێ ژنە لێی زیز دەبێو ڕەنگە وایلێبێ کار بگاتە تەڵاقدان، ئەمەش دیسان ماڵوێرانیەکی ترە لە ڕووی تێکچوونی ماڵو خێزانو خەرجی ئەو هەموو مارەیی پاشەکییە.

ئەوجار هەندێ ژن کە بە کچێنی هەر ڕەوشتو ڕەفتارێکی تایبەتی خۆی هەبووبێو کردبێتی لە خۆتاسو لوسدانو ئارایشت کردنو خۆ ڕازاندنەوەو جلی جوان لەبەرکردنو هاتوچۆکردندا دەستە خوشکانیو دۆستانی، قبوڵو شتی تر، کە مێردیشی کرد ئەوانە بە پترەوە هەمووی دەکاو بەبێ لێکدانەوەی باری ژیانی مێردیو دەرامەتیو پێداویستی تر، ژنە ئەوەی دەیەوێ دەیکا، چونکە ژنی فیسارە کەس هەیەتیو وا دەکا، یا هەروا حەزی لێیەتی، مێردیش دەبێ دەست لەسەر سنگو ملکەچ بوەستێو بڵێ بەسەرسەر، بەڵام کوڕ ئەگەر هەندێ ڕەفتاری تایبەتی خۆی هەبووبێ وەك دانیشتن لەگەڵ هەندێ دۆستو برادەری خۆی یا چوونە یانەیەك، ئەوا پاش ژن هێنان دەبێ لە کاتی دیاریکراودا بگەڕێتەوە ماڵو نابێ دەستووری ژن هیچ کارێك لەوانە بکا.

تا ئێرە درێژدادڕی بوو وەك هەندێ وەرزێر لە گوندان کە وتووێژیان دەکرد لە باسەکەیان دەرچوون، یەکێك لەوان دەیگوت کاکە ئێمە باسی چ دەکەینو تۆش دەڵێی چ، لە وەڵامدا کە دەیزانی قسەکانی لە جێی خۆی نەبوو دەیگوت "خزمە مەبەستم لە قسەیە قسە) لێرەدا منیش مەبەستم لە قسەیەو تکای لێبوردن دەکەمو قسەکەش ئەمەیە کە هەندێ نووسەرو چیرۆکنووس دەیانەوێ مافی ژن وەك نەوعی ئینسانێ تەماشا بکرێو ئەم "ڕا" یە "نەوعی"یە بە مل ئاینی ئیسلامدا دابڕن، بە گوتەی ئەوان ئاینی ئیسلام چاکتر لە هەموو یاساو قانونێکی شارستانی ئەم جیهانە، ئە و هەموو مافە یەکسانییەی نێرو مێی دابینکردووەو ڕوونو ئاشکرای کردووەتەوە، بەڵام کۆلکە مەلاکانی کوردستان بە ئارەزوو و دڵخوازی خۆیانو بۆ پارەو پولو مافی دونیای دوون مافیان لە ژن ئەستاندۆتەوەو مارەو تەڵاقیان لەبەردەست دەرهێناونو بە زۆرەملێ داویانە بە پیاوو بەناوی دینی ئیسلام.

نازانم هەندێ کەس کە خوێندنی باڵا تەواو دەکەن یا هەندێ لەوانەی قۆناغی دووەمی قوتابخانە دەبڕنو کەمێك هاتوچۆی مزگەوت دەکات بۆ وازوو بە پەلە پەلیان لەبەرخۆ دەچێو وا تێدەگەن کە ئاینیش چاکتر لە مەلا تێدەگەنو هەرچی بە زمانی عەرەبی نووسرابێ لایان وابێ ڕوونو ئاشکرایە؟ بە تایبەت ئەگەر دوو ڕەکات نوێژ بکەن، یا چەند ڕۆژێك زکی خۆیان لە مانگی ڕەمەزاندا برسیو تینوو بکەن کە بە ناو بە ڕۆژوون، ئەوانە وەها لە خۆ دەگەن کە جێگری پێغەمبەرن (د.خ) وەك مەلا موجتەهیدەکانی پێشوو بەگژ مەلادا دەچن، ئەو مەلا بەدبەختەی کە ساڵەکانی ژیانی خۆی لە خوێندنو لێکدانەوەی ئاینی بەسەر بردووە، بە کەساسیو گەڕانی شارەو شارو دێبەدێ تا توانیویە پەی بەم شەریعەتی ئیسلام بەرێ، کەچی ئەوانە لێی دەبنە پێغەمبەری زەمانەو پێیان دەڵێن "کۆلکە مەلاو دژ بە ئاینو شەریعەتو نەفامو نەخوێندەوار". چونکە ئەو تازە خوێندەوارانە دەیانەوێ ئایین لەگەڵ هۆشو ئەو زانستانە بگونجێنن کە هەندێکیان لێ هەڵکراندووە بە بێ ئەوەی هیچ شارەزاییەکی قوڵیان لە ئایین هەبێو بە پێی هەوەسو ئارەزووی خۆیان چۆنیان دەوێ بۆی دادەدڕن، و بە پێی دڵخوازی خۆیان ئایین ڕێکدەخەن جۆری دەکەن لەگەڵ ڕژێمەکانی پاش ئیسلام کە بە "پێشکەوتوو" ناسراوون، جا سەرمایەداری بێ یا سۆشیالیستی یا ناسیونالی بێ، بە پێی ویستو کاتو چەرخ لە کاتێکدا ئایینی ئیسلام کە هاتووەو پەیدابووە ئەم زاراوانەو موستەلەحاتانەی ئەمڕۆ هەن نەبوون.

خۆی ئاینی ئیسلام وەك یاساو دەستوورێکی سەربەخۆیەو جیاوازی زۆرە لەگەڵ ڕژێمەکانی ئەمڕۆدا، بیروبڕوایەکی ڕەوشتو ئەخلاقییە پتر لە هەر شتێکی تر یاسایکی کۆمەڵایەتییەو

ئەو تازە خوێندەوارانە دەیانەوێ ئایین لەگەڵ هۆشو ئەو زانستانە بگونجێنن کە هەندێکیان لێ هەڵکراندووە بە بێ ئەوەی هیچ شارەزاییەکی قوڵیان لە ئایین هەبێو بە پێی هەوەسو ئارەزووی خۆیان چۆنیان دەوێ بۆی دادەدڕن و بە پێی دڵخوازی خۆیان ئایین ڕێکدەخەنو جۆری دەکەن لەگەڵ ڕژێمەکانی پاش ئیسلام کە بە "پێشکەوتوو" ناسراوون.

چونکە تەفسیراتی قورئان بەر تیشکی هەندێ زەواهیری تەبیعی دەگۆڕێ، ئەو گۆڕانەش دەبێتە هۆی وێك نەکەوتنی تەفسیراتی قورئان و تەفسیراتی زانستی، بۆیە دەبێتە هۆی هەڵگەڕانەوەی نیمچە خوێندەوار

پەیوەندی نێوان خەڵك و خودایە پتر لە هەر مەوزوعێکی دیکە، ئەوجا ئەگەر مەوزوعێکی تری گێڕابێتەوە وەك باسکردنی ڕووداوێك و پێیەوە بنووسێنن و تەفسیرات و تەئویلاتی بۆ بکەن بە دڵ و ئارەزوی خۆیان، ئەوە دوورە لە ئیسلام و لە ئەنجامدا ئەو جۆرە تەفسیرات و تەئویلاتانە وا لە خەڵکی موسڵمان دەکەن کە هەڵبگەڕێنەوە لە ئیسلام، چونکە تەفسیراتی قورئان بەر تیشکی هەندێ زەواهیری تەبیعی دەگۆڕێ، ئەو گۆڕانەش دەبێتە هۆی وێك نەکەوتنی تەفسیراتی قورئان و تەفسیراتی زانستی، بۆیە دەبێتە هۆی هەڵگەڕانەوەی نیمچە خوێندەوار. وەك لەمەوبەر هەندێ لە مەلا میسرییەکانی خۆ بە عەسری زان ئایەتی "و بنینا فوقکم سبعا طباقا" یان لێکدابووەوە بە کۆمەڵەی ڕۆژ کە ئەوکاتە زاناکان تا حەوت کۆمەڵەیان لێ وەدیار کەوتبوو، بەڵام لە پاشدا کۆمەڵەی ڕۆژ لە حەوت تێپەڕی بۆیەیە ناچاری گوتیان نەخێر مەبەست لەم "سبعا طباقا"ە حەوت "گازە" کە لە ئاسماندا هەیە، ئەمەش سەرینەگرت، جا لێرەدا خەڵك دەبێ چ بڵێ ئایا قورئان لەگەڵ زانست ناجۆرە؟ یان تەفسیراتی خەڵکەکە هەڵەیە، دیارە تەفسیراتەکان ڕاست نین و هەقە لەم مەوزوعانە مەلاکان و زانا ئاینییەکان خۆیان لێ لادەن و هەوڵی ئەوە نەدەن هەرچی زانست دایدەنێ بڵێین لە قورئاندا هەیە و پاش ڕوونبوونەوەو داهێنانی ئایەتی قورئانی لەسەر جێبەجێ بکەن، وە دەڵێن قورئان باسی کارەبا دەکا لە ئایەتی (25) لە سورەتی ئەلنوور "الله نور السموات و الارض مثل نوره کمشکات فیها مصباح المصباح في زجاجة الزجاجة كأنها كوكب درّي يوقد من شجرة زيتونة لا شرقية و لا غربية يكاد زيتها يضيء" لە کاتێکدا ئەم قورئانە سەدان ساڵ پێش ئەدیسۆن هاتووەتە خوار، ئەوە بوو تا ئەدیسۆن کارەبای نەدۆزیەوە کەسێك لەم هەموو مەلاو شارەزا ئایینیانە ئەم کارەبایان لەم ئایەتە وەرنەگرت؟ و ە ئەدیسۆن دۆزیەوە دەڵێن لە قورئاندا هەیە.

یان پاش دۆزینەوەی ئەتۆم و دروستکردنی دیسان هەندێ نەخوێندەوار گوتیان قورئان باسی ئەتۆم دەکات کە لە سورەتی زیلزالدا دەڵێ "و من يعمل مثقالة ذرة خيرا يره و من يعمل مثقالة ذرة شرا يره" لە کاتێکدا مەبەستی ئایەت شتێکی ترەو هەندەی ئاسمان و ڕیسمان لەم مەعناو تەفسیرە دوورە، چونکە ئەگەر وەك ئەو نیمچە موسوڵمانانە کە بڕوایان کرەو بۆ پتەوکردنی بڕوای خۆیان دەیانەوێ ئاوا تەفسیر بکەن، ئەوها بوایە قورئان باسی پیشەسازی بکردایە دەبوو پێغەمبەر (د.خ) چاکتر لە هەموو کەس و پێش هەموو کەس لەو مەبەستانە بگەشتایە بیزانیایەو چەکی قورسی دروستبکردایە بۆ لەناوبردنی دوژمنانی ئیسلام، وەك خودا لە قورئاندا فەرمان بە پێغەمبەر (د.خ) و موسوڵمانان دەدا، کە هەچی لە دەستیان دێ لە هێزو توانا دروستی بکەن بۆ چاوترساندن و تۆقاندنی دوژمنانی خواو موسوڵمانان کە ئایەتی (61) لە سورەتی ئەنفالدا دەڵێ "و اعدوا لهم ما استطعتم من قوة و من رباط الخيل ترهبون به عدوّالله و عدوكم و آخرين من دونهم لا تعلمونهم الله يعلم.. الخ" دیارە موسوڵمانان لە سەرەتای ئیسلامەتی تا ئێستاش نەیانتوانیوە چەکێك دروست بکەن وەك چەکی دوژمنانی ئیسلام، ئەگەر هیچ کورتە باسێك و نیشانەیەك بۆ ئەم چەکانەو پیشەسازییانە لە قورئاندا هەبوایە دەبوو خەڵکی جیهان لە عەرەب و ئیسلام فێری دروستکردنیان بووبان لە کاتێکدا موسوڵمانەکان پاش مەشق پێکردنیشیان ئینجا ناتوانن دروستکراوی ناموسڵمانەکان بەکاربەرن. ئیدی ئەم بانگەوازە بێ جێیە کە هەر وشەیەك لە قورئاندا هاتبێ بیگێڕنەوە بۆ ئەو دەزگا تازە دەرچووە، ڕاست نییەو دوورە لە ئیسلام، ئیسلامیەت فەلسەفەیەکەو دوورە لە پیشەسازی وەك هەموو فەلسەفەکانی تری جیهان. مەبەست لە ئیسلام و هاتنی پێغەمبەر (د.خ) ڕەوشتی چاکەیە وەك پێغەمبەر (د.خ) دەڵێ "انما بعثت لأتمم مكارم الأخلاق" واتە من ناردراوم بۆ ئەوەی ڕەوشتە چاکەکان تەواو بکەم بیان چەسپێنم و جێگیریان بکەم لەناو کۆمەڵدا.

دیسان لە پێغەمبەر دەگێڕنەوە کە کاتی خۆی عەرەبەکان دارخورمایان تەلقیح دەکرد پێغەمبەر (د.خ) بەلایاندا تێپەڕی لێی پرسین ئەمە چییە؟ پێیان گوت ئەمە دەبێ وا بکرێ فە ڕمووی وازی لێبهێنن ئەوەی خواکردبێ بێ ئەمەش دەبێ و وازیان هێنا ساڵی داهاتوو بەرەکەی نەگرت و چوونەی لای پێغەمبەر (د.خ) و ڕایانگەیاند کە دارخورماکان بێ تەلقیح کردن بەریان نەگرتن

پێغەمبەر (د.خ) لە وەڵامدا گوتی "خۆتان کاروباری دونیاتان باشتر دەزانن".

جا ئەگەر موسوڵمانی ئەوکاتی وەك ئەو موسوڵمانە بڕوا کزانەی ئەمڕۆی خۆمان بان، دەبوو لە پێغەمبەر (د.خ) هەڵگەڕێنەوە چونکە پێغەمبەرێك نەزانێ دارخورما بێ تەلقیح بەر ناگرێ ئەمە چۆن پێغەمبەرێکە، بەڵام موسڵمانانی ئەوکات لە قورئان دەگەیشتن، کە پێغەمبەر (د.خ) ڕێبەری فکریو ئاینییەو پێغەمبەری کشتوکاڵو پیشەسازی نییەو ئەوانە پەیوەندیان بە کۆمەڵەو کۆمەڵ بۆ خۆی هەوڵی پێشکەوتنی دەدا. مەبەست لە ئیسلام پەیوەندی نێوان خەڵك لە لایەك لە لایەکی تر پەیوەندی نێوان خوداو کۆمەڵی ئینسانە کە ڕێك بخریو چاك بکرێ.

با بێمەوە سەر باسی خۆمان، بۆ ئەوەی لە هەموو کوردێك ڕوونو ئاشکرابێت کە ئیسلام لە بارەی ژنو پیاو چی گوتووەو حوکمی چییەو چۆن دەڕوانێتە پلەو مافی ژنو پیاوو پەیوەندی خێزان لەسەر چ بناغەیەك دامەزراوە، من لەمەودوا باسی دەکەمو سەرچاوەی بنەڕەتیشم بۆ ئەم مەبەستە قورئانی پیرۆزو گوتەو کردارو ڕەفتارەکانی پێغەمبەرە (د.خ) کە لە کتێبەکانی حەدیسی (موسلیمو بوخاری)م وەرگرتووەو ڕای ئیمامی شافیعی (خ.ل) بە ئیجماعو قیاسیشەوە.

دیارە ئەوەی قورئان باسی کردبێو حوکمی لەسەر دابێ نە بە حەدیسو نە بە ئیجماعو نە بە قیاس هەڵناوەشێ، واتە دەق "نص"ی قورئان هەموو قسەیەكو حوکمێك بەتاڵ دەکاتەوە ئەگەر درابێ دەبی ڕەفتار بە فەرمانی قورئان بکرێو نابێ دەستکاری حوکمەکانی قورئان بکرێ لەو ڕۆژەوە هاتووە تا دونیا دەبڕێتەوەو هەتاهەتایە وەك خۆی دەمێنێو ئەسبابی موجیبەیشی کە کاتی خۆی لەبەر چی هاتووە، لەبەر هەمان هۆ دەمێنێو ناگۆڕێو بۆ هاتنی ئەو حوکمە چ مەبەستێك لەبەرچاو گیراوە هەمان مەبەست هەر دەمێنێو هەرکەس بیەوێ بیگۆڕێ یا دەستکاری بکا بە پێی حوکمی قورئان بە کافرو دژ بە ئیسلام دەژمێردرێو بە موسوڵمان ناناسرێ، وەك قورئان لە سورەتی ئەلمائیدە ئایەتی (44)دا دەڵێ "و من لم یحکم بما انزل الله فأولئك هم الفاسقون" ئایەتی (45)و لە ئایەتی (48،49،50،51) لە هەمان سورەتدا فەرمان بە پێغەمبەرو موسڵمانان دەدا کە بە پێی قورئان ڕەفتار بکەنو حوکم بکەن وەك دەڵێ "و انزلنا الیك الکتاب بالحق مصدقا لما بین یدیه من الکتاب ومهیمنا علیه فاحکم بینهم بما انزل الله و لا تتبع اهوائهم عما جاءك من الحق.. الخ" جا کەسێك بڕوای بە خواو ئیسلام هەبێ دەبێ لە قورئان دەرنەچێ، ئەگەر دەرچوو ئەوا بە موسوڵمان ناژمێردرێو دژ بە ئیسلام دەنووسرێ مافی ئەوەی نییە بەناوی ئایین قسە بکا.

ئەگەر قورئانو قسەی پێغمبەر(د.خ) واتە (حەدیس) کەوتنە بەرامبەریەك، واتە وێك نەکەوتنو هەریەکە حوکمێکی دابوو بە پێچەوانەی یەکتری، ئەوە حوکمی قورئان سەرپشکەو هەموو حوکمێك بەرامبەر قورئان بەتاڵە، جا با ئەو حوکمانە بە حەدیس یا ئیجماع یا بە قیاسو ئیجتیهاد دران.

لەم لێکۆڵینەوەمدا یەکەم قورئانم کردووە بە بەڵگەو دیکۆمینتو گەڕاوەمەتەوە سەر تەفسیری (بەیزاوی)، دووەم قسەو ڕەفتارەکانی پێغەمبەر (د.خ) کە لە ڕێگەی موسلیمو بوخاری) پێمان گەیشتووەو سێهەم فیقهی ئیمامی شافیعی (خ.ل) کە زۆربەی نەتەوەی کورد لەسەر ڕێڕەوی ئەوون، واتە شافیعی مەزهەبنو هیچ قسەیەك لە خۆمەوە دەربارەی ژنو پیاوم نەگوتووەو نەنووسیوەتەوە بەناوی ئاینو هەموویم لەم سێ سەرچاوە هەڵێنجاوەو ئەوەی مەبەستی ئەوەی هەبێ پتر لە ئایین بگا لە هەموو ڕوویکەوە، نە تەنها دەربارەی ژنو پیاو با بگەڕێتەوە سەر حەدیسەکانی موسلیمو بوخاریو قورئانو کتێبە فیقهییەکانی مەزهەبی ئیمامی شافیعی خۆی، وەك کتێبی (ئەلئوم) یا کتێبەکانی تری ئەو مەزهەبە وەك (شەرحە مینهاج) و (ئیعانە).

جا یەکێك لە نووسەرەکان دەڵێ (چیرۆکنووس کە تاوانکاری تێنەگەیشتنی مەلای گوندەکە باسدەکا، بەوەی ئەو منداڵە ساوایانە لە لانکەدا مارە دەکا تەنها وەك شتێکی تاکیو هەڵوێستی مەلاکە بۆی ناچێ، بەڵکو کرداری ناپاکی ئەو مەلایە تەعمیم دەکاو دەیخاتە ئەستۆی شەریعەت، ئێمە پێمان وایە لەوەدا پەلەی کردوە یا مەبەستی بووە مەسەلەکە بکاتە دەستکەلا بۆ لێدانی شەریعەت، لە کاتێکدا پێش ئەوەی چیرۆکنووس دەنگی ناڕەزایی بەرزبکاتەوەو داوای سەربەستی خێزان دروستکردن بکا، شەریعەت خۆی وەك ڕێگایەکی

ئەگەر قورئانو قسەی پێغەمبەر(د.خ) واتە (حەدیس) کەوتنە بەرامبەریەك، واتە وێك نەکەوتنو هەریەکە حوکمێکی دابوو بە پێچەوانەی یەکتری ئەوە حوکمی قورئان سەرپشکەو هەموو حوکمێك بەرامبەر قورئان بەتاڵە

نازانم ئەم جۆرە نووسەرانە ئەو شەریعەتەی باسی لێوە دەکەن دەبێ کام شەریعەت بێ؟! مەگەر شەریعەتێکی خەیاڵی خۆیان بێ کە هێشتا خەڵک پێی نەزانیبێ، دەنا نەدەبوو ئەم جۆرە کەسانە ئاوا بە ئارەزوو و دڵخوازی خۆیان بە ناوی ئایینو شەریعەت ئەو یاساو ڕەفتارانە لە قەڵەم بدەن

ڕاستەقینەی ژیانو وەك تەواوترین ڕێبازو کامڵترین یاسا بانگی بەتاڵکردنەوەی مارەبڕینو تەڵاقو نکاحی بێپرسو دووژن هێنانو هەرچی پەیوەندی لە دوورەوە یا لە نزیکەوە بە چەوساندنەوەی ئینسانەوە هەیە پوچەڵ دەکاتەوە هەر ئەمیش بە جوانترین شێوە دەیەوی بەرگری لە ژیانی بە خۆشی پێکەوە ژیانی مرۆڤایەتی بکا، جا ئەگەر لە هەر شوێنو کاتێکدا بە هۆی هەندێ کۆلکە مەلاو دوژمنی شەریعەتەوە کاری وا کرابێ پێچەوانەی خزمەتی ئینسانیەت بێ، ئەوا لای هەموو خاوەن ویژدانێك ئاشکرایە کە تەنها ئەو کەسانە تاوانبار دەکرێنو بەر لەعنەتی ڕۆژگار دەکەوون، نەك ڕێبازو فەلسەفە)..

ئەمە قسەی نووسەرە لێرەدا بڵێم نووسەر هەر فڕی بەسەر زانینی ئایینەوە نییەو ئاگای لە هیچ نییەو نە قورئانی خوێندووەتەوەو نە تێگەیشتووە، ئەگەر خوێندبێتیەوە، نە ئاگای لە ڕەفتارو کرداری پێغەمبەر (د.خ) هەیەو نە لە بیروڕای موجتەهیدەکانی مەزهەبی ئاگادارە، بە تایبەتی مەزهەبی شافیعی کە مەزهەبی زۆربەی کوردانە. نووسەر لای وایە بە ڕەوانی لە شەریعەتی ئیسلامی کردووە، بەڵام نازانێ ئەوەی ئەو بە کۆلکە مەلای دادەنێو دژ بە ئایین تاوانبارو بێویژدانی دەژمێرێ ئیمامی شافیعی (خ.ل) دەگرێتەوە.

با یەکە یەکە قسەکانی نووسەر بەراورد بکەین لەگەڵ ئایینو ڕەفتاری پێغەمبەر (د.خ) لە هیچ کاتێکدا لە چوار تا دوانزە ژنی کەمتر نەبووە سەرەڕای ئەو ژنانەی، گورجیو کەنیزەکی هەبووە، ئەوجار موسوڵمانانی تریش تا چوار ژن پێکەوە بە پێی دەقی ئایەتی قورئان ڕێدراوە هەر پیاوێك دەتوانێ هەرچەند دڵی بخوازێ ژن بێنێ بە مەرجێك لە چوار پتر کۆنەکاتەوە لە یەك کاتدا، وەك ئەمڕۆ چوار ژن بێنێو چەند ڕۆژێکی تر یا هەر بۆ ڕۆژی دوایی هەر چواریان تەڵاق بداو چواری تر بهێنێ، یان لەو چوارانە یەك دوانێك تەلاق بداو یەك دوانی تر بێنێتە جێگایانو بەم جۆرە، لە پاشا بە درێژی باسی دەکەین، ئیدی ئەم قسەیە لە کوێ دەمێنێ کە دەڵێ (ئایین دوو ژن هێنان پوچەل دەکاتەوە) قسەکانی نووسەر بە تەواوەتی پێچەوانەی ئایەتی قورئانو حەدیسە ڕاستەکانی پێغەمبەرو ڕەفتارو کردارەکانیەتی، نازانم ئەم جۆرە نووسەرانە ئەو شەریعەتەی باسی لێوە دەکەن دەبێ کام شەریعەت بێ؟!

مەگەر شەریعەتێکی خەیاڵی خۆیان بێ کە هێشتا خەڵك پێی نەزانیبێ، دەنا نەدەبوو ئەم جۆرە کەسانە ئاوا بە ئارەزوو و دڵخوازی خۆیان بە ناوی ئایینو شەریعەت ئەو یاساو ڕەفتارانە لە قەڵەم بدەنو نە ئەوانەش بێپەرواو بێباك هێرش ببەنە سەر مەلای چارە ڕەشی کوردەواری، کە هەموو ئازارو کوێرەوەریو بێنانیو تاڵو سوێری چێشتووە تا ئەوەندە لە ئایین گەیشتوەو وەك هەیەو چۆنە ئاواشی لە خەڵك گەیاندوەو بۆی گێڕاونەتەوەو ڕەفتاری پێکردووەو کاروباری خەڵكو پەیوەندیان لەگەڵ یەکتری لەسەر بناغەی ئایین بێ چەندو چوونو بێ ئەملاو ئەولا جێبەجێیان کردووەو هەر مەلایەك گەڕابێتەوە سەر (قیل و قال) لەناو مەلایانو خەڵکیش بەدناو و دین سووك ژمێردراوە، بۆیە هەموو مەلاکانی موسوڵمانو زانا چۆن ئیمامە موجتەهیدەکان فەرموویانە جێبەجێیان کردووەو بە موو لێیان لانەداوە، ئەگەر ئەم مەلایانە نەبوونایە بێگومان ئێستا ئایینی ئیسلام لەناو کوردا وەك ئاردی ناو دڕكو بەردی بنگۆمی لێدەهات، مەگەر تەنها ناوی بمابایە، لە کاتێکدا لەبەر بوونی مەلا ئێستاش دین بە هەڕمێینەو خەڵك پێوەی نووساون، بگرە هەیە سەروماڵو منداڵی لە پێناویدا دادەنێ. کاکی نووسەریش هەروا بە سووكو ئاسانی لەقەبی کۆلکەمەلاو نەزانیان تەکریم دەکا، بەبێ ئەوەی خۆی بزانێ ئایین چییە؟ ئەوەندە نەبێ کە بە منداڵی لە دایكو باوکی گوێبیست بووبێ یا لە کۆمەڵی دەوروپشتی کە زۆربەشیان بڕوای پیرەژنانەو دوورن لە ئایین و ئەوەی لە قوتابخانەکانیش خوێندویانە ئەوە نییە پشتیان پێ ببەسرێ.

ئەوجار ئەو نووسەرو چیرۆکنووسانە کە بەردەبنە گیانی مەلاو هەزارو یەك ناوناتۆرەیان لێدەنێن پێیان دەڵێن کۆلکە مەلا، بە قسەی خۆیان لەبەر ئەوەیە کە لە ڕێگەی شەریعەت لایان داوە، باشە ئەگەر وایە دژ بە دینو مەلا نینن خۆ دەرچووی (حقوق)یشو (پارێزەر) ئەگەر لە ڕاستیدا هیچ نەزانیو کۆلکە بێ، یان هەزار ناڕەوایی کردبێ بە ڕەواو توشی هەزار ئۆباڵیش بووبێ، بۆچی پێی نالێن "کۆلکە پارێزەر"؟!.

دیارە هەر لەبەرئەوەیە، ئەوەی خەریکی دین بووبێ لە لایەن ئەو کەسانە ناخۆشەویست بوون، هەر لەبەرئەوەی خەریکی دینن، چونکە وەك پێشتر باسمانکرد، ئەگەر مەلا لە کوردستاندا نەبوونایە دەمێك بوو خوا موسوڵمانیەتی بۆ خۆی بردبووەوەو لە کولەکەی تەپیشدا ناوی نەدەهات. ئەوەتا نووسەر بە مەلای شارەزاو زاناکانی ئایین دەڵێ کۆلکە مەلاو نەخوێندەوار. زۆری تریش هەن لەم بابەتە چی سووك و ناڕەوایە لە ملی مەلاکانی دەخەن. مەلاش هیچ تاوانێکی نییە تەنها جێبەجێکردنی فەرمایشتەکانی قورئان و پێغەمبەر (د.خ) و بیروڕای موجتەهیدەکان نەبێ، کە بۆ خەڵکیشیان ڕوونکردووەتەوە، جا سەرەڕای گوتنی کۆلکە مەلایی پێشیان دەڵێن بێویژدان و دژ بە ئایین و لە ئینسانیەت بێبەری!!

ئەمە لە بارەی مارەبڕینی کچی سەر لانکەو دوو ژن هێنان ئەوجار با بزانین نووسەر کە دەڵێ "هەر ئەمیش بە جوانترین شێوە دەیەوێ بەرگری لە ژیانی بە خۆشی پێکەوە ژیانی مرۆڤایەتی بکا، جا ئەگەر لە هەر شوێن و کاتێکدا بە هۆی هەندێ کۆلکە مەلاو دوژمنی شەریعەتەوە کاری وا کرابێ پێچەوانەی خزمەتی ئینسانیەت بێ ئەوا لای هەموو خاوەن ویژدانێك ئاشکرایە کە تەنها ئەو کەسانە تاوانباردەکرێن و بەر لەعنەتی ڕۆژگار دەکەون، نەك ڕێبازو بیرو فەلسەفە" نازانم ئەوانەی بە ناوی ئایین باسی ئینسانیەت و مرۆڤایەتی دەکەن، دەبێ مەبەستیان چی بێ؟ ئەگەر مەبەستیان هاوجۆری و هاونەوعیە، بەبێ لەبەرچاوگرتنی بیروڕاو ئایین و ڕەنگ، وەك خەڵك وای تێدەگاو بەم واتایەش بەکاردێ، ئەوا ئەوانە زۆر دوورن لە ئیسلام و دیارە هەر لە خەیاڵی خۆیاندا واتایەکی تایبەتی و یاسایەکی خەیاڵاویان بۆ ئیسلام داناوە، چونکە ئیسلام ئەو کەسەی بڕوای پێنەهێنێ و ملکەچ نەبێ بۆی بە چاوێکی تر سەیری دەکاو ڕەفتاری لەگەڵ دەکا، ئەگەر وەك نووسەر لە خەیاڵی خۆی دایناوە وابووایە کچ و ژنی ناموسوڵمان بە دیل و تاڵان نەدەبران و نەدەکران بە کەنیزەك و منداڵە نێرینەکانیش نەدەکران بە کۆیلە، کە ئەمانە بە پێی دەقی قورئان جێبەجێ کراون، چونکە ئیسلام کە خوا ناردوویە پێویستە بە خۆشی بێ یا بە ترشی بڵاوبکرێتەوەو ئەوەی بڕوای پێ نەکردبێ و نەبووبێتە ئیسلام شەڕی لەگەڵدا کراوەو کوژراوەو سەروماڵ و ساکان و منداڵ و ژنی بە دەسکەوت و تاڵان گیراوەو بەسەر موسڵماناندا دابەشکراوەو منداڵەکانیشی کراوون بە کۆیلەو عەبد، ژن و کچەکانیشیان کراوون بە کەنیزەك و جاریە، خۆ ئەگەر ناموسوڵمانان شەڕیان نەکردبێ خۆیان هاویشتبێتە ماڵی موسوڵمانان و تەسلیم بووبن بەبێ شەڕ، ئەوا دەبوو بە سەرشۆڕی سەرانە بدەن وەك لە قورئاندا هاتووە لە سورەتی ئەلئەحزاب ئایەتی (26 و 27) کە دەڵێ (و انزل الذين ظاهروهم من اهل الكتاب من صياصيهم و قذف في قلوبهم الرعب فرقا تقتلون و تأسرون فريقا و اورثكم ارضهم و ديارهم و اموالهم و ارضا لم تطؤها و كان الله على كل شيء قديرا) واتە خودا ئەو دەستەیەی خاوەن کیتابی کە پشتیوانیان لە موشریکان دەکرد لە سەنگەرو پەناگاکانیان و لە پایگاکانیان هێنایە دەرێ و ترس و لەرزی ئێوەی موسوڵمانی هاویشتە دڵیان تا وایلێهات ئێوەی موسوڵمان هەندێکیان بکوژن و هەندێکیان بە دیل بگرن و خودا سەروماڵ و زەوی و خانووبەرەی ئەوانی دا بە ئێوەو ئێوەی کردە میراتگری ئەوان هەروەها زەویەکی دا بە ئێوە کە جێپێتانی لێنەبووە.

هەروەها لە ئایەتێکی تردا دەڵێ (و قاتلوا في سبيل الله الذين يقاتلونكم) وە لە شوێنێکی تردا دەڵی (و اقتلوهم حيث ثقفتموهم) و (و قاتلوهم حتى لاتكون فتنة و يكون الدين لله) ئایەتی (190، 191، 193) لە سورەتی ئەلبەقەرەدا، واتە لە ڕێگەی خوادا بجەنگن لە دژی ئەوانەی شەڕتان لەگەڵدا دەکەن. لەگەڵ کافران بجەنگن و بیانکوژن لە هەر جێگەیەك دەستتان کەوتن. دژ بە کافران بجەنگێ تا فیتنەو فەساد لەسەر زەوی بەلا بدرێ و هەموو بێنە سەر دینی ئیسلام، لە ئایەتەکانی (216،224) لە سورەتی ئەلبەقەرەدا دەڵێ (كتب عليكم القتال و هو كره لكم و عسى ان تكرهوا شيئا و هو خير لكم.. و قاتلوا في سبيل الله) واتە جەنگتان لەسەر پێویست کرا کە بە دڵتان نییە، چەند زۆرە کە شت هەیە پێتان ناخۆشە بەڵام بۆ ئێوە چاکەی تیایەو خێرو خۆشی لە دوایە. لە ڕێگەی خوادا لەگەڵ کافران بجەنگن و بزانن کە خوا لە گوفتارو کرداری خەڵك ئاگاو بیسەرە.

"نازانم ئەوانەی بە ناوی ئایین باسی ئینسانیەت و مرۆڤایەتی دەکەن، دەبێ مەبەستیان چی بێ؟ ئەگەر مەبەستیان هاوجۆری و هاونەوعیە، بەبێ لەبەرچاوگرتنی بیروڕاو ئایین و ڕەنگ، وەك خەڵك وای تێدەگاو بەم واتایەش بەکاردێ، ئەوا ئەوانە زۆر دوورن لە ئیسلام و دیارە هەر لە خەیاڵی خۆیاندا واتایەکی تایبەتی و یاسایەکی خەیاڵاویان بۆ ئیسلام داناوە"

ئایەتی (74–76) لە سورەتی ئەلنیساءدا دەڵێ (فليقاتل في سبيل الله الذين يشرون الحياة بالآخرة و من يقاتل في سبيل الله فيقتل او يغلب فسوف يؤتيه اجرا عظيما. و ما لكم لا تقاتلون في سبيل الله و المستضعفين من الرجال و النساء و الولدان الذين يقولون ربنا اخرجنا من هذه القرية الظالم و اجعل لنا من لدنك وليا و اجعل لنا من لدنك نصيرا. الذين امنوا يقاتلون في سبيل الله و الذين كفروا يقاتلون في سبيل الطاغوت فقاتلوا اولياء الشيطان ان كيد الشيطان كان ضعيفا) واتە با لە ڕێگەی خوادا بجەنگن ئەو کەسانەی ژیانی دونیا بە ڕۆژی دوایی دەفرۆشن، هەر کەسێك لە پێناوی خوادا بکوژرێ یا سەرکەوێ لە دواڕۆژدا پاداشتێکی گەورەی دەدەینەوە. بۆ لە ڕێگای خوادا شەڕناکەن؟ لە کاتێکدا بێ دەسەڵاتەکان لە ژن و لە پیاوو منداڵ هاواردەکەن و دەڵێن خوایە لە دەستی ستەمکاری ئەم دینەمان ڕزگار بکەو لە لایەن خۆتەوە سەرکارێك و پەنادەرێکمان بۆ بنێرە. ئەوانەی خاوەن بڕوان لە ڕێگەی خوادا دەجەنگن و ئەوانەی بڕوایان نییە لە ڕێگەی تاغوت دەجەنگن، بجەنگن دژی لایەنگرانی شەیتان و پیلانی شەیتان کزو لاوازە.

هەروەها لە سورەتی ئەلنیساء ئایەتی (84)دا دەڵێ (فقاتل في سبيل الله لا تكلف الا نفسك و حرض المؤمنين عسى الله ان يكف بأس الذين كفروا و الله اشد بأسا و اشد فتنة و يكون الدين لله كله) وە لە ئایتی (60) لە هەمان سورەتدا دەڵێ (و اعدوا لهم ما أستطعتم من قوة.. الخ) وە ئایەتی (65) لە هەمان سورەتدا دەڵێ (يا ايها النبي حرض المؤمنين على القتال) واتە لە پێناوی خوادا شەڕ بکە، ئەرکەکە بخەرە سەرشانی خۆت و موسوڵمانانیش هاندە شەڕبکەن دژی کافران و ناموسوڵمانان، بێگومان خوا دەسەڵاتی کافرانت لێ دوور دەخاتەوەو خوایش لەوان بە دەسەڵاتترو تواناترو لەناوبەرترە. شەڕیان لەگەڵدا بکەن تا نەبنە فیتنەو دینیش هەمووی بۆ خوا بێ. چیتان لەدەست دێ هێزو تواناو ڕاهێنانی ولاخی بەرزە بیکەن ئامادەی بکەن. ئەی پەیامبەر موسوڵمانان هاندە با شەڕ لەگەڵ ناموسوڵمانان بکەن.

ئایەتی (67) لە سورەتی ئەلئەنفالدا دەڵێ (ما كان للنبي ان يكون له اسرى حتى شخن في الارض، تريدون عرض الدنيا و الله يريد الآخرة) واتە بۆ هیچ پێغەمبەرێك ڕەوا نیە کە دیلی هەبێ و بەرەڵایان بکا بە بەدەڵی ماڵی دونیایی تا زەوی ڕەباس نەکا بە خوێنی ناپاك و ناموسوڵمان، ئێوە ماڵی دونیاتان دەوێ و خواش مانی هەتاهەتایی و خۆشییەکی لە بن نەهاتوو. وە لە ئایەتی (69)ی هەمان سورەتدا دەڵێ (فكلوا مما عنمتم حلالا طيباً) واتە هەرچی بە تالانی چنگتان کەوت بیخۆن وەك گوێزو مازوو لێتان حەڵاڵە نۆشی گیان. هەروا لە ئایەتی (41)ی هەمان سورەتدا دەڵێ (و اعلموا انما غنمتم من شيء فان الله خمسه و للرسول و لذى القربى و اليتامى و المساكين و ابن السبيل.. الخ) واتە ئەی موسوڵمانان پێنج یەکی هەر تالانییەك کە دەستتان دەکەوێت بۆ خواو پێغەمبەرو خزم و کەس و کارتان و بێباوك و بێدەرەتان و ڕێبوارانە بە هەمان شێوە لە سورەتی ئەلتەوبە ئایەتی (5)دا دەڵێ (فاذا انسلخ الأشهر الحرم فأقتلوا المشركين حيث وجدتموهم و خذوهم و احصروهم و اقعدوا لهم كل مرصد فان تابوا و اقاموا الصلاة و آتوا الزكاة فخلوا سبيلهم..) واتە پاش ئەوەی مانگەکانی حەرام کە (ذي القعيدة، ذي الحجة، محرم، رجب)ە تێپەڕبوون و بەسەرچوون، بت پەرستان بکوژن لەهەر شوێنێ چنگتان کەوتن، بیانگرن گەمارۆیان بدەن و لە هەموو لایەك بۆسەیان بۆ دانێن، ئەگەر پاشگەزبوونەوەو تۆبەیان کردو نوێژیان کردو زەکاتیاندا ڕێگەیان بەردەن و ڕێگایان پێمەگرن.

لە ئایەتی (14) لە سورەتی ئەلتەوبەدا دەڵێ (و قاتلوهم يعذبهم الله بأيديكم و يخزهم و ينصركم عليهم و يشف صدرو قوم المؤمنين) واتە شەڕیان لەگەڵدا بکەن خوا بە دەستی ئێوە ئازاریان دەداو سەرشۆڕیان دەکاو ئێوەیان بەسەردا زاڵ دەکاو دڵی ئیمانداراانیان پێ خۆش و گەش دەکات. ئایەتی (28–29) لە هەمان سورەتدا (يا ايها الذين آمنوا انما المشركون نجس فلا يقربوا المسجد الحرام بعد عامهم هذا و ان خفتم عليه فسوف يغنيكم الله من فضله.. قاتلوا الذين لا يؤمنون بالله و اليوم الآخر و لا يحرمون ما حرم الله و رسوله و لا يدينون دين الحق من الذين اتوا الكتاب حتى يعطوا الجزية عن يد و هم صاغرون) واتە ئەی موسوڵمانان بت پەرستان پیسن با نزیك مزگەوتی گەورە –حەرام– نەبن پاش ئەمساڵیان، ئەگەر لە هەژاری و کەم دستی دەترسن خوا بە لوتفی خۆی دەوڵەمەندو تێرتان دەکات، شەڕبکەن لەگەڵ ناموسوڵمانان کە خاوەن کتێبن و نابنە موسوڵمان و بڕوا بە خواو ڕۆژی دوایی ناهێنن ئەوەی خواو پێغەمبەری خوا قەدەغەیان کردووە ئەوان قەدەغەی ناکەن پێی لێدەخشێنن، بیانکوژن و شەڕیان لەگەڵدا بکەن تا بەسەرشۆڕی و دەستبەدەست سەرانە دەدەن.

ئایەتی (110) لە سورەتی ئەلتەوبەدا دەڵێ (ان الله اشترى من المؤمنين اموالهم انفسهم بان لهم

- واتە ئەی موسوڵمانان پێنج یەکی هەر تالانییەك کە دەستتان دەکەوێت بۆ خواو پێغەمبەرو خزم و کەس و کارتان و بێ باوك و بێ دەرەتان و ڕێبوارانە
- واتە شەڕیان لەگەڵدا بکەن خوا بە دەستی ئێوە ئازاریان دەداو سەرشۆڕیان دەکاو ئێوەیان بەسەردا زاڵ دەکاو دڵی ئیماندارانیان پێ خۆش و گەش دەکات

الجنة يقاتلون في سبيل الله فيقتلون و يقتلون وعدا عليه حقا في التوراة و الانجيل و القرآن و من اوفى بعهده من الله فاستبشروا ببيعكم الذي بايعتم به و ذلك هو الفوز العظيم) واتە خوا سەروماڵی لە موسوڵمانان کڕیوە بەوەی بەهەشتیان دەداتێ کە لە ڕێگەی خوادا خەبات بکەن و بجەنگن چ بکوژن چ بکوژرێن ئەمە گفتێکی ڕاستی خودایەو لەسەریەتی لە تەورات و ئینجیل و قورئان کێ لە خوا باشتر گفتی خۆی جێبەجێ دەکات کەوایە خۆشی لە خۆتان بەم کڕین و فرۆشتنەو ئەم مامەڵە کە ئەمە برەوێکی گەورەیە.

ئایەتی (34) لە سورەتی موحەمەدا دەڵێ (فلا تهنوا و لا تدعوا الى السلم و انتم الأعلون و الله معكم و لن يتركم اعمالكم) واتە سست مەبن نزمی مەکێشن و داوای ئاشتی و شەڕ ڕاگرتن مەکەن کە ئێوە سەرکەوتوون خواتان لەگەڵدایە.

ئەوەی ڕابوورد کەمێك بوو لە زۆر لەو ئایەتانەی قورئانی پیرۆز کە پێغەمبەرو موسوڵمانان هاندەدا بجەنگن و شەڕ لەگەڵ ناموسوڵمانان و بتپەرستاندا بکەن و بە زۆرو تۆپزی بیانکەنە موسوڵمان یان ئەوەتا بە ملکەچی و سەرشۆڕی دەستبەدەست سەرانە بدەن، ئەمانە ڕەفتاری ئیسلامەتی بوو لەگەڵ بیانی و ناخزم و کەس وکار جا با بزانین ڕای ئیسلام بەرامبەر بە خزم و کەسوکاری ناموسوڵمان چییە؟

ئایەتی (23–24) لە سورەتی ئەلتەوبەدا دەڵێ (يا ايها الذين آمنوا لا تتخذوا آبائكم و اخوانكم اولياء ان استحبوا الكفر على الايمان و من يتولهم منكم فأولئك هم الظالمون. قل ان كان آبائكم او أبنائكم او اخوانكم او ازواجكم او عشيرتهم او اموال اقترفتموها او تجارة تخشون كسادها او مسكن ترضونها احب اليكم من الله و رسوله و جهاد في سبيل فتربصوا حتى يأتي الله بأمره و الله لايهدي القوم الفاسقين) واتە ئەی ئیمانداران دۆستایەتی لەگەڵ باوك و براتان مەکەن ئەگەر کافریان هەڵبژاردو نەبوونە موسوڵمان و هەرکەسێ لە ئێوە خۆشیانی بوێ ئەوانە ستەمکارن، ئەی پێغەمبەری ئێمە بە موسوڵمانان بڵێ ئەگەر ئێوە باوك و کوڕو براو ژن و عەشرەت و ماڵێك کە بەسەریەکتەوە ناوەو ترسی کەمبوونی بازرگانی و خانووێك کە پێی دڵخۆشن خۆشترتان دەوێ لە خواو پێغەمبەرو خەباتکردن لە ڕێگەی خوا ئەوا چاوەڕوانبن تا خوا فەرمانی خۆی جێبەجێ دەکاو خوا هەرگیز ڕێپیشاندەری کافرو فاسق ناکات.

ئایەتی (123) لە سورەتی ئەلتەوبەدا دەڵێ (يا ايها الذين آمنوا قاتلوا الذين يلونكم من الكفار و ليجدوا فيكم غلظة) واتە ئەی موسوڵمانان شەڕ لەگەڵ نزیکترین کەسی خۆتانی کافر بکەن و خەبات بکەن تا هێزو تواناو دەسەڵاتداری و توندیتان لێ بەدی بکەن. ئایەتی (22) لە سورەتی ئەلموجادەلە (لا تجد قوما يؤمنون بالله و اليوم الآخر يوادون من حاد الله و رسوله و لو كانوا آبائهم او ابنائهم او اخوانهم او عشيرتهم اولئك كتب في قلوبهم الايمان و ايدهم بروح منه و يدخلهم جنات تجرى من تحتها الانهار خالدين فيها رضي الله عنهم و رضوا عنه اولئك حزب الله الا ان حزب الله هم المفلحون) ئەی پێغەمبەر هەرگیز خەڵکێك نادۆزیەوە کە بڕوایان بە خواو ڕۆژی دوایی هەبێ و دۆستایەتی لەگەڵ دوژمنانی خواو پێغەمبەری بکەن، هەرچەند ئەو دوژمنانە باوك و کوڕو براو خزم و کەسوکاری خۆیان بن، ئا ئەمانە کە خوا ئیمانی لە دڵ چەسپاندون و یارمەتیان دەداو بەهەشتی پان و بەرینیان خەڵات دەکات کە هەتاهەتایە تێیدا دەژین و خوا لێیان دڵخۆشەو ئەوانیش بەخوا دڵخۆشن و ئەوانە حیزبی خوان و هەر حیزبی خواش سەرکەوتوو و بەهرە بەرە.

ئایەتی (73) لە سورەتی ئەلتەوبەدا دەڵێ (يا ايها النبي جاهد الكفار و المنافقين واغلظ عليهم ومأواهم جهنم و بئس المصير) واتە ئەی پێغەمبەر جیهادی کافرو مونافیقان بکەو لەگەڵیان توند بە ئەوان جێگەیان دۆزخەو خراپترین چارەنووسە. ئەمە قورئان و کردارو ڕەفتارو گوفتاری پێغەمبەریش (د.خ) دەربارەی ناموسوڵمان و بتپەرستان بەم جۆرە بووە.

حەدیسی سەحیحی موسلیم لاپەڕە (53) ژمارەی حەدیس (36) دەڵێ (حدثنا ابو غسان المسمعي مالك بن عبدالواحد حدثنا عبدالملك بن الصباح عن صعبة عن واحد بن محمد بن زيد بن عبدالله بن عمر عن ابيه عن عبدالله بن عمر قال، قال رسول الله (ص) امرت اقاتل الناس حتى يشهدوا ان لا اله الا الله و ان محمدا رسوال الله و يقيموا الصلاة و يؤتوا الزكاة فاذا فعلوا عصموا مني دمائهم و اموالهم الا بحقها و حسابهم على الله.

واتە پێغەمبەر (د.خ) گوتویەتی فەرمانم پێکراوە کە لەگەڵ خەڵکی بجەنگم تاوەکو بڕوادێنن بە خواو پێغەمبەرو نوێژکردن و زەکات دەدەن، ئەگەر ئاوایان کرد خوێن و سامانیان دەپارێزرێ جگە لەوەی کە بە حەق لێیان دەسەنرێ.

ئەوەی ڕابوورد کەمێك بوو لە زۆر لەو ئایەتانەی قورئانی پیرۆز کە پێغەمبەرو موسوڵمانان هاندەدا بجەنگن و شەڕ لەگەڵ ناموسوڵمانان و بتپەرستاندا بکەن و بە زۆرو تۆپزی بیانکەنە موسوڵمان

ئەو کەسەی بڕوای بە ئیسلام نەهێنابێ‌و نەبووبێتە موسوڵمان وەك نەیارو دوژمن تەماشا کراوە، جا خزم‌و جا کەسوکارو باوك‌و براو کوڕی موسوڵمانان بن.

دیسان لە جزمی سێیەمی سەحیحی موسلیم لاپەڕە (1517) ژمارەی حەدیس (1910) دەڵێ (حدثنا ابن عبدالرحمن ابن سهم الأنطاكي اخبرنا عبدالله بن المبارك عن و هيب الملكي عن عمر بن محمد المنكدر عن سمى محمد ابن صالح عن ابي هريرة قال، قال رسول الله (ص) من مات و لم يغز و لم يحدث به نفسه مات على شعبة من نفاق).

واتە پێغەمبەر (د.خ) فەرمویەتی هەرکەسێ بمرێ‌و خەزای نەکردبێ یا بە دڵیدا نەهاتبێ خەزا بکا، دەمرێ لەسەر جۆرێك لە جۆرەکانی دووڕوویی. ئا ئەمەیە پوختەی پەیوەندی نێوان موسوڵمان‌و ناموسڵمان‌و ئایەت‌و حەدیسی تر گەلێ زۆرن لەم بابەتانە بەڵام بۆ بەڵگە ئەمەندەمان بەسە.

جا ئەوانەی ئایەتەکان باسیان لێوەدەکا فەرمان بە کوشتن‌و برینیان دەدا هەر لە هۆزی عەرەب بوون‌و خزم‌و کەسوکاری موسوڵمانەکانی عەرەب بوون‌و لەبەرئەوەی نەبوون بە ئیسلام قورئان ئاوا سەروماڵیانی بۆ موسوڵمانەکان حەڵاڵ کردووەو کچ‌و ژنیشیان بکەن بە کەنیزەك‌و جاریە هەتا ئەو ژنانەی کەوا میردیشیان هەبووە لە شەڕدا هەڵاتوون چنگ نەکەوتوون ژنە بە مێردەکانی بە تاڵان گیراو بۆ موسوڵمانان حەڵاڵ بووە کە وەك ژنی خۆیان ڕەفتاریان لەگەڵدا بکەن‌و بیانکەنە کەنیزەك‌و خۆشیان لێ بچێژن‌و نێرینەکانیش بکەن بە کۆیلەو عەبد.

ئیدی نازانم ئەم جۆرە نووسەرانە بە چ ڕوویێکەوە دەڵێن (هەرچی پەیوەندی لە دوورەوە یا لە نزیکەوە بە چەوساندنەوەی ئینسانەوە هەیە پوچەڵ دەکاتەوە، هەر ئەمیش بە جوانترین شێوە دەیەوێ بەرگری لە ژیانی بە خۆشی پێکەوەژیانی مرۆڤایەتی بکا جا ئەگەر لە هەر شوێن‌و کاتێکدا بە هۆی هەندێ کۆلکە مەلاو دوژمن شەریعەتەوە کاری وا کرابێ پێچەوانەی خزمەتی ئینسانیەت بێ ئەوا لای هەموو خاوەن ویژدانێك ئاشکرایە کە تەنها ئەو کەسانە تاوانبار دەکرێن‌و بەر لەعنەتی ڕۆژگار دەکەون نەك ڕێبازو بیرو فەلسەفە).

ئەوانە شەرم لە خۆیان ناکەن کە درۆ بە زمانی ئیسلام دەکەن‌و وا دەکەن کە خەڵك دووربکەونەوە لە مەبەستی ئیسلام‌و ئیسلامەتی، ئیسلام وەك بەرنامەو بیروباوەڕێك بۆیە هاتووەو خوا ناردوویە کە بلاوبێتەوە بە خۆشی یا بە زۆر وەك لەو هەموو ئایەتە قورئانیانەی پێشەوە دەرکەوت‌و هەروەهاش لە ڕەفتارو کردارەکانی پێغەمبەر (د.خ) و جێگیرەکانی کە چوار یارەکەن.

جا بە کورتی: ئەو کەسەی بڕوای بە ئیسلام نەهێنابێ‌و نەبووبێتە موسوڵمان وەك نەیارو دوژمن تەماشا کراوە، جا با خزم‌و کەسوکارو باوك‌و براو کوڕی موسوڵمانان بن، ئیسلام دان بەو مەفهومە ئینسانییەی ئەو جۆرە نووسەرانە بۆی دەچن نانێن، بەڵکو ئیسلام مرۆڤ دەکاتە دوو بەش موسوڵمان‌و کافرو نەیار، جا ئەوانەی موسڵمانیشن دەیانکاتە دوو چین، چینی ئازادو چینی کۆیلەو عەبد، هەریەکە لەم دوو چینە حوکمێکی تایبەتی خۆی هەیە بۆ نمونە چینی موسوڵمانی نائازاد وەك کەنیزەك‌و جاریە ئەگەر لەبەر پێویستی‌و ترسی تووشی گوناح بوون نەبێ هێنانی وەك ژن بۆ پیاوی ئازاد ڕاست و دروست نییە، چونکە ئەو منداڵەی دەیبێ کۆیلەیە ئەم قسەیەش بە پێی ئایەتی (25) سورەتی ئەلنیساء کە دەڵێ (و من لم يستطع منكم ان ينكح المحصنات المؤمنات فمما ملكت ايمانكم من فتياتكم المؤمنات.. و ان تصبروا خير لكم). بە واتای ئەگەر کەسێك لە ئێوەی موسوڵمان توانای مارەدان‌و هێنانی ژنێکی موسوڵمانی ئازادی نەبوو، با لەو کەنیزەکە موسوڵمانانە بێنێ کە بە دیلی‌و تاڵانی چنگتان کەوتوون، خوا دەزانێ‌و باشتر دەتانناسێت. کەنیزەکەکان بە پرسی گەورەو خاوەنەکانیان مارە بکەن‌و مارەییشیان بە چاکی‌و بە تەواوی بێ کەمی بدەنێ، ئەوانیش پێویستە داوێن پاك بن‌و خۆ دوور بگرن لە داوێن پیسی‌و لە ژێرەوە بە نهێنی دۆست نەگرن، کاتێك کە بوونە مێرددار ئەگەر کارێکی ناپاکیان لێ ڕوویدات‌و داوێن پیسیان کرد، ئەوا سزایان نیوەی سزای ژنێکی ئازادە لە کارێکی وەهادا. هێنانی کەنیزەکیش بۆ کەسێکە کە بترسێ لەوەی تووشی گوناح بێ دەنا ئەگەر ئارام بگرن‌و کەنیزەك نەهێنن باشترە.

لە بیروڕای ئیمامی شافیع (خ.ل) ئەم ئایەتە بەڵگەیەکە هێنانی جاریەی موسوڵمان وەکو ژن بۆ پیاوی ئازاد حەرامە ئەگەر پیاو توانای مارەدانی ژنێکی ئازادی هەبێت. کەوایە ژن لە ڕوانگەی ئیسلامەوە دوو حوکمی هەیە یەکێکیان بۆ ژنێك کە بە تاڵان دەست کەوتووە، حوکمەکەشی ئەوەویە کە دەکرێن و دەفرۆشرێن بێ مارە برین، کڕیار دەتوانێت سوودو کەڵکیان لێوەربگرێت لە هەموو ڕوویەکەوە تەنانەت لە ڕووی ئارەزووی لەشییەوە.

کەنیزەك (جاریە) ئەو ژنانەن کە لە شەڕی دوژمنانی ئیسلام بە دیل و تالآنی دەستکەوتوون و گیراوون، ئەو ژنانەش بە مێردبن و مێردەکانیان لە ژیاندا مابێ یا کوژرابێ فەرق ناکا بۆ کڕین و فرۆشتنیان و لەگەڵ ڕابواردنیان، چونکە بە ڕای ئیسلام ئەو ژنە بە مێردانەی بەدیل و تالآنی دەگیرێن کرێی مارەییان لادەچێ بە بوونیان بە دیل، هەروەهاش کەنیزەك هیچ هەقی پرس و ڕا وەرگرتنیان نییە، نە بۆ کڕین نە بۆ فرۆشتن وەوکو هەر ماڵ و کوتاڵێك کە دەکڕدرێ و دەفرۆشرێ، ئەمە دەربارەی ژنی بە تالآن دەستکەتوو، کەنیزەك واتە ژنی نائازاد. ژنی نازادیش ئەو ئافرەتانانەن کە کەنیزەك نەبوون و بە تالآن نەگیراون بە خۆشی خۆیان بوون بە موسوڵمان، ئەوانیش نە تەلاقیان بە دەستەو نە پرسیان پێدەکرێ بۆ تەلآق دانیان لە مارەبڕین و بەشوودانیش وەك واجیب پرسیان پێناکرێ (وەلی موجبیر) واتە سەرداری سەپێنەر ئەم سەرداره دەتوانێ کچی خۆی لەسەر لانکە مارە بکا لە هەر کەسەی بیەوێ بگرە کچی عازەبیش کە خۆی ناسیوەو گەیشتوەتە تەمەنێك کە چاکەو خراپە لێك جیابکاتەوە، باوك دەتوانێ بە بێ پرس مارەی بکا لە هەر کەسێ بیەوێ بە مەرجی لە نێوان باوك و کچەدا هیچ ناخۆشییەك و ناحەزیەك نەبێ، بە دەربڕینێکی تر، باوك بەرژەوەندی کچەکەی ڕەچاو کردبێ و مەبەست لە بەشوودانی تۆڵەسەندن و ئازاردانی کچە نەبێ، مارەبڕینی کچی منداڵی سەر لانکە کە چاکەو خراپە لێك جیاناکاتەوە هەر بەدەست باوکە لە مەزهەبی ئیمامی شافیعیدا (خ.ل) زۆر ڕوون و ئاشکرایەو دروستە بە بێ هیچ کۆسپ و تەگەرەیەك، ئەوەی کێشەی لەسەرە کە ئایا دروستە یان نادروستە یا بڵێین باوك ناتوانێ مارەی بکا یا لێی مارە بکا بار "حەمل"ی ژنەکەیەتی وەك بڵێی (کچ بوو) فلآنەکەش بڵێ (باشە قبوڵمە) مارەییەکە نابێ و ئیجاب و قبوڵەکە بەتاڵە، چونکە نازانرێ ئەو سکە چییە؟ کوڕە یان کچە، لێرەدا ئەم جۆرە مارەکردنە دەبێتە مارەی بێ مەرج و ئەمەش نادروستە خۆ ئەگەر بە هۆی ئامرازێکی ئەلەکترۆنی بزانرێ سکەکە چییە هەر لە یەکەم چرکەی تەلقیحەوە باوك حەقیەتی بە مێردی بداو مارەی بکا، بەڵگەی ئیمامی شافیعی بۆ ئەم ڕایە کە باوك دەتوانێت کچی خۆی بێ پرس لە هەرکەسێ بیەوێ مارە بکاو مارەی دەکا ئەو فەرمودەیەی پێغەمبەرە (د.خ) کە دەفەرموێ (الثیب احق بنفسها من ولیها و البکر یزوجها ابوها) واتە بێوەژن بە خۆی لە پێشترە لە سەردارەکەی و کچ باوکی مارەی دەبڕێ، هەروەها قسەی عائیشە (خ.ل) کە دەڵێ پێغەمبەر (د.خ) لە شەشساڵێدا مارەی کردم و لە نۆ ساڵیدا گوازتمیەوەو لە هەژدە ساڵیمدا بەجێی هێشتم و کۆچی دوایی کرد. تەلاقدانیش هەر بەدەست پیاوەو ژن بە هیچ جۆرێك مافی ئەوەی نییە پرسی پێبکرێ کە ئایا تەلآق بدرێ یان نا. هەرچی ئایەتی قورئان هەیەو هاتووە دەربارەی تەلآقدان خوا ڕووی لە پیاو کردووەو تەنها مافێك بۆ ژن هەبێت مارەیی و ناندانە. لە مەسەلەی تەلآقدان ئایەتی (1−3) لە سورەتی ئەلموجادەلە زۆر ڕوون و ئاشکرایە کە دەڵێ (قد سمع الله قول التي تجادلك في زوجه و تشتكي الى الله و الله يسمع تحاوركما ان الله سميع بصير. الذين يظاهرون منكم من نسائهم ماهن امهاتهم ان امهاتهم الا اللآئي ولدنهم انهم ليقولون منكرا من القول و زورا ان الله عفو غفور).

واتە خوا گوێی لە قسەی ئەو ژنە بوو کە وتوێژی لەگەڵ دەکردی و سکاڵای لەلای خوا دەکرد وە خوا گوێی لە وتویوێژەکەتانەو خوا بیسەرو بینایە. ئەوانەی (زیهار) دەکەن لە ئێوە لە ژنەکانیان ئەوان دایکیان نین بەڵکو دایکیان ئەوانەن کە هێناونیانەتە دنیاوە ئەوەی دەیڵێن قسەی خراپەو ناڕەزایەو خوا لێبوردەو بەخشندەیە. وشەی (زیهار) لە شەرعدا ئەوەیە کە پیاو ئەندامی لەشی ژنی خۆی بە ئەندامی لەشی دایکی خۆی وێك بچێنێ وەك بە ژنەکەی بڵێ "پشتت وەکو پشتی دایکمە" مەبەستیش لێحەرام بوون و تەلآقە. وەك لە تەفسیری بەیزاوی دەڵێ ئەم ئایەتە دەربارەی (خەولە) کچی (سوعلەبە) هاتووەتە خوارێ، کە مێردەکەی (ئەوسی) کوڕی (ئەلسامیت) وازی لێهێنابوو بەو زیهارە ژنەکەیشی (خەولە) چووبووە لای پێغەمبەر (د.خ) داوای ڕێگایەکی لێکردبوو و پێغەمبەریش (د.خ) فەرمووبووی لێی حەرام بووی، ژنەکە گوتبووی خۆ تەلآقی نەداوم،

کەنیزەك (جاریە) ئەو ژنانەن کە لە شەڕی دوژمنانی ئیسلام بە دیل و تالآنی دەستکەوتوون و گیراوون، ئەو ژنانەش بە مێردبن و مێردەکانیان لە ژیاندا مابێ یا کوژرابێ فەرق ناکا بۆ کڕین و فرۆشتنیان و لەگەڵ ڕابواردنیان

پێغەمبەر (د.خ) فەرمووبووی لێی حەرام بووی ئەوجا ژنەکە زۆر خەمبار بوو لەبەرئەوەی منداڵی وردو بچوکی هەبوون و نەیدەزانی چ بکاو هیچی بۆ نەمایەوە جگە لەوەی ڕوو لە خوا بکاو کاری خۆی پێ بسپێرێ، ئەنجا ئەم ئایەتە هاتە نووسین دەربارەی تەڵاقدان و چۆنیەتی مافی ژن، ئایەتی قورئان زۆرن لە بارەی تەڵاقدان، لە پاشان لە شوێنی خۆی بە درێژی باسی لێوە دەکەین دەیانخەینە بەرچاو. ئەوجا ژن وانییە هەر لە مارەبڕین و تەڵاقدان وا تەماشا بکرێ، بەڵکو لە هەڵسووڕاندنی کاروبارو خوێن و بەشە میراتیش نزمتر لە پیاو تەماشا دەکرێن وەك لە قورئاندا هاتووە ئایەتی (11) سورەتی ئەلنیساء (یوصیکم الله في اولادکم للذکر مثل حظ الانثیین) واتە دەربارەی دابەشکردنی میرات لە نێوان منداڵتاندا خوا فەرمانی ئەوەیە کە نێر دوو ئەوەندەی مێ دەبا، یانی دوو بەش بۆ کوڕو بەشێك بۆ کچ. ئایەتی (176) لە هەمان سورەتدا دەڵێ (و ان کانوا اخوة رجالا و نساء فللذکر مثل حظ الانثیین یبین الله لکم ان تضلوا و الله بکل شيء علیم) واتە لە دابەشکردنی میراتدا میراتگر ئەگەر خوشك و برا بوون ئەوا بۆ نێر بە ئەندازەی بەشی دوو مێیە. ئاوا خوا بۆتان دیاریدەکات بە هەڵە نەچن. ئایەتی (24) لە هەمان سورەت دەڵێ (الرجال قوامون علی النساء بما فضل الله بعضهم علی بعض و بما انفقوا من اموالهم.. الخ) واتە پیاو سەرکارو سەرداری ژنانن لەبەرئەوەی خوا هەندێکی گەورەتر کردوە لە هەندێکی ترو لەبەرئەوەش کە پیاو مارەیی دەدەن. ئەم ئایەتە ڕوون و ئاشکرایە لەوەی کە پیاوی کردووەتە سەردارو کاربەدەست. ئایەتی (228) لە سورەتی ئەلبەقەرەدا (و لهم مثل الذي علیهن بالمعروف و للرجال علیهن درجة) واتە مافی ژنان بەو ئەندازەیە کە لە سەریانەو پیاویش پلەیەك لەسەروی ئەوانەوەن. پێغەمبەریش (د.خ) دەڵێ (الدنیا متاع و خیر المتاع الدنیا المرأة الصالحة) واتە جیهان کوتاڵەو چاکترین کوتاڵیش ژنی چاکە.

جا ئەمەیە مافی ژن، نازانم ئەو جۆرە نووسەرانە پشتیان لە کام بنەڕەت لە بنەڕەتەکانی ئیسلام بەستووە کە بە ناوی ئایینی ئیسلامەوە ئەوەی ڕژێمەکانی هاوچەرخ و ئەم سەردەمە دەربارەی ژنیان نووسیوەو داناوە بڵاوی دەکەنەوەو بە مل دینی ئیسلامیدا دەبڕن، کە ئایینی ئیسلام زۆر لێیانەوە دوورەو بە هیچ جۆر یەکێك خۆی بە موسوڵمان بزانێ و ئەو جۆرە حوکمانە بەسەر ئیسلامدا دانابڕێ، چونکە ئیسلام ناگۆڕێ و هەرکەس بیگۆڕی ئەگەر لە نەزانی بێ دەبێ پاش زانین پاشگەز ببێتەوە داوای لێبوردن لە خواو ئیسلام بکات، ئەگەر بزانێ، بە ئەنقەست ئەو حوکمانە بگۆڕێ ئەوا دەکەوێتە بەر ئەم ئایەتە کە دەڵێ (و من لم یحکم بما انزل الله فاولئك هم الظالمون) واتە ئەوەی حوکم بە دەستووری ناردراوی خوا نەکا ئەوا زۆردارو ستەمکارە. چونکە ئایین گۆڕانی بۆ نییە، تەنها بە هاتنی ئاینێکی تری تازە نەبێ، وەگ گۆڕینی دینی جولەکە بە دینی مەسیحی و گۆڕانی دینی مەسیحی بە دینی ئیسلام، وە ئاینی ئیسلامیش نەگۆڕەو تا دنیا دنیایە هەر ئەم ئاینە دەبێ و هیچ پێغەمبەری تر نایەن، چونکە ئایەتی قورئان دەڵێ پێغەمبەری ئیسلام دوا پێغەمبەرە کە لە سورەتی ئەلئەحزابدا دەڵێ (ماکان محمد ابا احد من رجالکم و لکن رسول الله و خاتم النبیین و کان الله بکل شيء علیما) جا هەرکەسێك لە بارەی کۆمەلایەتی و ژن و پیاوو مافیان و پەیوەندی خەڵك لەگەڵ یەکتری ڕای خۆی دەربڕی یا هەر ڕژێمێك پەسەند دەکا، لام وایە تا ئێستا کەس ڕێگەی لێنەگرتووەو ڕێگەی لێناگیرێ، بەڵام نابێ بە ناوی پاکی ئیسلام بە خەڵکی بسەلمێنێ کە ئەو بیروڕایانە هی ئیسلامەو بە مل ئیسلامیدا ببڕێ. خولاسە تەلاق بە دەست پیاوەو ژن ئاگای لە تەڵاق دانەکە هەبێت یا نەبێ، تەڵاق دەدرێ و ناتوانێ تەڵاقەکەی ڕاگرێ، تەنها مافێکی ژن هەیبێ لێرەدا مارەییەو مافی ئەوەشی هەیە ستەمی لێنەکرێ، وەك تەڵاقی ڕەجعی بدرێ و پێش ئەوەی ماوەکەی تەواوبێ، پیاوە بگەڕێتەوەو جارێکی تر تەڵاقی بداتەوە بۆ ئەوەی مارەی چاوەڕوانی ژنە درێژ بکاتەوەو ئازاری ژنەکە بدا، واتا لە نێوان چاڵ و ماڵانی بهێڵێتەوە، کە نەتوانێ مێردێکی تر بکاتەوەو نە لە لای مێردیشی بێ، ژن مافێکی تریشی هەیە، ئەویش ناندانی پێی دەڵێن ئەگەر ژنە منداڵــــــــــــــــی

نازانم ئەو جۆرە نووسەرانە پشتیان لە کام بنەڕەت لە بنەڕەتەکانی ئیسلام بەستووە کە بە ناوی ئایینی ئیسلامەوە ئەوەی ڕژێمەکانی هاوچەرخ و ئەم سەردەمە دەربارەی ژنیان نووسیوەو داناوە بڵاوی دەکەنەوەو بە مل دینی ئیسلامیدا دەبڕن.

هەبوو منداڵەکەش لای ژنە مایەوە، هەرچەندە ئەو مافە هەی منداڵەکەیە بەڵام ژنەش کەڵکی لێوەردەگرێ.

ژن کە لە تەڵاقدان وەك پیاو نییەو کارەکە بەدەست پیاوە، لە میرات گرتنیشدا نیو ئەوەندەی پیاو وەردەگرێ، باوك کە سەرداری ماڵەو دەسەڵاتدارە، دەتوانێ کچی خۆی چ گچکە و سەرلانکەو چ گەورە بێ پرس بە هەرکەسێ حەزبکا بداو مارەی ببڕێ، ژن ئەگەر لە کارێکدا لە فەرمانی مێردی بچێتەدەر واتە بە گوێی مێردی نەکا مێرد بۆی هەیە بۆ یەکەم جار ئامۆژگاری بکا لەگەڵی نەنوێ لە پاشان لێشی بدا، نا فەرمانییەکانی ژن بەرامبەر بە مێردی وەکو چوونە دەر لە ماڵ بە بێ پرس و بە قسەنەکردنی مێرد، یان مێرد داوای کارێك لە ژنەکەی بکاو ژنە ئەنجامی نەدا بەبێ بەهانەیەکی بەجێ، مێرد لەو کاتەدا هەقی هەیە بۆ یەکەمجار ئامۆژگاری بکا، پاشان لەگەڵی نەنوێ، ئەنجا لێی بدا، پیاو ئەگەر سوێند بە تەڵاق بخواو هیچ ناخۆشییەکیش لە نێوان خۆی و ژنەکەیدا نەبێ با منداڵیشیان هەبێ و منداڵەکانیش وردبن تەڵاقەکەی دەکەوێ، ئەگەر مێرد سوێندەکە لە خۆی نەخا. هەروەها دەبێ ژنی موسوڵمانی ئازاد لە دەرەوەی ماڵ بە چارۆکە خۆی داپۆشێ و جوانی لەش و لاری و خشڵ و ملوانکەو گوارەو لاسەرەو پاوانەی پێوەیە، وەك بە توندی بڕواو پێ لە زەوی بدا تا پاوانەکانی دەنگیان لێوە بێت یا لەگەڵ ڕۆشتندا سەری بەرزو نزم بکا، تا قویتاسەکانی زەنگ لێبدا، لە لایەکی ترەوە ژن لە ناو ماڵی خۆیشیدا ئەگەر کەسێکی وای لێبێ کە مەحرەم نییە، بە واتا ئەگەر ژنە مێردی نەبێ بەو کەسە بشێ بیخوازێ و مێردی پێبکا، دەبێ هەمان ڕەفتار کە لە دەرەوە دەکا، لە ماڵەوەش بیکا، یانی خۆی داپۆشێ و شوێنی نیشەبزوێنی دەرنەخا. ئەم حوکمانەش بە پێی ئایەتی قورئان گوفتارو کرداری پێغەمبەر (د.خ) بیروڕای ئیمامی شافیعی (خ.ل) کە مەزهەبی زۆربەی میللەتی کوردەو لە پاشان باسیان دەکەین.

جا ئەو کەسەی بڕواو ئیمانی بە ئایینی ئیسلام هەیە وەك ئایینێك کە لە خواوە لەسەر زەمانی موحەممەدی کوڕی عەبدوڵا (د.خ) هاتووەتە خوارێ بۆ چاکەی مرۆڤ، ئەوا پێویستە بەبێ هیچ پەناو پێچ و تەفسیرو تەئویل بەبێ گۆڕین بە پێی چەرخ و کات و سات، ئەم بڕوایانەو بەرنامەی ئیسلامە جێبەجێ بکاو ڕەفتاری پێبکاو لێی لانەداو هەوڵی گونجاندنی لەگەڵ بیرێکی تری جیاوازدا نەدا، یا لەگەڵ سەردەم و زەمانەدا، چونکە ئەو خوایەی ئەم ئایینەی ناردووە بە پێی بیری ئیسلام زەمانی بۆ نییە، واتە شتێك لە زانستی خوا بەدەر نییە پێش ئەوەی ڕووبداو تا دەبڕێتەوە، ئەمەش وا دەگەیەنێ گۆڕانی کۆمەڵ و پیشەسازی و پێشکەوتن و دواکەوتن و هەر گۆڕانێکی لەباری پیشەسازی و ئابووری و ڕامیاری و فیکری لە خوا بزرو ون نییە پێیان دەزانێ ئەو دروستی دەکاو کات و ساتی بەدەرکەوتنیان بۆ دیاریدەکا، ناردنی ئەو پێغەمبەرانەش لەبەرئەو گۆڕانانە نەبووە وەك هەندێ کەسی خوانەناس وا تێگەیشتووە، بەڵکو لەبەر نەتەوەکان بووەو خوا هەر پێغەمبەرێکی بۆ کۆمەڵێك خەڵك ناردووە لە سەردەمێکدا لەبەر هۆیەك کە تەنها خوا خۆی دەزانێ ئێمە تێی ناگەین هەر تەفسیرێکیش بکرێ دوورە لە ڕاستی بە تایبەت ئەگەر یەکێك بڵێ لەبەر گۆڕانی کۆمەڵ بووە ئەمەیان وەك ئیسلام دەڵێ کوفرەو لە ئایین بەدەرە.

چونکە ئایەتی قورئان لە سورەتی ئەلمائیدە دەڵێ (و انزلنا اليك الكتاب بالحق مصدقا لما بين يديه من الكتاب و مهيمنا عليه فأحكم بينهم بما انزل الله و لا تتبع اهوائهم عما جائك من الحق. لكل جعلنا منكم شرعة و منهاجا ولو شاء الله لجعلكم امة واحدة و لكن ليبلوكم في ما آتاكم فاستبقوا الخيرات الى الله مرجعكم فينبئكم فيما فيه تختلفون) ئایەتەکانی پێش ئەم ئایەتە باسی ناردنی تەورات و هەندێ حوکمی خوا لە تەوراتدا دەکاو ئەنجا باسی ئەوە دەکا کە مەسیحی ناردوە ئینجیلی بۆ ناردوونەتە خوارێ ئەنجا باسی ناردنی قورئان دەکاو دەڵێ ئێمە بە ڕاستی قورئانمان بۆ ناردی کە ئەو پەیمانانەی لە بەردەستدایە بە ڕاست دەزانێ و لەسەری زاڵە، جا نێوانیان بکە بەوەی خوا بۆتی ناردووەو دوای هەوەس و ئارەزووی ئەوان مەکەوە، بۆ هەریەك لە ئێوە ڕێگەیەك و بەرنامەیەکمان داناوە، ئەگەر خوا حەزی بکردایە ئێوەی هەموو بەیەك نەتەوەو کۆمەڵ و یەك ئایین دادەناو یەکی دەخستن، بەڵام

جا ئەو کەسەی بڕواو ئیمانی بە ئایینی ئیسلام هەیە وەك ئایینێك کە لە خواوە لەسەر زەمانی موحەممەدی کوڕی عەبدوڵا (د.خ) هاتووەتە خوارێ بۆ چاکەی مرۆڤ، ئەوا پێویستە بەبێ هیچ پەناو پێچ و تەفسیرو تەئویل بەبێ گۆڕین بە پێی چەرخ و کات و سات، ئەم بڕوایانەو بەرنامەی ئیسلامە جێبەجێ بکاو ڕەفتاری پێبکاو لێی لانەداو هەوڵی گونجاندنی لەگەڵ بیرێکی تری جیاوازدا نەدا

بە گوێرەی ئاینی ئیسلام پەیام و پێغەمبەر دوایی هاتووەو تەواو بووە، ئیدی گۆڕانی نیەو چۆن هاتووە هەروا دەمێنێ، هەرچەندە سەردەم و چەرخ و گۆڕانی کۆمەڵ بۆیان بلوێ یان نەلوێ و لەگەڵ بارودۆخی ئەم زەمانەدا بگونجێ یا نەگونجێ

بۆ ئەوەی لەم ڕێگەیەوە تاقیتان بکاتەوە، ئاوا بۆ هەریەکە بەرنامەیەکی تایبەتی دانا، دەست پێشکەری لە چاکەکردن بکەن، هەمووتان هەر بۆ لای خوا دەگەڕێنەوەو ئەوکاتە پێتان دەڵێ کە ناکۆکیەکەی نێوانتان چی بوو. بە پێی ئەم ئایەتە وەك ڕوونمان کردەوە ناردنی زۆر پێغەمبەر لەبەر گۆڕانی زەمان و کۆمەل نەبووەو لەلای خوا هەموو شتێك ڕوون و ئاشکرایە، بەلام بۆ ئەوەی کام کۆمەڵ و نەتەوە چاکتر بەرنامەکانی خوا جێبەجێ دەکەن، تا بەو پێیە پاداشت و چاکەیان بداتەوە، خۆ بێ ئەزمونیش دەزانێ کام کۆمەڵ و میللەت باشترە، بەلام ئەمە کارێکە هەر خوا بۆ خۆی سەری لێدەردەچێ و مرۆڤ تا ئێستا نازانێ بۆ وایە. ئەگەر هەندێ کەس دەڵێن لەبەر گۆڕانی زەمان و کۆمەڵ بوایە چاوەڕوان دەکرا کە خوا دەرگای ناردنی پەیام و پێغەمبەری پێوە نەدەدا، چونکە لە نێوان هاتنی موساو عیسا (500–600) ساڵەو نێوان عیساو محەمەد (د.خ) (500–600) ساڵ بووە کەچی پاش موحەمەد (د.خ) خوا دەرگای ناردنی پەیام و پێغەمبەری تری داخست بۆیە لە قورئاندا دەڵێ دوا پێغەمبەرە لە (س) ئەلئەحزاب (ئا) 40.

جا وەکو وتمان هەموو گۆڕانێکی بیرو عادەت لە پێشەوە لای ئاشکرایە بۆیە هەر یاساو فەرمانێك بە زمانی پێغەمبەرێکەوە نێردرابێ تازە ئەو فەرمانە ناگۆڕدرێ و گۆڕانی تێدا ناکرێ تا خوای مەزن بۆ خۆی نەیگۆڕێ بە ناردنی پەیامێکی تازەو پێغەمبەرێکی تازە. جا بە گوێرەی ئایینی ئیسلام پەیام و پێغەمبەر دوایی هاتووەو تەواو بووە، ئیدی گۆڕانی نیەو چۆن هاتووە هەروا دەمێنێ، هەرچەندە سەردەم و چەرخ و گۆڕانی کۆمەڵ بۆیان بلوێ یان نەلوێ و لەگەڵ بارودۆخی ئەم زەمانەدا بگونجێ یا نەگونجێ. ئەگەر بگەڕێینەوە ڕۆژانی یەکەمی ئیسلام، دەبینین کات و سەردەم و کۆمەڵ ئەوکاتەش نەگونجاو بووە لەگەڵ ڕێڕەوی ئیسلام، ئیسلامیش بۆیە هاتووە ئەوە بگۆڕێ بە پێی ئەو حوکم و دەستوورو فەرمانانەی کە خوا لەسەر زاری موحەمەد (د.خ) هاتوون، لەبەر ئەمە پێشکەوتن و پاشکەوتن لە ئیسلامدا نییەو نابێ هەوڵی گۆڕان و گونجاندنی بدرێ، هەرکەس لە ڕووی نەزانییەوە بیەوی ئەمە گوناحبارەو دەبێ تەوبە بکا پاش پێزانینی، خۆ ئەگەر بشزانێ و بە ئەنقەست وا بکا ئەمە دژ بە ئاینی ئیسلامەو وەك کافر تەماشا دەکرێ، جا ئەگەر هەندێ بەناو مەلا بە پێچەوانەی فەرمانی خوا دەجوڵێنەوەو لە بۆ ماڵی دونیاو پایەو جێگەو ژیان دۆستایەتی لەگەڵ ئەو کەسانە دەکەن کە ڕێڕەوی شەیتانیان لا پەسەندەو ناوی خۆشیان ناوە مەلاو جێگری پێغەمبەر (د.خ) و نوێ کەرەوەی دین و مەلای عەسری و زەمانەو بە زمان دەڵێن "باوکم دین وا وشك نییەو وەکو ئەو خەڵکە دەڵێن" ئەوانە لە دین بە دوورن و مافیان بەسەر دینەوە نییەو دەیانەوێ بە ناوی عەسری و موتەحەڕیرەوە ڕێگە خۆش بکەن بۆ ئەوەی حوکمی ئایین نەمێنێ و ڕژێمی عیلمانی بێتە کایەوە، دەنا نە عەسری و نە موتەحەڕیر هەیە لە دینی ئیسلامدا ئەگەر موتەحەڕیر لێك بدەینەوە کە خۆی لە ئایینی ئیسلام ئازاد کردووەو خۆی پێ نەبەستووەتەوە ئەمەش وەك قورئان دەڵێ (یا ایها الرسول لا یحزنك الذین یسارعون في الکفر من الذین قالوا آمنا بأفواههم و لم تؤمن قلوبهم و من الذین هادوا سماعون لقوم آخرین لم یاتوك یحرفون الكلم عن مواضعه یقولون ان اوتیتم هذا فخذوه و ان لم یاتوه فأحذروا من یرد الله فتنة فلن تملك له من الله شیئا اولئك لم یرد الله ان یطهر قلوبهم لهم في الدنیا خزي و لهم في الآخرة عذاب الیم) ئایەتی (41) سورەتی ئەلمائیدە. هەروەها ئایەتی (44) لە هەمان سورەت کە لە پێشەوە نووسیومانە، ئایەتەکان وا دەگەیەنن کە خوا بۆ هەر نەتەوەو گەلێك بە زمانی خۆیان پێغەمبەرانی لە تەورات و ئینجیل چ حوکمێکی بۆ ناردوون پێویستە جێبەجێی بکەن و لە سەری بڕۆن و ڕەفتاری پێبکەن. هەرکەس پەیڕەوی ئەو فەرمانانە نەکا ئەوا فاسیقەو بێدین و ئیمانەو کافرە. هەروەها خوا ڕووی لە پێغەمبەری ئیسلاممان موحەمەد (د.خ) دەکا دەڵێ قورئانیشمان بۆ تۆ ناردووەتە خوارێ و پەیڕەوی حوکمەکانی بکەو دوای دڵخوازو ئارەزووی ئەوان مەکەوە، هەریەکە لە ئێوە ڕێگەو بەرنامەیەکم بۆ داناوە، ئەگەر خوا بیویستایە هەمووتانی دەکردە یەك میللەت و کۆمەڵ و یەك دین و یەك بەرنامە، بەلام بۆ ئەوەی تاقیتان بکاتەوە بەو شێوەیەی

كردووه. بەو فەرمانانەی خوا بۆی ناردووی لە نێوانیاندا حوكم بكەو دوای ئارەزوو و قسەی ئەوان مەكەوە ئاگاداربەو خۆت بپارێزە هەڵەت پێنەكەن و لە ڕێت لانەدەن و لادەی لە هەندێ فەرمانی خوا. ئەگەر پشتیان تێكردی، لات گران نەبێ و بزانە ئەوە خوا دەیەوێ بە هەندێ لە گوناحەكانیان ئازاریان بدات، زۆر كەس هەیە فاسیقە. ئایا ئەوانە حوكم و ڕژێمی تاریكی و نەزانی و كۆنەپەرستیان دەوێ! كێ لە خوا باشتر حوكم دەگێڕێ. ئەمە ڕاست و ڕەوان حوكمی ئیسلامەو بۆ هەر كەسێك بڕوای بە ئایینی ئیسلام هەبێ و ئەو كەسەش كە بڕوای پێ نییەو لای وایە یاسایەكی كۆنەو ڕۆژانی بەسەرچووە با بەناوی ئیسلام و تەحەڕوڕو سەردەمەوە ڕژێمەكانی دیكەی جیهان بەسەر خەڵكی موسوڵماندا نەسەپێنێ و نەیكا بە مل ئیسلاما. جا بۆ خۆی چ دەستوورێكی پێخۆشەو لەگەڵ بیروباوەڕی دەگونجێ با هەڵیبژێرێ و تا ئێستا كەس ڕێگەی لێنەگرتووەو ناگرێ. جا كە ئایینی ئیسلام ئاوا بە ئاشكراو بێ پێچ و پەنا مافی ژن و پیاوی دیاریكردووە بۆچی دەبێ خەڵكی وا هەبێ خۆی بە موسوڵمان بزانێ و بڵێ ئایینی ئیسلام دوو ژن هێنان و مارەو تەڵاقی بێپرس و نایەكسانی ژن و پیاو پوچەڵ دەكاتەوە. پوچەڵی دەكاتەوە یا دەیچەسپێنێ؟!.

ئایینی ئیسلام دوو ژنەی چەسپاندووە، بەڵكو هەر موسوڵمانێك بتوانێ مارەیی بداو نانیان بدا بۆی هەیە لە یەك ژنی ئازاد تا چوار ژنی ئازاد پێكەوە ڕابگرێ جگە لە كەنیزەك و جارییەو لەوانیش دەتوانێ بە سەدانیشی هەبێ بگرە بە هەزاران، ڕێگەی هەیەو هیچ كۆسپێك لەسەر ڕێگەی نییە بە مەرجێك بتوانێت نانیان بدا ژنی ئازادیش تا چوار ژن پێكەوە لە یەك كاتداو دەشتوانێ بیانگۆڕێ و واتا یەك دوو سێ یا هەر چواریان تەڵاق دراو هەر نەچێتە لایان و تەڵاقیش نەدرابێ، وەك ئایەت ڕوونی كردۆتەوە. جا بەم جۆرە گۆڕینی ژنی ئازاد تا پیاو دەتوانێ و توانای هەیە لە پارەوپووڵ و ناندان مافی هەیە بگۆڕی بە بێ سنوور دانان بۆی. ئەم (ڕا)یانەی ئیسلام كە باسمان كردووە هەمووی بە پێی ئایەت و حەدیس و ڕای ئیمامی شافیعی ئاشكرا دەكەین و ئەو خەڵكانەی شەرمیان لەم حوكمانە دێ و دەیانەوێ تەئویلی بۆ بكەن و شتی تر بە مل ئیسلامدا دابڕن بە ناوی مرۆڤایەتی و ئینسانییەت یا هەر ناوێكی تر، ئەوانە لە ئیسلام دوورن و بەدەریشن، ئەوانە خۆیان بڕوایان بەو نییە، بۆیە وا تەئویلی بێ جێ دەدۆزنەوە كە قەت پێویست نییە. چونكە ئەمە حوكمی خودایەو ئایینی ئیسلامەو هەر كەسێ موسوڵمانەو بیروباوەڕی بە ئیسلام هەیە ئەمە حوكمەكەیە. بێگومان ئەوانەی بڕوایان بە ئایینی ئیسلام هەیە، بەم حوكمانە زۆر ڕازی و دڵخۆش و شانازیشی پێوە دەكەن و سەروماڵیشیان لە ڕێگەیدا بەخت دەكەن. ئەوەی بڕواشی پێی نییە، كەس زۆری لێنەكردووە دەتوانێ هەر بیروڕایەكی تری هەبێ، ببێ بەڵام با سەر لە موسوڵمانان نەشێوێنن.

خوێنەری بەڕێز وەك لە پێشەوە باسم كردووە سەرچاوەكانی من بۆ ئەم لێكۆڵینەوە لە ماف و مافخوازییەكەم، قورئانی پیرۆزە بە تەفسیری (ئەنوارولتەنزیل و ئەسرارولتەئویل) كە ناسراوە بە تەفسیری بەیزاوی نووسینی ناسرولدین ئەبی سەعید عەبدوڵای كوڕی عومەر كوڕی موحەمەدی شیرازی و بەیزاوی. دووەم، گوفتارو ئاكارو ڕەفتارو كردارەكانی پێغەمبەر (د.خ)و هەروەها كردەوەكانی جێگرەكانی پێغەمبەر كە لە ڕیوایەتی سەحیحی موسلیم وەرگیراوە، سەحیحی موسلیمیش یەكێكە لە شەش كتێبە باوەڕپێكراوەكانی حەدیس. سێیەم، بیروڕای ئیمامی شافیعی (خ.ل) كە لە كتێبی (ئەلئوم) وەرگیراوەو نووسینی ئیمام عەبدوڵا موحەمەد كوڕی ئیدریسی شافیعییە لە ساڵانی (150-204) ك ژیاوەو ئەم بیروڕایەی نووسیوە. جا لە مەودوا دەقەكانیان لەگەڵ وەرگێڕانیان بۆ كوردی دەخەمە بەردەستان و ئومێد دەكەم لێی تێبگەن و هەر كەم و كوڕیەكیش هەبێ لێم ببوورن و جێگەی سوپاسە ئەگەر بیخەنەڕوو یا بۆم ڕاست بكەنەوە.

جا كە ئایینی ئیسلام ئاوا بە ئاشكراو بێ پێچ و پەنا مافی ژن و پیاوی دیاریكردووە بۆچی دەبێ خەڵكی وا هەبێ خۆی بە موسوڵمان بزانێ و بڵێ ئایینی ئیسلام دوو ژن هێنان و مارەو تەڵاقی بێ پرس و نایەكسانی ژن و پیاو پوچەڵ دەكاتەوە

قورئانی پیرۆزو تەفسیر لە بارەی تەڵاق

سورەتی ئەلبەقەرە ئایەتی (223)دا دەڵێ (نسائکم حرث لکم فاتوا حرثکم انی شئتم) واتە ژنەکانتان کێڵگەن بۆتان، بچنە سەر کێڵگەی خۆتان چۆن حەزدەکەن، دەڵێن ئەم ئایەتە لەبەر قسەی جولەکەکان هاتۆتە خوارەوە کە دەیانگوت هەرکەسێ لە پشتەوە بچێتە لای ژنی خۆی منداڵەکەی خێل دەبێ، ئەم قسەیەش گەیشتەوە پێغەمبەر (د.خ) و ئەم ئایەتە هاتەخوارێ، هەرچەندە لە تەفسیرکردنی چۆن حەزدەکەن زۆر ڕاو قسە گوتراوە، بەڵام دیارە مەبەست چۆنیەتی چوونە دەنا چوونی عادەتی‌و تەبیعی مەبەستە چونکە ڕوانینی ژن وەك کێڵگە لە بەرهەمە، بەرهەمیش لە شوێن‌و زەمینەی خۆی دەبێ.

ئێمە مەبەستمان لە هێنانەوەی ئەم ئایەتە، ئەمەیە کە قورئان هەر باسی ئارەزووی پیاوی کردووە، باسی ئارەزووی ژنی نەکردووە کە چۆنە یا چییە ئەوجار ژنیشی بە کێڵگەو موڵکی پیاوی داناوەو چۆنی دەستکاری دەکا بە ئارەزووی خۆیەتی‌و هیچ مافێك لەم ئارەزووە بۆ ژن نییە.

قورئان هەر باسی ئارەزووی پیاوی کردووە، باسی ئارەزووی ژنی نەکردووە کە چۆنە یا چییە. ئەوجار ژنیشی بە کێڵگەو موڵکی پیاوی داناوەو چۆنی دەستکاری دەکا بە ئارەزووی خۆیەتی‌و هیچ مافێك لەم ئارەزووە بۆ ژن نییە

ئایەتی (126،227،228) لە سورەتی ئەلبەقەرەدا دەڵێ (للذین یؤلون من نسائهم تربص اربعة اشهر فان فائوا فان الله غفور رحیم. و ان عزموا الطلاق فان الله سمیع علیم و المطلقات یتربصن بانفسهن ثلاثة قروء و لایحل لهن ان یکتمن مات خلق الله في ارحامهن ان کن یؤمن بالله و الیوم الآخر و بعولتهن احق بردهن في ذلك ان ارادا اصلاحا و لهن مثل الذي علیهن بالمعروف و للرجال علیهن درجة و الله عزیز حکیم) واتە ئەو کەسانەی سوێند لە ژنەکانیان دەخۆن کە لەگەڵیاندا نانون، پێویستە چوار مانگ چاوەڕوانی بکەن‌و نەچنە لایان، ئەگەر پەشیمان بوونەوەو سوێندەکەیان نەگەیاندە جێ‌و لە خۆیان خست، ئەوا خوا بە بەزەیی‌و بەخشندەیە. ئەگەر هەر سووربوون لەسەر سوێندەکەیان‌و نیازی تەلاق دانیان هەبوو، ئەوا خوا بیستەرو ئاگادارە بەوەی پێویستە بکرێ. ئەو ژنانەی مێردەکانیان پاش لەگەڵ نوستنیان تەڵاقیان دەدەن، پێویستە سێ پاکی (عوزر شۆرین-حەیز) چاوەڕوانی بکەن نابێ ئەوەی خوا لە منداڵدانیاندا دروستکردووە بیشارنەوە بۆ ئەوەی زوو بەرەڵابن‌و بتوانن مێرد بکەنەوە ئەگەر بڕوایان بە خواو ڕۆژی دوایی هەیە، مێردەکانیان لە پێشترن لە خەڵکی تر ئەگەر ویستیان بیانگەڕێننەوە بۆ لای خۆیان، لە کاتی چاوەڕوانییەکەیان (عیددە) مافیان بەو ئەندازەیە کە لەسەریانە بەچاکە، پیاوان پلەیەکیان پترە لەوان، چونکە مافی ژنان بریتییە لە مارەیی‌و ڕێدان بە مێردکردنەوەو درێژکردنەوەی ماوەی چاوەڕوانی (عیددە)، بەڵام مافی پیاوان لە خودی ژنان‌و لەشیانە، ئەم ئایەتە ئاشکرایە لەوەی کە تەلاقدانو هێنانەوەی ژن بەدەست پیاوە، مێرد هەرکاتێ بیەوێ ژنی خۆی تەڵاق بداو هەر مێردیشە ئەگەر سوێندەکەی لە خۆی بخات‌و پەشیمان بێتەوە، ژنەکەی دەگێڕێتەوە ژێر باڵی خۆی، ژنە لێرەدا هیچ ڕایەکی نییە نە بۆ تەلاقدان‌و نە بۆ گەڕانەوەکەی، چونکە پێش تەواوبوونی چوار مانگی چاوەڕوانی پیاوی سوێندخۆر ئەگەر سوێندەکەی لە خۆی خست‌و پەشیمان بووەوە، ئەوا ژنەکەی دەگەڕێتەوە ژێر سێبەری مێرد، ژنە پێی خۆشبێ یان پێی ناخۆشبێ، هەروەها ئەگەر چوار مانگەکە تەواو بوو لەسەر تەڵاقدان ئەوا تەڵاقەکەی دەکەوێ‌و پەیوەندییەکەی نێوان ژن‌و مێرد دەبچڕێ، ژنە بیەوێ یان نەیەوێ، منداڵی وردی هەبێ یان نەبێ، بەڵام ئەگەر منداڵی وردی هەبوو لای ژنە مانەوە ئەوکاتە ژنە مافی نان پێدانی هەیە. دیسان ئایەت بە ئاشکرا دەڵێ پیاو پلەیەك پترە لە ژن‌و لە سەروی ژنەوەیە.

ئایەتی (229-230) لە سورەتی ئەلبەقەرەدا (الطلاق مرتان فامساك بالمعروف او تسریح باحسان و لا یحل ان تأخذوا مما اتیتموهن شیئا فان طلقها فلا تحل له من بعد حتی تنکح زوجا غیره فان طلقها فلا جناح علیهما ان یتراجعا ان ظنا ان یقیما حدود الله تلك حدود الله یبینها لقوم یعلمون) واتا تەڵاق دووجارە مەبەست تەڵاقی ڕەجعییە یا ئەوەتە ژنە بگەڕێنێتەوە بە خۆشی‌و ڕێکوپێکی یا ئەوەتە بە یەکجارەکی دەستی لێهەڵگرێ‌و وازی لێبهێنێ بە چاکی‌و جوانی. نابێ لەوەی پێتان داون هیچیان لێوەرگرنەوە، ئەگەر مێرد بە یەکجارەکی دەستی لە ژنەکەی بەردا،

ئەوا بۆی نییە جارێکی تر ئەو ژنە مارەبکاتەوە تا ژنە مێردێکی تر نەکاتەوە، جا ئەگەر مێردی دووەم ژنەکەی تەڵاقدا بە یەکجارەکی ئەوکاتە گوناح نییە ئەگەر مێردی یەکەم و ژنە بچنەوە لای یەکتری بە مارەیێکی تازە ئەگەر پێیان وابوو ئەمجارە دەستوورەکانی خوا داینـاوە بۆ ژن و مێردایەتی دەتوانن پارێزگاری لێبکەن، ئەمەیە فەرمان و ڕێبازی خوا بۆ گەلێکی وشیارو زانا.

بە پێی ئەم ئایەتەیە کە هەندێ لە پیاوە ئایینییەکان، ئەو ماوەیە کورت دەکەنەوە بەوەی ژنی سێبەسێ تەڵاقدراو مارەدەکەن لە یەکێك کە دەسەڵاتیان بەسەریدا دەڕوا، پاش چوونی بۆ لای ژنەو لەگەڵ نووستنی، پێی تەڵاق دەدەن و سەرلەنوێ لە مێردی یەکەمی مارە دەکەنەوە، بەم کەین و بەینە لە کوردەواریدا دەڵێن (مارەبەجاش).

لێرەشدا هەر پیاوە کە کاربەدەستە، لەوەی ژن بگەڕێنێتەوە لای خۆی یان یەکجار تەڵاقی بداو دەستی لێبکاتەوەو بەرەڵای بکا مێردی دووەمیش هەروایە، مافی ژن لێرەدا هەر مارەیی و درێژنەکردنەوەی سێ مانگە چاوەڕوانییەکە لە کاتی تەڵاقدانی و نان دانییەتی ئەگەر منداڵی هەبوو و لای ژنە مانەوە، جا ئەم کارە ژنە پێی خۆشبێ یان ناخۆشبێ ئارەزووی بکا یان نەیکا دەسەڵاتی نییەو دەسەڵاتی هەر هی مێردە.

ئایەتی (231–232) لە سورەتی ئەلبەقەرەدا دەڵێ (و اذا طلقتم النساء فبلغن اجلهن فامسكوهن بمعروف و لا تمسكوهن ضرارا. و اذا طلقتم النساء فبلغن اجلهن فلا تعضلوهن ان ينكحن ازواجهن) واتە ئەگەر ژنانتان تەلاقدان بە تەڵاقی ڕەجعی و ماوەی چاوەڕوانیان تەواو کرد بە خۆشی و چاکی بیانگێڕنەوە یان بە خۆشی و چاکی بەرەڵایان بکەن. مەیانگێڕنەوە بۆ ئەوەی ئازاریان بدەن و ماوەی چاوەڕوانییەکەیان درێژبکەنەوە، بە شێوەیەك کە تەڵاقی ڕەجعییان دەدەن و ماوە چاوەڕوانییەکە تەواو دەبێ دەیانگێڕنەوە دووبارە تەڵاقیان دەدەنەوەو بەم جۆرە ژنە نەدەتوانێ مێردی تر بکاو نە مێردەکەشی وەکو مێرد ڕەفتاری لەگەڵ دەکا بەم شێوەیە ئازارو زیان بە ژن دەگا، خۆ ئەگەر مێرد ئەمەش بکا هەر ئەوەیە حیسابی لەگەڵدا دەکرێ دەنا ژنە هیچ ڕێگەیەکی بە دەستەوە نییە بۆ خۆتەڵاق دان لابردنی ئەم ستەمە ی ڕێگەگرتن لە مێرد تا بەم شێوەیە ڕەفتاری لەگەڵدا نەکا. ئایەتی دووەم دەڵێ ئەگەر ژنانتان نەگێڕایەوە ژێر سێبەری خۆتان و تەڵاقتان دان و چاوەڕوانیان تەواوبوو ڕێگەیان لێ مەگرن لەوەی بگەڕێنەوە لای مێردیان جارێکی تر، یان ڕێگەیان لێمەگرن بۆ خۆیان مێرد بکەنەوە. ئەم ئایەتە لای ئیمامی شافیعی (خ.ل) بەڵگەیە بۆ ئەوەی کە ژن بەبێ سەردار (وەلی ئەمر) مارە ناکرێ، هەروەکو ئایەتی (الرجال قوامون على النساء) و ئایەتی (فانكحوهن بأذن اهلهن) بەڵگەن بۆ ئەم مەبەستە.

ئایەتی (236) لە سورەتی ئەلبەقەرەدا دەڵێ (لاجناح عليكم ان طلقتم النساء ما لم تمسوهن او تفرضوا لهن فريضة او متعوهن على الموسع قدره و على المقتدر قدره متاعا بالمعروف حقا على المحسنين) واتە مارەییتان ناکەوێتە سەر ئەگەر ژنانتان تەڵاقدا پێش ئەوەی بچنە لایان و لەگەڵیاندا بنون، یا مارەییەکتان بۆ دیاری نەکردبێ لە کاتێکی وەهادا بە پێی دەستڕۆیشتن دەوڵەمەند بە ئەندازەی خۆی و هەژاریش بە ئەندازەی خۆی، جل و بەرگیان بۆ بکەن و بە دڵخۆشی و چاکە یان شتێکیان بدەنێ ئەمەش پێویستە لەسەر پیاوچاك و خێرخوازان و خواپەرستان.

ئایەتی (237) لە هەمان سورەتدا دەڵێ (و ان طلقتموهن من قبل ان تمسوهن و قد فرضتم لهن فريضة فنصف ما فرضتم الا ان يعفون او يعفو الذي بيده عقدة النكاح) واتە ئەگەر ژنانتان تەڵاقدا پێش ئەوەی چووبنە لایان و مارەییەکتان بۆ دیاری کردبن ئەوا نیوەی مارەیی دیاریکراویان دەکەوێ، مەگەر ژنان نەیانەوێ و لێتان خۆشبن یا ئەوەی مارەییەکەی بە دەستە نەیەوێ بیبەخشێ، لەم ئایەتەدا دوو قسە هەیە، یەکێکیان ئەوەیە کە مەبەست لەو کەسەی گرێی مارەیی بە دەستە کە باوکە، چونکە باوك دەتوانێ کچ بە بچوکی مارەبکاو ئەگەر ئەو کچە تەلاقدراوە مارەییەکی دیاری بۆ دیاری کرابوو مافی نیوەی هەیە، بەڵام چونکە کچە منداڵەو خاوەن (ڕا) نییە باوك دەتوانێ لە نیوەی مارەیی کچی خۆی خۆش بێ و وەرینەگرێ، ئەمە قسەی کۆنی ئیمامی شافیعییە (خ.ل) قسەی دووەم ئەوەیە کە گرێ

هەر پیاوە کە کاربەدەستە لەوەی ژن بگەڕێنێتەوە لای خۆی یان یەکجار تەڵاقی بداو دەستی لێ بکاتەوەو بەرەڵای بکا

ئەمە هەندێ لەو ئایەتانەن کە باسی تەڵاقدان دەکەن‌و هەر ڕوو لە پیاو دەکاو ژن هیچ هەقێکی نییە قسەبکا یا ڕەخنە بگرێ تەنها هەقی مارەییو جلوبەرگ‌و نانپێدانی هەیە

بەدەست مێردەکە لە نیوەی خۆی خۆشبێ‌و هەموو مارەیی دیاریکراو بدرێ بە ژنە، پاڵپشتی ئەم قسەیە فەرموودەی ئیمامی عەلییە (س.خ) کە دەڵێ (ئەوەی گرێی نیکاحی بە دەستە مێردە). زۆر کەسی تر هەن وتویانە گرێ بەدەست مێردە، لەوانە ئیبنو سیرین‌و سەعیدی ئیبنو جوبەیرو ئیبنولسەییب، من خۆشم وا تێدەگەم کە مەبەست ئەو کەسەیە کە ژنەکەی لێ مارەکراوە، چونکە مارەییەکە دوو پشکی تێدایە نیو پشکی هی ژنەکەیەو نیوەکەی تری مێردی ژنەکەیە کە ئەو مێردە ئەم مارەییەی دیاریکردووە جا ژن هەر هەقی نیوەی هەیە، هەریەک لەو دووانە یان پیاو مافی ئەوەیان هەیە لە بەشەکەی خۆیان خۆشبن‌و وازی لێبێنن بۆ ئەویتر، بۆ ئەوەش ژنە منداڵبێ مافی لێخۆشبوونی نییە ئەوە دیارە باوک سەردارو کاربەدەستە لە شوێنێکی ترەوە ئەم مافە دراوەتە دەست باوک‌و وەلی ئەمر بۆیە لێرەدا ئاشکرایە مەبەست لە گرێ بەدەست مێردەو باسی ئەوەش نەکراوە کە ئایا مێرد دەتوانێ لە بەشەکەی خۆی خۆشبێ یا نە. لەم ئایەتەدا دەردەکەوێ کە هەر مێرد خاوەن دەسەڵاتە لە تەڵاقدان‌و ژنیش هەر مافی نیوەی مارەیی هەیە ئەگەر مێرد لەگەڵی ڕاینەبواردبێ ئەوکاتە ژن هەر مافی جلوبەرگی هەیەو هیچی تر.

ئایەتی (241) لە سورەتی ئەلبەقەرەدا دەڵێ (و للمطلقات متاع بالمعروف حقا على المتقين) واتە بۆ تەڵاقدراوان جلوبەرگ پێویستە لەسەر خواپەرستان ئەو ژنانەی تەڵاقدراون هێشتا ماوەی چاوەڕوانییان تەواو نەبووە پێویستە جلوبەرگیان بۆ بکرێ.

ئایەتی (49) لە سورەتی ئەلئەحزابدا دەڵێ (یا ایها الذین آمنوا اذا نكحتم المؤمنات ثم طلقتموهن من قبل ان تموسوهن فمالكم عليهن من عدة فمتعوهن و سرحوهن سرحا جميلا) واتە ئەی ئەوانەی بڕواتان هەیە ئەگەر ژنانی بڕوادارتان مارە کردو لە پاشان تەلاقتان دان پێش ئەوەی دەستیان لێبدەن ئێوە مافی ئەوەتان نییە کە ماوەی چاوەڕوانییان بۆ دابنێن، جلوبەرگیان بۆ بکەن‌و بەڕێیان بکەن بە جوانی. لەم ئایەتەدا بۆ مارەکردن‌و تەڵاقدان خوا ڕوو لە پیاو دەکاو هیچ قسەیەک بۆ ژن ناهێڵێتەوە، تەنها مافی ژن لێرەدا ئەوەیە کە جلوبەرگی بۆ بکرێ‌و ڕێی لێنەگیرێ مێردێکی دیکە بکا، دەنا ئەو مێردەی خۆشویستووەو ئارەزووی لێبەتی لێی نییە هیچ هەقی نییە ناتوانێ تەڵاقەکەی ڕاگرێ.

ئایەتی (1-2) لە سورەتی ئەلموجادەلە دەڵێ (قد سمع الله قول التي تجادلك في زوجها و تشتكي الى الله و الله يسمع تحاوركما ان الله سميع بصير. الذين يظاهرون منكم من نسائهم ماهن امهاتهم الا الاتى ولدنهم انهم ليقولون منكرا من القول و زورا و ان الله لعفو غفور. و الذين يظاهرون من نسائهم ثم يعودون لما قالوا فتحرير رقبة من قبل ان يتماسا ذلك توعظون به و الله بما تعملون خبير) لە پێشەوە ئەم ئایەتانەمان تەفسیرو لێکداوەتەوە پێویست ناکا وەری بگێڕینە سەر زمانی کوردی، بەڵام ئەمەش دیسان بەڵگەیەکی ترە کە تەنها مێرد سەرداری تەڵاقدان‌و مارەکردن‌و گەڕاندنەوەی ژنەو ژن هیچ دەسەڵاتێکی نییە.

ئایەتی (1-2) لە سورەتی ئەلتەلاق (یا ایها النبي اذا طلقتم النساء فطلقوهن لعدتهن و احصوا العدة و اتقوا الله ربكم. لا تخرجوهن من بيوتهن و لا يخرجن الا ان يأتين بفاحشة مبينة و تلك حدود الله و من يتعد حدود الله فقد ظلم نفسه. لا تدري لعل الله يحدث بعد ذلك امرا فأذا بلغن اجلهن فأمسكوهن بمعروف و اشهدوا ذوي عدل منكم و اقيموا الشهادة لله ذلكم يوعظ به من كان يؤمن بالله و اليوم الآخر و من يتق الله يجعل له مخرجا) واتە ئەی پێغەمبەر ئەگەر ژنانتان بەرەڵا کردن لە ماوەی چاوەڕوانیدا تەڵاقیان بدەن‌و با ماوەی چاوەڕوانیەکە تەواو بکەن و لە خوا بترسن لە ماڵی خۆیان وەدەریان مەنێن ئەوانیش با دەرنەچن لە ماوەی چاوەڕوانی، مەگەر کارێکی ناشیرینیان لێ ڕوویدا ئەمەش سنووری خوایە، هەر کەسێك سنووری خوا ببەزێنێ دیارە خۆی تاوانبارە. تۆ چوزانی؟ بەڵکو خوا پاش ئەمە شتێکی تر دێنێتە کایەوە. ئەگەر ماوەی چاوەڕوانییان تەواوکرد بیانگێڕینەوە بە خۆشی یان لێێن جیا ببنەوە بە خۆشی، بۆ ئەم مەبەستەش پیاوی ڕاست بکەن بە شایەت‌و با ئەوانیش شایەتی بۆ خوا بدەن.

ئایەتی (19) لە سورەتی ئەلنیساودا دەڵێ (و ان ارتم استبدال زوج مكان زوج و اتيتم احداهن قنگارا فلا تأخذوا منه شيئا اتأخذونه بهتانا و ايما مبينا) واتە ئەگەر ویستتان ژنێك بگۆڕن بە ژنێکی تر ئەگەر بە باریش زێڕتان دابێتە ژنە تەڵاقدراوەکە، نابێ هیچی لێوەربگرنەوە، ئایا بە درۆو گوناحێکی ئاشکرا لێیان وەردەگرنەوە. ئەمە هەندێ لەو ئایەتانەی کە باسی تەڵاقدان دەکەن‌و هەر ڕوو لە پیاو دەکاو ژن هیچ هەقێکی نییە قسە بکا یا ڕەخنە بگرێ تەنها مارەییو جلوبەرگ‌و نانپێدانی هەیە وەک لە پێشەوە ڕوونکراوەتەوە. ئێستاش ئەو گوفتارو ڕەفتارانەی پێغەمبەر (د.خ) دەگێڕینەوە.

حەدیسەکانی دەربارەی تەڵاق

جزمی دەیەم لاپەڕە (60) لە سەحیحی موسلیم دەڵێ (حدثنا يحيى بن يحيى التميمي قال قرات على مالك ابن انس عن نافع عن ابن عمر انه طلق امراته و هي حائض في عهد رسول الله (ص) فسأل عمر بن الخطاب رسول الله (ص) عن ذلك فقال رسول الله (ص) مره فليرجعها ثم ليتركها حتى تطهر ثم تحيض ثم تطهر ثم ان شاء امسك و ان شاء طلق قبل ان يمس فتلك العدة التي امر الله عزوجل ان يطلق لها النساء) دەڵێ کوڕەکەی عومەر ژنەکەی خۆی تەڵاقدا لە کاتێکدا ژنەکەی لە عادەی شەهریدا بوو (حەیز)، ئەم ڕووداوە لە سەردەمی پێغەمبەردا (د.خ) ڕوویداوە. عومەری کوڕی خەتتاب لەم بارەیەوە لە پێغەمبەری پرسی پێغەمبەر (د.خ) وتی فەرمانی پێبکە با بیگێڕێتەوە لە پاشا لێی بگەڕێ تا پاك دەبێتەوەو جارێکی تر دەکەوێتەوە عادەی شەهری (حەیز) و جا پاك دەبێتەوە ئەنجا ئەگەر حەزبکا دەیگێڕێتەوە ژێر سێبەری خۆیو گەر حەزیش بکا تەڵاقی دەدا پێش ئەوەی دەستی بگەیەنێتێ، ئا ئەمەیە ئەو چاوەڕوانییەی کە خوا فەرمانی پێکردووە کە ژنی تێدا تەڵاق بدرێ. ئایەتەکەش ئەمەیە کە دەڵێ (ان طلقتم النساء فطلقوهن لعدتهن) لەم حەدیسەش دیارە کە بەبێ ئاگاداریو پرسی ژن، ژن تەڵاق دەدرێ پیاو بە ئارەزووی دڵی خۆی هەرکاتێ بیەوێ تەڵاقی دەداو حەزیش بکا دەیگێڕێتەوە ژێر سێبەری خۆی.

حەدیسێکی تر دەڵێ (حدثنا ابوبكر بن ابي سيبه و عمرو والناقد و اللفظ لعمرو قالا حدثنا سفيان عن الزهري عن عروة عن عائيشة قالت جاءت امرأة رفاعة النبي (ص) فقالت كنت عند الرفاعة فطلقني فبت طلاقي فتزوجت عبدالرحمن بن الزبير و ان ما معه مثل هدية الثوب فتبسم رسول الله (ص) فقال اتريدين ان ترجعي الى رفاعة؟ لا حتى تذوقي عسيلته و يذوق عسيلتك قالت و ابوبكر عنده و خالد بالباب ينتظران يؤذن له فنادى يا ابابكر الاتسمع هذه ماتجهر به عند رسول الله) واتە دەڵی کۆنە ژنی ڕیفاعە هاتە لای پغەمبەر (د.خ) گوتی لای ڕیفاعە بووم و تەڵاقی سێبەسێی داوم و مێردم بە عەبدوڕەحمانی کوڕی ئەلزوبەیر کرد ئەویش ئەوەی هەیەتی وەك ڕیشۆڵەی ئەم کراسەمە (نەرم و شلە) پێغەمبەریش گرژییەوەو بزەی هاتێو گوتی دەتەوێ بگەڕێیتەوە لای ڕیفاعە، نا نابێ تا شیرینی ئەو نەچێژیو ئەویش شیرینی تۆ نەچێژێ لەمەشدا دەردەکەوێ کە ژن لە تەلاقدان و گەڕانەوە هیچی بەدەست نییەو هەموو کار هەر بەدەست پیاوە. ڕیوایەتی تر لەم بابەتە زۆرە بەڵام چونکە هەمووی لە مەعنادا نزیکی یەکن بۆیە نایانووسینەوە، هەرکەس حەزدەکا بە بفەرموێ تەماشای کتێبی سەحیحی موسلیم بەرگی دەیەم یا چوارەم لە چاپی مەکتەبەو مەتبەعەی موحەمەد عەلی سەبیح و ئەلادوهو قاهیرە) بکا.

ئەوجار مەزهەبی شافیعی وەك لە کتێبی (ئەلئوم) نووسینی ئیمام ئەبی عەبدیلا موحەمەد و بنو ئیدریسی ئەلشافیعی (150–204) بەرگی پێنجەم چاپی (شرکة الطباعة الفنية المتحدة، القاهرة) لاپەڕە (179) لە باسی تەلاقدا دەڵێ:

أباحة الطلاق

(اخبرنا الربيع بن سليمان قال (قال الشافعي) قال الله عزوجل (اذا طلقتم النساء فطلقوهن لعدتهن) الآية و قال (لا جناح عليكم ان طلقتم النساء مالم تمسوهن) و قال (اذا نكحتم المؤمنات ثم طلقتموهن) الآية و قال (ان اردتم استبدال زوج مكان زوجا) و قال (الطلاق مرتان فامساك بمعروف او تسريح باحسان) مع ما ذكرته من الطلاق في غير ماذكرت و دلت عليه سنة رسول الله (ص) من اباحة الطلاق، فالطلاق مباح لكل زوج لزمه الفرض) ئیمام دەڵی بە پێی ئەو ئایەتانەو قسەی پێغەمبەر لە بارەی تەڵاقدانی ژن تەڵاق حەڵاڵە بۆ هەر مێردێك کە ئەرکەکانی ئیسلامی لەسەر واجیب بێ، واتە پیاوە ئاقڵ بێو خۆی ناسبێ.

لە مێرد قەدەغە نییە ئەگەر دوو تەلاق یان سێ بە سێ ژنی خۆی تەلاق بدا،
چونكە خوا تەلاقدانی بۆ مێرد حەلاڵكردووەو ئەوەی ڕێدراوە نابێتە قەدەغە لە خاوەنی خۆی

(قال الشافعي رحمه الله: أختار للزوج ان لا يطلق الا واحدة ليكون له الرجعة في المدخول بها و يكون خاطبا في غير المدخول بها و متى نكحها بقيت له عليها اثنان من الطلاق و لا يحرم عليه ان يطلق اثنين و لا ثلاثا لأن الله تبارك و تعالى أباح الطلاق و ما اباح ليس بمحضور على اهله و ان النبي (ص) علم عبدالله بن عمر موضع الطلاق ولو كان في عدد الطلاق مباح و محضور علمه ان شاء الله تعالى اياه لأن من خفي عليه ان يطلق امرأته طاهرا كان مايكره عن عدد الطلاق و حيب لوكان مكروه اشبه ان يخفي عليه. و طلق عويمر العجلاني امراته بين يدي النبي (ص) ليعلمه و جماعة من حضر، وحكت فاطمة بنت قيس ان زوجها طلقها البتة يعني و الله اعلم ثلاثا فلم يبلغنا ان النبي (ص) نهى عن ذلك، و طلق ركانة امرأته البتة و هي تحتمل واحدة و تحتمل ثلاثا فساله النبي (ص) عن نيته و احلفه عليها و لم نعلمه نهى ان يطلق البتة يريد بها ثلاثا و طلق عبدالرحمن بن عوف امرأته ثلاثا) ئیمام دەڵێ سەرپشكی دراوەتە مێرد بە یەك تەلاق بۆ ئەوەی بگەڕێتەوە لەو ژنەی چووەتە لای، ئەو ژنەی هێشتا نەیگوازتووەتەوە دەگەڕێتەوە بە خواستی ژنە جارێكی ترو كە گواستییەوە هێشتا دوو تەلاقی دەمێنێ، لە مێرد قەدەغە نییە ئەگەر دوو تەلاق یان سێ بە سێ ژنی خۆی تەلاق بدا، چونكە خوا تەلاقدانی بۆ مێرد حەلاڵ كردووەو ئەوەی ڕێدراوە نابێتە قەدەغە لە خاوەنی خۆیو پێغەمبەر (د.خ) كە عەبدوڵای كوڕی عومەری فێری شوێنی تەلاقدان كرد ئەگەر خراپییەك لە ژمارەی تەلاقدان هەبوایە ئەویشی فێردەكرد چونكە كەسێك نەزانێ ژنی لە كاتی پاكی تەلاق بدا ئەگەر ژمارەش خراپبایە دەبوو ئەویشی نەزانیو پێغەمبەر (د.خ) پێی بگوتبایە جگە لەمەش عوەیمیری كوڕی عەجلانی ژنەكەی لە پێش پێغەمبەر (د.خ) سێ بە سێ تەلاق دا پێش ئەوەی پێغەمبەر فەرمانی پێبكاو ئاگاداری بكا كە ژنەكەی بە (لیعان) تەلاق دەدرێ جا ئەگەر خراپییەك لە ژمارەدا هەبوایە پێغەمبەر (د.خ) پێی دەگوت وا مەكە بۆ ئەوەی خۆیو ئەو خەڵكەی ئەویش بزانن. فاتیمەی كچی قەیس دەگێڕێتەوە كە مێردەكەی تەلاقی یەكجاری داوە واتە سێ بەسێ (خوادەزانێ) پێمان نەگەیشتووە كە پێغەمبەر (د.خ) گوتبێتی وا مەكەن، هەروە ها ڕەكانە ناوێك ژنەكەی خۆی بە یەكجاری تەلاقدا كە دووڵای هەڵدەگرت یەكەم یەك تەلاقەو سێ تەلاقە پێغەمبەر (د.خ) لە نیازی پرسی كە نیازی چەند تەلاق بووە وە لە سەریشی سوێندیدا، ئەویش دیارە نیازی سێ تەلاقە بووەو نەمانزانیوە پێغەمبەر (د.خ) گوتبێتی وا مەكەن عەبدوڵڕەحمانی كوڕی عەوف ژنەكەی خۆی سێ بەسێ تەلاق داوە. جا نەك هەر ئەوەندە پیاو دەتوانێ ڕووبەڕووی ژنەكەی تەلاقی بدا بەڵكو لە دوورەوەش بە نامە دەتوانێ ژنەكەی خۆی تەلاق بدا كە ژنی بەدبەخت ئاگای لە هیچ نییە، وەك لە لاپەڕەی (181)ی هەمان سەرچاوەدا دەڵێ (قال الشافيعي رحمه الله اذا كان رجل غائب عن امرأته فاراد ان يطلقها للسنة كتب اليها "اذا اتاك كتابي هذا وقد حضت بعد خروجي من عندك فأن كنت طاهرا فانت طالق" و ان كان يعلم انها حاضت و طهرت و هو غائب كتب اليها "اذا اتاك كتابي فأن كنت طاهرا فأنت طالق و ان كنت حائضا فاذا طهرت فأنت طالق"..).

واتە ئەگەر مێرد لە ژنەكەی بزر بوو ویستی ژنەكەی تەلاق بدا بە پێی فەرمانی پێغەمبەر (د.خ) كە تەلاقی سوننەی پێدەڵێن ئەویش ئەوەیە ژن لە كاتی پاكی تەلاق بدرێ. بۆیە بۆ ژنەكەی دەنووسێ (ئەگەر ئەم نامەیەی منت پێگەیشت و كە من لە لای تۆ دەرچووم ئەتۆ بێنوێژ بووی، ئەگەر پاكی تەلاقت كەوتبێ) تەلاقەكە دەكەوێ. ئەگەر مێرد زانی ژنەكەی پێش دەرچوونی كەوتووەتە بێنوێژیو نەچووبووە لای یان زانی كە بێنوێژ بووەو پاك بووەتەوەو خۆی دوورە لێی بۆی دەنووسێ (ئەگەر نامەی منت پێگەیشت ئەگەر پاكی تەلاقت كەوتبێ ئەگەر بێنوێژیشی هەركاتێ پاك بوویتەوە تەلاقت كەوتبێ) تەلاقەكە دەكەوێ.

(و اذا قال الرجل لأمرأته التي تحيض انت طالق ثلاثا سنة وقعن جميعا معا في وقت طلاق السنة) واتە ئەگەر مێرد بە ژنەكەی خۆی كە لەوانەیە بێنوێژی دەبینێ (منداڵ نا) گوت هەرسێ تەلاقەت كەوتبێ بە تەلاقی سوننەت هەرسێك پێكەوە دەكەون لە كاتی پاكی ژنە. لاپەڕە (254) لە هەمان كتێب (قال الشافعي رحمه

الله (ملك الله تعالى الأزواج الطلاق فمن طلق من الأزواج و هو بالغ غير مغلوب على عقله جاز الطلاق لأنه تحريم لأمرأته بعد ان كانت حلالا له فسواء كان صحيحا حين يطلق او مريضا فالطلاق واقع) ئیمام دەڵی خوا تەڵاقی داوەتە مێردان هەر مێردێك كە خۆی ناسیبێ‌و هۆشی لەدەست نەدابێ، تەلاقی دروستە، چونكە تەلاق قەدەغەكردنی ژنیەتی لە خۆی پاش ئەوەی لێی حەڵاڵ بووە، جا مێرد لەشی ساغ بێ لە كاتی تەڵاقداندا تەڵاقەكەی دەكەوێ.

(قال الشافعي رحمه الله: و من شرب خمرا او نبيذا فاسكره لزمه الطلاق و الحدود كلها و الفرائض و لا تسقط المعصية بشرب الخمر و المعصية بالسكر من النبيذ عنه فرضا و لا طلاقا) دەڵی ئەگەر كەسێك عارەقی خواردەوە یان ئاوجۆ (بیرە) و سەرخۆش بوو ژنەكەی خۆی تەڵاقدا تەلاقەكەی دەكەوێ‌و سزای شەرعیشی لەسەر دەبێ‌و هەروەهاش فەرزەكان گوناح كردن بە خواردنەوەی عارەق و سەرخۆشبوون بە خواردنەوەو ئاوجۆ فەرزو تەلاق لەسەر لاناباو لە دەست نادا. ئەمە قسەی ئیمامی شافیعییە (خ.ل) جا ئەوە لە كوی هات ئەو كەسەی دەڵی ژن مافی تەلاقی لەگەڵ مێرد یەكسانە یان دەڵێ ئەوان كۆلكە مەلان كە تەڵاقیان لەبەردەست پیاو داناوەو ژنیان بێبەش كردووە، دەبێ ئەو كەسەی ئەم قسانەی لە كوی هێنابێ، ژنەی دانیشتووی ماڵ دڵخۆش بە ماڵو منداڵی یا ژنێكی خوێندەواری خەریكی دەرس گوتنەوەو خزمەتی وڵات و میللەتەكەی بێ لە قوتابخانەو یان لە نەخۆشنانەو شوێنی تر، مێردێكی سەرخۆش لە خۆیەوە هەر بە هەوەس و ئارەزوو یا دەمەقاڵێ یەكی ڕۆژێك لە ڕۆژانی بەسەرچوو بە سەرخۆشی بكەوێتە بیریو ژنەكەی سێ‌بەسێ تەڵاق بداو تەلاقەكەش دەكەوێ‌و تا ژنە مێردێكی دیكە نەكاتەوە تازە نابێ لەگەڵ ئەو مێردە بمێنێ یا منداڵیش هەبن. ئەمەیە حوكمی فیقهی ئیسلامی‌و لەسەر زاری پێغەمبەر (د.خ)و ڕای ئیمامی شافیعی. ئیدی ئەو كەسانەی بەمەی ڕازی نین دیارە موسوڵمان نین و بڕواشیان بە ئیسلامەتی نییە، بۆیە نابێ بە ناوی ئیسلام قسەیان بڕواو دەبێ پشت گوێ بخرێن.

ئەمەیە حوكمی فیقهی ئیسلامی‌و لەسەر زاری پێغەمبەر (د.خ)و ڕای ئیمامی شافیعی. ئیدی ئەو كەسانەی بەمەی ڕازی نین دیارە موسوڵمان نین و بڕواشیان بە ئیسلامەتی نییە، بۆیە نابێ بە ناوی ئیسلام قسەیان بڕواو دەبێ پشتگوێ بخرێن.

مارەكردن و چەندژنی

هەرچەندە ئەو نووسەرو چیرۆكنووسانەی باسمان كردن لە خەیاڵی خۆیاندا مارەو تەلاق و تەنها یەك ژنییان دەستنیشان كردبوو بە ناوی ئیسلامەوەو ژن و پیاویان وەك یەك هاوتا لە قەڵەم دابوو، بەڵام بە داخەوە خەیاڵەكەیان درێژەی نەكێشاو لەسەر ڕێبازی ئیسلام وەك كەفی سەرئاو بڵاو و ون بوون فەرموون ئەوەی لە دواوە دێ حوكمی ئیسلامە لە مارەكردن و تا چەند ژنیش دروستە بۆ پیاو لە یەك كاتدا.

ئایەتی (3-4) لە سورەتی ئەلنیسا دا دەڵێ (و ان خفتم الا تقسطوا في اليتامى فانكحوا ماطاب لكم من النساء مثنى و ثلاث و رباع. فأن خفتم الا تعدلوا فواحدة او ما ملكت ايمانكم ذلك ادنى الا تعدلوا و آتوا النساء صدقاتهن نحلة فان طبن لكم عن شيء منه فكلوه هنيئا مريئا) واتە ئەگەر ترسان لەوەی كە نەتوانن جێبەجێی پێویست بكەن بەرامبەر بەو كچە بێ باوكانەی لاتانن، یاخود ترسان لەوەی كاری خراپیان لەگەڵدا بكەن، ئەوا لەو ژنانەی دڵخوازتانن دوو دوو و سێ سێ و چوار چوار بێنن، ئەگەر ترسان لەوەی، یەكسانی لە نێوانیاندا نەكەن ئەوا تەنها ژنێك بەسە. یا بە كەنیزەك خۆتان دابین كەن و ئیكتیفا بكەن ئەمەیان باشترە بۆ ئەوەی خێزانتان زۆر نەبێ، مارەیی ژنان بە تەواوی بدەن ئەگەر بە خۆیان شتێكیان لێخۆش بوون ئەوا بیخۆن‌و لە گیانتان خۆشبێ. مەبەست لە دوو دوو سێ سێ‌و چوار چوار ئەوە نییە كە پێكەوە دووان یان سیان، یان چوار پێكەوە بهێنن بەڵكو مەبەست ئەوەیە كە دەتوانن لە دوو ژن تا چوار ژن پێكەوە لە یەك كاتدا لەژێر سێبەرتان بن، بە مەرجێك كە جۆرە عەدالەتێك و یەكسانییەك لە بەشی

مێردایەتی بەلای كەم بە كردەوە لە نێوانیاندا بكەن، ئەگەر مێرد زانی ئەوەی پێناكرێ ئەوا تەنها یەك ژنی ئازاد بەسە لەگەڵ چەند دەتوانی كەنیزەكی هەبێ. بەلام ئایا یەكسانیو عەدالەت لە نێوان ژنەكاندا چۆنەو چۆن ڕاگیر دەكرێ ئەو لە ئایەتی (129) لە سورەتی ئەلنیسادا دیاری كردوەو دەڵێ (و لن تستطیعوا ان تعدلوا بین النساء و لو حرصتم فلا تمیلوا كل المیل فتذورها كالمعلقة) واتە ناشتوانن یەكسانی لە نێوان ژنان بپارێزن هەرچەند هەوڵیش بدەن و سووربن لە سەری، بەلام وا مەكەن وازی لێ بهێنن بە جۆرێك وەك هەڵپەسارداوبێ، كە نە ئەوەیە ژن و مێردایەتی لەگەڵدا دەكرێو نە ئەوەیە كە بتوانێ مێردێكی تر بكا لەو ناوەدا دەسوڕێتەوە. وەك كوردەواری دەڵێن لەنێو چالان و مالانیان هێشتۆتەوە. ئەمە تەفسیری ئایەتی (فأن خفتم الا تعدلوا) ئەگەر مێردێك ویستی ژنی تر بهێنێ، ئەگەر لە خۆی ڕانەدەبینی كە دەتوانێ ئەم یەكسانییە لە نێوانیاندا بپارێزی با بە یەك ژن بەس بكاو هی تر نەهێنێ، بەلام ئەگەر لە خۆی ڕابینی كە دەتوانێ ژنەكەی پێشوی وەك (نە ئازادو نە مێردار) لێنەكا ئەوا دەتوانێ ژنی تر بهێنێو بۆی حەلاڵە جا كێ هەیە نەتوانێ ئەمە بكا؟! هەروەكو كردارو ڕەفتاری پێغەمبەر (د.خ) مەعنای ئەم ئایەتە ڕووندەكاتەوە هەروەها هاوەڵەكانی پێغەمبەر (د.خ) چونكە ئەگەر ئەوانە بیانزانیایە ئەوەندەی تۆزقاڵێك لە ڕووی ئایینەوە گوناحی تێدایە، لە ژنێك زیاتریان نەدەهێنا هەروەكو ئەگەر پێناخۆش بوونی وای تیابوایە پێغەمبەر نۆ ژنی نەدەهێنا كە هەموو ڕوایەتەكان یەكیان گرتووە كە پێغەمبەر (د.خ) لە یەك كاتدا نۆ ژنی هەبووەو هەندێكیش دەڵێن دوانزە ژنی هەبووە لە یەك كاتدا، بێ لە كەنیزەك و جگە لەو ژنانەی كە هەر بۆ پیرۆزیو تەبەرك خۆیان پێشكەش پێغەمبەر (د.خ) كردووە، ئەمەش ئەو حەدیسەیە كە دەڵێ پێغەمبەر (د.خ) نۆ ژنی هەبووە پێكەوە لە یەك كاتدا.

سەحیحی موسلیم جزمی چوارەم دەڵێ (حدثنا ابوبكر بن ابي شيبة حدثنا شبابة بن سوار حدثنا سليمان بن المغيرة عن ثابت عن انس قال كان للنبي (ص) تسع نسوة فكان اذا اقسم بينهن لا ينتهي الى المرأة الأولى الا في تسع فكن يجتمعن كل ليلة في بيت التي يأتيها فكان في بيت عائيشة فجاءت زينب فمد يده اليها فقالت هذه زينب فكف النبي (ص) يده فتقاولتا حتى استخبا و اقيمت الصلاة فمر ابوبكر على ذلك فسمع اصواتهما فقال اخرج يا رسول الله الى الصلاة واحث في افواهن التراب فخرج النبي (ص) فقالت عائشة الآن يقضي النبي (ص) صلاته فيجيء ابوبكر فيفعل بي و يفعل فلما قضى النبي (ص) صلاته اتاها ابوبكر فقال لها قولا شديدا و قال اتصنعين هذا) واتە پێغەمبەر نۆ ژنی هەبووە لە یەك كاتدا جا كە بەشی دەكرد نەدەگەشتەوە لای ژنی یەكەم لە نۆیان نەبوایە، واتە بەسەر هەموویاندا دەسووڕاو نۆیەم جار دەگەیشتەوە ژنی یەكەمی، ژنانی پێغەمبەر (د.خ) هەموو شەو لە ماڵی ئەو ژنەی كە نۆبەی بووە كۆبوونەتەوە ئێوارەیەك لە ماڵی عائیشە بوو كەزەینەبەی ژنی پێغەمبەر هات و پێغەمبەریش دەستی بۆ درێژكردو عائیشە گوتی ئەمە زەینەبەیەو پێغەمبەریش (د.خ) دەستی خۆی كێشایەوەو ئیدی عائیشەو زەینەبە لێك وەدەنگ هاتن هەتا دەنگیان بەرز بۆوەو هاواریان لێهەستا، لەو كاتەدا بانگی نوێژدراو ئەبوبەكر (خ.ل) باوكی عائیشە بەوێدا تێپەڕیو گوێی لە دەنگیان بوو گوتی ئەی پێغەمبەری خوا دەرچۆ بۆ نوێژو خۆڵیان لە دەم بكە، پێغەمبەریش (د.خ) دەرچوو عائیشە گوتی ئێستا پێغمبەر لە نوێژ دەبێتەوەو ئەبوبەكر دێ ئەو هاوئەوهام پێدەكات، كە نوێژ تەواو بوو ئەبوبەكر هەر قسەی توندی بە عائیشەی كچی گوت، گوتی ئاوا دەكەی؟ وەك (نەوەوی) باسی دەكا ژنەكانی پێغەمبەر (د.خ) لەوكاتەدا ئەمانە بوون (عائیشە، حەفسە، سەودە، زەینەبە، ئوممی سەلمە، ئوممی حەبیبە مەیمونە، جووەیریە، سەفییە) خوا لێیان خۆشبێو دوو كەنیزەكیشی هەبووە كە ناویان (مارییەو ڕەیحانە) بووە. لەم حەدیسە وەك من بۆی دەچم چوار شت بەدی دەكرێ.

ئەگەر مێردێك ویستی ژنی تر بهێنێو لە خۆی ڕانەدەبینی كە دەتوانێ ئەم یەكسانییە لە نێوانیاندا بپارێزی با بە یەك ژن بەس بكاو هی تر نەهێنێ، بەلام ئەگەر لە خۆی ڕابینی كە دەتوانێ ژنەكەی پێشوی وەك (نە ئازادو نە مێردار) لێ نەكا ئەوا دەتوانێ ژنی تر بهێنێو بۆی حەلاڵە

یەکەم: کە پێغەمبەر (د.خ) نۆ نژی هەبووە پێکەوە لە یەك کاتدا.

دووەم: ڕاگرتنی یەکسانی لە نێوانیاندا ئەوەبووە هەر شەوەی لای یەکێکیان نووستووەو حەزیشی کردووە لەگەڵ یەکێکی تر بنوێ وەك کە نۆبەتی عائیشە بووە دەستی بۆ زەینەبە درێژکردووە.

سێیەم: ئەوەیە کە ئەبوبەکر بە سوکی تەماشای ژنانی کردووەو بە پێغەمبەری گوتووە خۆڵیان لە دەم بکە. پێغەمبەریش هیچ پێ ناخۆشییەکی پیشان نەداوە هەرچەندە عائشە کچی خۆی بووە ئەگەر قسەیشی پێی بڵی لایەنی باوکایەتیو کچایەتی ڕێی تێدەچێ بەڵام ئێستا کە ژنی پێغەمبەرەو زەینەبە کە پورزای پێغەمبەر بووەو ژنیشی بووە، کە پێیان بگوترێ خۆڵیان لە دەم بکە قسەیەکی سوکەو بۆ مرۆڤ بەکارنایە، لە بنەڕەتدا ئەم وشەیە بۆ گسوك بەکاردەبرێ لێرەدا دەردەکەوێ کە بایەخ بە ژن نەدراوەو بە هەندیان هەڵنەگرتووە.

چوارەم: ئەوەیە کە ژنانی پێغەمبەر حەزیان نەکردووە پێغەمبەر (د.خ) ئەو هەموو ژنەی هەبێ یان ژنی تر بێنێ، چونکە ئەگەر وانییە نەدەبوو عائیشە لەگەڵ زەینەبەدا بە دەنگ بێ لەسەر ئەوەی نۆبەتی خۆی بووەو پێغەمبەر (د.خ) دەستی بۆ زەینەبە درێژکردووە، ئەگەر ژن ڕایەکیان هەبوایە قبوڵیان نەدەکرد پیاو ئەوەندە ژن بێنێ یان لە یەك زیاتر وەك لە حەدیسی سەحیحی موسلیمدا هاتووەو دەڵێ (حدثنا ابو کریب محمد بن العلاء حدثنا ابو اسامة عن هیشام عن ابیه عن عائشة قالت کنت أغار علی اللاتي وهبن انفسهن لرسول الله (ص) و اقول و تهب المرأة نفسها؟ فلما انزل الله عز و جل ترجي من تشاء منهن و توؤي الیه من تشاء و من ابتغیت ممن عزلت. قالت قلت و الله ما أری ربك الا و یسارع في هواك) واتە عائیشە گوتی من دڵگران دەبووم لەو ژنانەی کە خۆیان پێشکەشی پێغەمبەر دەکردو دەمگوت ژن چۆن خۆی پێشکەش دەکا؟ کاتی خوا ئایەتی نارد بۆ ئەوەی حەزبکەی دوای دەخەیو ئەوەی ئارەزووشی بکەی دەیهێنیتە لای خۆت و ئەوەی ئارەزووت کرد لەوانەی دوورت خستونەتەوە دەیانهێنیتەوە. دەڵێ گوتم بە خودا وا بزانم خوایەکەت پەلەیەتی لە جێبەجێکردنی ئارەزووەکانت.

حەدیسێکی تر کە تەنها (تورموزی) بەشداری گێڕانەوەی نەکردوە پێنجەکەی تر گێڕاویانەتەوە کە لە کتێبی (التاج الجمع اصول في احادث الرسول) تألیف الشیخ منصور علي ناصف من علماء الأزهر الشریف، و علیه غایة المأمول شرح التاج الجامع للاصول. چاپی سێیەم (1961ز) لاپەڕە (380) دەڵێ (عن انس (رض) قال: کان النبي (ص) یطوف علی نسائه في الیلة الواحدة و له (ص) یومئذ تسع نسوة رواه الخمسة الا الترمذي) لە شەرحەکەیدا دەڵێ (فکان یطوف علیهن احیانا في لیلة واحدة و یواقعهن و کان الله اعطاه قوة علی ذلك معجزة له (ص) کما کان سلیمان علیه السلام) واتە لە ئەنەسی دەگێڕنەوە دەڵێ پێغەمبەر (د.خ) لە شەوێکدا بەسەر هەموو ژنەکانیدا دەگەڕا ئەوکاتەش نۆ ژنی هەبووە. وە شەرحەکە دەڵێ وا بووە لە شەوێکدا بەسەر هەموویاندا گەڕاوەو لەگەڵ هەمووشیان نووستوەو خوا ئەو هێزەی داوەتێ وەك موعجیزەی هەروەکو سولەیمان پێغەمبەر (د.خ) ئەو هێزەی هەبووە، چونکە سەد ژنی هەبووە.

لە حەدیسێکی تردا دەڵێ (عن ابن عباس (ر.ض) قال توفی النبي)ص) و عنده تسع نسوة و قالت عائشة (ر.ض) ما توفی النبي)ص) حتی احل الله له ام یتزوج من النساء ماشاء رواهما النسائي) واتە لە کوڕی عەباس دەگێڕنەوە کە پێغەمبەر (د.خ(کاتێك مردووە نۆ ژنی هەبووە، لە عائیشە (خ.ل) دەگێڕنەوە کە پێغەمبەر (د.خ) نەمردووە تاوەکو خوا بۆی حەڵاڵ کردووە هەرچەندە حەزدەکا ژن بێنێ. ئەم دوو گوفتارە نەسائی ڕوایەتی کردوون.

لە غایەتولمەئمول شەرحی تاج دەڵێ: یەکەم جار ژن هێنان بۆ پێغەمبەر (د.خ) بێ سنوور بووەو چەندی حەزبکردایە بۆی حەڵاڵ بووە بێنێ، بەڵام لە پاشدا بۆی دیاریکراو سنوری بۆ دانرا تەنها کەنیزەك بێ سنوور دانان مایەوە. واتە لە کەنیزەك چەندی هەبێو ئارەزووی بکا بۆی ئازادو حەڵاڵە. لە هەمان کتێب لاپەڕە (281)دا دەڵێ: ڕاز لە زۆر ژن هێنانی پیغەمبەر (د.خ) زۆر شتن. لەوانە پەیداکردنی خزمو یارە، تا بە توانابێ بەرامبەر دوژمنانی ئیسلام و بتوانێ پەیامی خوا

یەکەم جار ژن هێنان بۆ پێغەمبەر (د.خ) بێ سنوور بووەو چەندی حەزبکردایە بۆی حەڵاڵ بووە بێنێ، بەڵام لە پاشدا بۆی دیاریکراو سنوری بۆ دانراو تەنها کەنیزەك بێ سنوور دانان مایەوە

هیچ کەس لە پیاو و ژنی موسوڵمان ڕێگەی سەرپشکیان نییە لە کارێك کە خواو پێغەمبەر بڕیاریان لەسەر دابێو هەرکەسێ بە گوێی خواو پێغەمبەر نەکا ئەوا ڕێگەی بزرو ون کردووە

بەجێ بگەیەنێ، لەو شتانە موشەڕەف بوونی هەندێ عێلی عەرەب بە خزمایەتیو زاوایەتی پێغەمبەر (د.خ) دیسان لەو شتانە بەرپەرچ دانەوەی قسەی کافرەکان کە دەیانگوت پێغەمبەر (د.خ) جادووگەرەو خەڵکێکی ناعەرەب ئەم قسانەی فێردەکا.

لەوانەیە لە عادەت بەدەر لەگەڵ ژن نووستن لە کاتێکدا خواردنی کەم بووەو خواردنەوەشی کەم بووە، عەرەبیش خۆهەڵدەدەن و خۆهەڵدەکێشن بەوەی کە (کەم خۆر و زۆر پەڕن) ئەمەش لای عەرەب نیشانەی پیاوەتی تەواو و کەڵە مێردییە، وەك لە حەدیسی ئوممی زەرعدا هاتووەتە وتن.

جا ئەم حەدیسانە هەمووی بەڵگەی باوەڕ پێکراون لە پێغمبەر (د.خ) نۆ ژنی لەژێر سێبەر بووە لە یەك کاتداو پێکەوە، بێ لە کەنیزەك ئایەتی (25) لە سورەتی ئەلنیسائدا دەڵێ (و من لم يستطع ان ينكح المحصنات المؤمنات فمن ماملكت ايمانكم من فتياتكم المؤمنات و الله اعلم بأيمانكم بعضكم من بعض فانكحوهن بأن اهلهن و آتوهن اجورهن) واتە کەسێك دەستی ئەوەندە درێژ نەبوو کە ژنی موسوڵمانی ئازادو پاك بێنێ با لەو ژنە دەسکەوتووانەی موسوڵمان بوون بێنێو مارەشیان بکەن بە دەستووری ڕێدانی خاوەنەکانیان و کرێی خۆشیان بدەنێ، واتە مارەییان بدەنێ. لێرەشدا ئایەت هەر ڕووی لە پیاو کردوە کە چۆن ژن بێنێو چۆن ڕەفتاری لەگەڵدا بکا ئیتر هیچ ڕایەك بۆ ژن دیاری نەکراوە.

ئایەتی (27) لە سورەتی ئەلقەسەس دا دەڵێ (قال اني اريد ان انكحك احدى ابنتي هاتين على ان تأجرني ثماني حجج) واتە شوعەیب پێغەمبەر بە موسای گوت: دەمەوێ یەکێك لەم دوو کچانەمت لێ مارە بکەم بە مەرجی هەشت شەرتان کارم بۆ بکەی. ئەم ئایەتە دەربارەی موسا پێغەمبەرو شوعەیب پێغەمبەر (س.ل) دەدوێ کە موسا لە میسر زەلامێکی کوشت و هەڵات و چوە ئەو شوێنە کە کچانی شوعەیب مەڕیان ئاودەداو موسایش یارمەتیدان لە ئاودانی مەڕەکان و شوعەیب کە زانی پیاوێکی چاکەو دەتوانێ یارمەتی بدا داوای لێکرد کە هەشت شەرتان لای بمێنێو کاری بۆ بکا ئەویش لە بری ئەمە یەکێك لەو دوو کچەی بداتێ لێرەدا هیچ یەك لە کچەکان مافی هەڵبژاردن و ڕایان نەبووەو موسا سەرپشك بوە کە یەکێکیان هەڵبژێرێ، ئایەتی تریش لە قورئاندا نییە ئەم کارەی پێ خراپ بێ، لە پاشا ئەوانە هەردوکیان وەك لە قورئاندا دەڵێ نێردراوی پێغەمبەری خوابوون، بۆیە ئەم حوکمە خۆی دەمێنێ.

ئایەتی (36-37) لە سورەتی ئەلئەحزاب دەڵێ (و ما كان لمؤمن و لا مؤمنة اذا قضى الله و رسوله امرا ان يكون لهم الخيرة من امرهم و من يعص الله و رسوله فقد ضل ضلالا مبينا. اذ تقول للذي انعم الله عليه امسك عليك زوجك و اتق الله و تخفي ما في نفسك ما الله مبديه و تخشى الناس و الله احق ان تخشاه. فلما قضى زيد منها وطرا زوجناكها لكي لايكون على المؤمنين حرج في ازواج ادعيائهم اذا قضوا منهن وطرا و كان امر الله مفعولا) واتە هیچ کەس لە پیاو و ژنی موسوڵمان ڕێگەی سەرپشکیان نییە لە کارێك کە خواو پێغەمبەر بڕیاریان لەسەر دابێو هەرکەسێ بە گوێی خواو پێغەمبەر نەکا ئەوا ڕێگەی بزرو ون کردووە. ئەتۆ ئەی پێغەمبەر کە بەو کەسەی خواو خۆت چاکەتان لەگەڵدا کردووە دەڵێی نا نا ژنەکەی خۆت بگرەو بەرەڵای مەکە ئەوەی لە دڵی خۆتتا دەیشاریتەوە وا ئاشکرای ناکا لە خەڵکی دەترسی! لە خوا بترسی ڕاست ترە. کە زەید ماوەیەك لەگەڵ ژنەکەی ڕایی بواردو کاری پێنەما لە تۆمان مارەکرد بۆ ئەوەی ببێتە یاساو ڕێباز بۆ موسوڵمانان و ناشیرینیو شوێنی تانەو توانجی تێدا نەمێنێ ئەگەر موسوڵمانان ژنی ئەو کەسانە مارە بکەنەوە کە بە کوڕی خۆیانیان لە قەڵەم داون پاش ڕبواردنی ماوەیەك لە گەڵیاندا ئاوا دەبێ فەرمانی خوا جێبەجێ بکرێ.

وەك تەفسیری بەیزاوی دەگێڕێتەوە دەڵێ: ئەم ئایەتە دەربارەی زەینەبەی کچی جەحش کە کچە پووری پێغەمبەرە (خوشکی باوکی) و ناوی ئومەییەی کچی عەبدولموتەلیب بووە. پێغەمبەر (د.خ) چووەتە خوازبێنی زەینەبە بۆ زەیدی کوڕی حاریسە کە پێشتر عەبد بووەو پێغەمبەر (د.خ) ئازادی کردووەو بە کوڕی خۆی ناو بردووە، جا زەینەبەو براکەی عەبدوڵلا قبوڵیان نەکردووە، پاشان ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە لەسەر فەرمانی خواو پێغەمبەر بۆیە قبوڵیان کرد وە زەینەبە

لەم ئایەت و حەدیسە دەرکەوت کە قازی شەرع (سەرداری وڵات) دەتوانێ ژنی بێ‌سەردارو کەسوکار مارە بکا

مێردی بە زەید کرد و پاش گواستنەوەی زەینەبە بۆ زەید بە ماوەیەك جارێك پێغەمبەر (د.خ) بە سەردان دەچێتە ماڵیان و کە چاوی بە زەینەبە دەکەوێت دەکەوێتە بەردڵی‌و دەفەرموێ (سبحان الله مقلب القلوب) واتە پاکی‌و گەورەیی بۆ ئەو خوایەیە کە دڵان دەگۆڕێ، زەینەبە ئەمەی گوێ لێدەبێ بۆ زەیدی دەگێڕێتەوەو زەیدیش لەمە دەگاو زەینەبەی لەبەرچاو و دڵ دەکەوێ دەچێتە لای پێغەمبەر (د.خ) بۆ ئەوەی زەینەبە تەڵاق بداو بە پێغەمبەر (د.خ) دەڵێ: دەمەوێ لە زەینەبە جیاببمەوە. پێغەمبەریش (د.خ) دەڵێ: بۆ هیچت لێ دیوە کە دڵت لێی پیس بێ. زەید دەڵێ: نە بە خوا لە چاکە بەولاوە هیچم لێ نەدیوەو هیچی لێ نابینم، بەڵام خۆی بە گەورەتر دەزانێ‌و لافم لەسەر لێدەدا، پێغەمبەریش (د.خ) بە زەید دەڵێ: هەر لەبەر ئەمە. نانا دەست لە ژنەکەت بەرمەدەو تەلاقی مەدەو لە خوا بترسە، بەڵام پێغەمبەر لە دڵدا پێی خۆش دەبێ کە زەید تەلاقی بدا زەیدیش لەگەڵ ئەوەش کە پێغەمبەر پێی دەڵێ: نانا تەلاقی مەدە. هەر سوور دەبێ لەسەر تەڵاقدانی و تەلاقی دەدا جا پاش تەواوبوونی چاوەڕوانی (عیددە)ی زەینەبە، پێغەمبەر بە زەیدی مێردی پێشووی زەینەبە دەڵێ: بچۆ بۆ لای زەینەبەو خوازبێنی بکەو پێی بڵێ بۆ من. زەیدیش دەچێتە لای زەینەبەو فەرمودەی پێغەمبەری پێ ڕادەگەیەنێ‌و ئەویش دەڵێ: جا لە فەرمانی خواو پێغەمبەر کێوە؟ و بەرفەرمانم و لە قسەی خواو پێغەمبەر دەرناچم. مارەیی زەینەبە لە ئاسمانەوە لە پێغەمبەر (د.خ) دەبڕدرێ‌و بەمە زەینەبە خۆی لەسەر ژنانی تری پێغەمبەر هەڵدەکێشاو دەیگوت ئێوە کەسوکارتان مارەی کردوون منیش خوا مارەی بڕیوم. واتە فەرمانی داوە بە بوونی زەینەبە بە ژنی پێغەمبەر (د.خ) بەبێ مارەکردنی ئاسایی‌و شایەت و شایەت کاری هەر لەم مەوزوعە سەحیحی موسلیم دەگێڕێتەوە دەڵێ (لما انقضت عدة زينب قال رسول الله (ص) لزيد فاذكرها علي قال فانطلق زيد حتى اتاها و هي تخمر عجينها قال فلما رأيتها عظمت في صدري حتى ما استطع ان انظر اليها لأن الرسول (ص) ذكرها فوليتها ظهري و نكصت على عقبي فقلت يا زينب ارسل رسول الله (ص) يذكرك قالت ما انا بصانعه شيئا حتى اوامرا ربي فقامت الى مسجدها و نزل القرآن و جاء رسول الله (ص) فدخل عليها بغير اذن) واتە کە چاوەڕوانی زەینەبە تەواو بوو پێغەمبەر بە زەیدی گوت بچۆ بۆلای زەینەبو بۆمی بخوازەو زەیدیش چووە لای زەینەبە لە کاتێکدا زەینەبە هەویری دەشێلا زەید دەڵێ: کە چاوم پێکەوت گەورە بوو لەبەرچاوم تاوەکو نەمتوانی تەماشای بکەم و پشتم تێکرد بەرەو پاش گەڕامەوەو گوتم زەینەبە پێغەمبەر ناوت دەبا ئەویش گوتی: من چ دەتوانم بکەم و بڵێم تا ئەمری خوا هەبێ‌و هەستاو چووە ژووری قورئان هاتە خوارێ‌و پێغەمبەر هات و چووە لای زەینەبە بەبێ پرس و بووە زەماوەندی پێغەمبەر (د.خ).

لەم ئایەت و حەدیسە دەرکەوت کە قازی شەرع (سەرداری وڵات) دەتوانێ ژنی بێ‌سەردارو کەسوکار مارە بکاو هەروەها دەرکەوت کە بێوەژن ڕای وەردەگیرێ‌و پرسی پێدەکرێ. وەك پێغەمبەر (د.خ) ناردیە داخوازی زەینەبە بە هۆی زەیدی کوڕی حاریسەو مێردی پێشوی زەینەبە، ئەمە لە لایەك لە لایەکی تر دەرکەوت کە ژن تەڵاقدان پرسی پێناکرێ، چونکە ئەگەر پرسی پێویست بوایە پێغەمبەر (د.خ) بۆ کچە پوری دەیگوت با پرسی پێبکرێ لەسەر چی‌و بۆچی تەلاق دەدرێ‌و ئایا ڕازییە؟

هەر لەبەرئەوەی زەید دڵی لێی گوشرابوو چووە خزمەت پێغەمبەرو زەینەبەی تەلاقدا، لە کاتێکدا زەینەبە پێش بوونی بە ژنی زەید کە پێغەمبەر داخوازی کرد، خۆی‌و براکەی قبوڵیان نەکرد تا ئایەت هاتە خوارێ کە بە ناچاری مێردی پێکرد، واتە زەینەبە نە لە بەشودانی ڕای وەرگیراو نە لە تەلاقدان.

ئایەتی (24) لە سورەتی ئەلنیسائدا دەڵێ (و المحصنات من النساء الا ماملكت ايمانكم كتاب الله عليكم و احل ماوراء ذلك ان تبتاغوا باموالكم محصنين غير مسافحين فما استمتعتم به منهن فاتوهن اجورهن) واتە ژنی بە مێردیش مارەکردنیان حەرامە جگە لەو ژنە مێرد دارانەی کە لە شەڕدا بەدیل گیراون ئەوان ئەگەر مێردەکانیشیان لە ژیاندا بن و نەکوژرابن ئەو ژنانە بۆتان حەڵاڵن، جگە لەوانەی باسمان کردن کە حەرام و قەدەغەن و بە پیاو ناشێن ئەوانی تر

پیاو مافی ئەوەی هەیە بەبێ لەبەرچاوگرتنی هیچ هۆیەك تەنها بۆ دابین کردنی ئارەزووی خۆی جنسیو هیچی تر نا ژنی خۆی تەلاق بداو ژنێکی تر مارەبکا، ئەگەر چوار ژنی هەبێ یا هەر چواریان یان هەندێکیان تەلاق بداو بە ئەندازەی تەلاقدراوان ژنی تازە مارە بکات

حەلاڵە بۆتـان کـە بیـانخوازن بـە مـاڵ و دراوی خۆتان.

ئایـەتی (49) سـورەتی ئەلئـەحزاب دەڵـێ (یـا ایها الذین آمنوا اذا نكحتم المؤمنات) واتە ئـەی ئەوانــەی موسـوڵمان بــون ئەگــەر ژنــانی موسـوڵمانتان هێنـا. ئەمـەش هــەر ڕوو لــە پیـاو دەكات باسێك بۆ ژن نییە.

ئایەتی (50—52) لە سورەتی ئەلئەحزابدا دەڵێ (یا ایها النبي انا احللنا لك ازواجك اللاتي اتیت اجورهن و ما ملكت یمینك مما افاء الله علیك و بنات عمك و بنات عماتك و بنـات خالك و بنـات خالاتك التي هاجرن معك و امراة مؤمنة ان وهبت نفسها للنبي ان اراد النبي ان یستنكحها خالصة لك من دون المؤمنین قد علمنا مافرضنا علیهم في ازواجهم و ما ملكت ایمانهم لكیلا یكون علیك حرج و كان الله غفورا رحیما. نرجيء مـن تشـاء منهن و تؤوي الیك من تشاء و من ابتغیت ممـن عزلت فلا جناح علیك ذلك ادنی ان تقر اعینهن ولا یحزن و یرضین بما اتیتموهن كلهن و الله یعلم ما في قلوبكـم و كـان الله علیمـا حكیمـا. لاحیـل لـك النساء من بعد و لا ان تبدل بهن مـن ازواج و لـو اعجبك حسنهن الا ما ملكت یمینك و كان الله علی كل شيء رقیبا) واتە ئەی پێغەمبەری خودا ئێمە بۆ تۆمان حەلاڵ كرد ئەو ژنانەی كرێی مارەییت داونەتێو ئەو ژنە كەنیزەكانەی كڕیوتن و دەستت كـەوتوون لەوانـە خـودا بـە تـالان داویـە پێـت و هەروەها كچانی مامت و كچانی پورت و خوشكی باوك) و كچانی خاڵۆت و كچانی پورت (خوشكی دایك) لەوانەی لە گەڵتا كۆچیان كردووە، هەروەها ژنێكی موسوڵمان كە خۆی بە پێغەمبـەر ببەخشی بـەبێ مـەرجی مـارەییو پێغەمبـەریش ئـارەزووی هێنـانی بكـا، ئەمــەیان تەنـها بـۆ تۆیـە و بـۆ موسوڵمانانی تر نا، ئێمە دەزانین چیمـان لەسـەر پێویست كردوون بەرامبـەر بە ژنانی موسوڵمانی ئازاد (كە كرێی مارەییەو بە نسبەت كـەنیزەكیش كڕینە) ئەمەش بۆ ئەوەی لـە سـەرت نەبێتـە قسـەو ڕەخنــەو ئــازار بـۆت. ئەوانــەی باســكرا ئــەوەی حەزبكـەی دوای دەخـەی نـەهێنێ یـان لەگـەڵی نـانویت و ئـەوەی ئارەزوویشـی بكـەی دەهێنـیو بەخۆتی دەگریو لەگـەڵی دەنوی، یـان كامـەیان حەزبكـەی تـەلاقی دەدەیـت و كامیـان حەزبكـەی دەیهێڵێتـەوەو ئـەوەی تـەلاقی ڕەجعیـت داون بخوازی بیان گێڕیتەوە هیچ گوناحێكی تێدا نییە،

ئـەم سەرپشـكییە لەبـەرچاو و دڵـی ئەوانـەو ئەوانیش دەبـێ دڵخۆشـبن بـەوەی داونـەتێ لـە كرێـی مـارەییو نـابی خـەمناك بـن، ئیـدی لـە مەودوا ژنی تر بێنیت یا بیانگۆڕی بە ژنی تر (وەك یـەكێ تـەلاق بـدەیو یـەكێكی كـە مـارە بكەیت) با زۆریشت پـێ جوان و لـەبارین تەنها كەنیزەك نەبێ ئەوەت بۆ دروستە. لەم ئایەتەش دەركـەت كـە (ڕا) هــەر ڕای مـێردەو ژن هیـچ دەسـەلاتێكی نییـە، لـەم ئایەتـە كـە ڕوو لـە پێغەمبــەر (د.خ) و پێغەمبــەریش پێشــڕەوی موسـوڵمانانە، هــەر ژنێـك خـۆی پێشـكەش پێغەمبـەر (د.خ) بكـا ئەگـەر پێغەمبـەر حـەزی لێبكـاو نـەكاو نـەڵی باشـە سـەرناگرێ. دیسـان پیاو مـافی ئـەوەی هەیـە بـەبێ لەبـەرچاوگرتنی هیچ هۆیـەك تەنها بـۆ دابیـن كردنـی ئـارەزووی خۆی جنسـیو هیچـی تـر نـا ژنـی خـۆی تـەلاق بداو ژنێكی تر مارەبكا، ئەگەر چوار ژنی هـەبێ یا هـەر چواریـان یـان هـەندێكیان تـەلاق بداو بـە ئـەندازەی تـەلاقدراوان ژنـی تـازە مـارە بكـات. ژیانی پیـاودا سـنوور بـۆ ئـاڵوگۆڕی دانـەنراوە چەند جار دەیكا یان نایكا، بە ئارەزووی پیاو خۆیەتیو ژن هیچ مافێكی نییـە تەنها مارەییو نـان دانیـان نـەبێ لـە كـاتی تـەڵاقدان دەبـێ بیاندرێتێو لێیـان نەسـەنرێتەوە ئەگـەر پێشـتر وەریان گرتبوو. جگە لەمانە كە ژنی ئازاد، پیاو دەتوانـێ كـەنیزەك (جارییـە) بكـڕێ هەرچـەندە بیـەوێ لـە گەڵیشـیان ڕابوێـرێ سـەرباری ژنـە ئازادەكانی خۆی. لێرەدا وەك تا ئێستا دیمان. قورئان بۆ ژن هێنان هەر ڕوو لـە پیـاو و مـێرد دەكـات و هیـچ ڕوویـەكی نەداوەتـە ژن، جـا بـا بزانین كرداروو گوفتارو ڕەفتاری پێغەمبەر (د.خ) و یاوەرەكانی چۆنن و چی دەڵێن.

سـەحیحی موسـلیم ڕوایـەت دەكـاو دەڵـێ (حدثنا سعید من منصور و قتیبة بن سعید قال حدثنا مالك و حدثنا یحی بن یحی (و اللفـظ) قال قالت لمالك حدثك عبدالله بـن الفضـل عـن نافع بن جبیر عن ابن عباس عن نبي (ص) قال الأیم احق بنفسها من ولیها و البكر تستأذن في نفسها اذنها صماتها. قال نعم) واتە پێغەمبـەر (د.خ) گوتویەتی بێوەژن بۆ خۆی لە پێشترە لـە سـەردارەكەی بـەلام كـچ پرسـی پێدەكـرێو ڕاڵێبوونەكەشی بێدەنگ بوونیەتی. لەم ڕووەوە زۆر ڕوایەت هەیەو هەموو لە داڕشتندا جیاوازن بــــەلام لــــە مەبەســــت و مــــەعنا

هەمووییان یەكن. لێرەشدا كاتێكی كەسێك بێت بۆ داخوازی ئەگەر بێوەژن بێ بە قسە (ڕا)ی خۆی بەدەردەخا، بەڵام كچ ئەگەر لێیان پرسی (مێردی پێ دەكەی) هەر بێدەنگ دەبێ واتە ڕازی بوونیەتی. (حدثنا ابو كريب محمد بن العلاء حدثنا ابو اسامة و حدثنا ابوبكر ابي شيبة قال وجدت في كتابي عن اسامة عن هشام عن ابيه عن عائشة قالت: تزوجني رسول الله (ص) لست سنين بني بي و انا بنت تسع سنين قالت فقدمنا المدينة فوعك شهرا فوفى شعري فأتتني ام رمان و انا على ارجوحة و معي صواحبي فصرخت بي فأتيتها و ما ادريت ما تريد بي فأخذت بيدي فأوقفت على الباب فقلت هه هه حتى ذهب نفسي فأدخلتني بيتا فاذا نسوة من الأنصار فقلن على الخير و البركة و على الخير و طائر فاسلمتني اليهن فغسلن رأسي و اصلحني فلم يرعني الا و رسول الله (ص) ضحى فاسلمنني اليه) واتە عائیشە دەڵێ من كە لە پێغەمبەر مارە كرام تەمەنم شەش ساڵان بوو كە منیان گواستەوە بۆ پێغەمبەر (د.خ) تەمەنم نۆ ساڵان بوو، عائیشە دەڵێ: كە هاتینە مەدینە گرانەتام گرت و هەموو مووی سەرم هەڵوەری‌و سەرلەنوێ هاتەوە تا گەیشتە ناوشانم من و هاوەڵەكانم لەسەر جۆلانە یاریمان دەكرد كە دایكی ڕومان (دایكی عائیشە) هاواری لێكردم و بانگی كردم نەمزانی چی لێم دەوێ‌و دەستی گرتم لەسەر دەرگایەك منی ڕاگرت و منیش گوتم هاها هاتمەوە سەرخۆو بردمیە ماڵێك هەندێ ژنی ئەنساری لەوێ بوون وتیان بەخێرو خشییەوە بەختێكی چاك، منی دایە دەست ئەوان و ئەوانیش سەریان شوشتم و ڕێكوپێكیان كردم و چێشتانگا دامیانە دەست پێغەمبەر (د.خ).

لە حەدیسێكی تردا عائشە دەڵی پێغمبەر (د.خ) لە حەوت ساڵیدا مارەی كردم و لە نۆ ساڵیدا گواستمیەوەو یارییەكانی (بوكۆكەو یاری منداڵانی تر) لە گەڵیدا گوازراوەتەوە لە هەژدە ساڵیدا پێغەمبەر (د.خ) بە جێی هێشتووم و كۆچی دوایی كردووە.

جا پێغەمبەر (د.خ) كە كۆچی دوایی كردووە تەمەنی (63) ساڵ بووە عائیشە تەمەنی هەژدە ساڵ بووەو كە بۆشی گوازراوەتەوە تەمەنی (54) ساڵ بووە، دەی ئەو نوسەرو چیرۆكنوسانەی كچی گەنج مارەكردن لە پیاوی پیر پوچەڵ دەكەنەوە لە كوێن؟ ئەوجا كوا (ڕا)ی عائیشەو پرس پێكردنی لە مێرد كردنی؟

حەدیسێكی تر دەڵێت (حدثنا قتيبة بن سعيد الثقفي حدثنا يعقوب يعني ابن عبدالرحمن القاريء عن ابي حازم عن سهل بن سعد و حدثنا قتيبة حدثنا عبدالعزيز بن ابي حازم عن ابيه عن سهل بن سعد الساعدي قال جاءت امرأة الى رسول الله (ص) فقالت يا رسول الله جئت اهب نفسي فنظر اليها رسول الله 0ص) فصعد النظر فيها و صوبه ثم طأطأ رسول الله (ص) راسه فلما رات المرأة انه لم يقض فيها شيئا جلست فقام رجل من اصحابه فقال يا رسول الله ان لم يكن لك بها حاجة فزوجنيها فقال فهل عندك من شيء فقال لا و الله يا رسول الله ما وجدت شيئا فقال (ص) انظر و لو خاتما من حديد فذهب ثم رجع فقال لا و الله يا رسول الله و لا خاتما من حديد و لكن هذا ازاري (قال سهل ماله رداء) فلها نصفه فقال رسول الله (ص) ما تصنع بأزرارك ان لبسته لم يكن عليها منه شيئا و ان لبسته لم يكن عليك منه شيء فجلس الرجل حتى اذ طالت مجلسه قام فرآه رسول الله (ص) موليا فأمر به فدعى فلما جاء قال ماذا معك من القرآن قال معي سورة كذا و سورة كذا (عددها) فقال تقرؤهن عن ظهر قلبك قال نعم قال اذهب فقد ملكتها به معك من القرآن. هذا حديث ابن ابي حازم و حديث يعقوب يقاربه اللفظ). واتە ژنێك هاتە لای پێغەمبەر (د.خ) گوتی ئەی پێغەمبەری خودا خۆم بە تۆ دەبەخشم پێغەمبەریش (د.خ) تەماشای قەدوباڵای كرد واتا چاوی بڵند كردو دوایی نەویكرد لە پاشان سەری داخست ژنەكە دیتی هیچی بۆ جێبەجێ نەكرا دانیشت، یەكێك لە هاوەڵانی پێغەمبەر هەستاوەو گوتی ئەی پێغەمبەری خوا ئەگەر ناتەوێ لە منی مارە بكە، پێغەمبەریش گوتی چیت هەیە گوتی بچۆ ماڵەوە بگەڕێ، پیاوەكە چووە ماڵ‌و هاتەوە گوتی نە بەخوا هیچم دەست نەكەوت، گوتی بچۆ بگەڕێ ئەنگوستیلەیەكی ئاسنیش بێ، دیسان چوو هاتەوە گوتی، نە بەخوا ئەویشم چنگ نەكەوت، بەڵام ئەم كراسەم هەیە (سەهل گوتی چۆن كراسێك؟!) نیوەی دەدەمێ پێغەمبەر (د.خ) گوتی چی لە نیوە كراس دەكەی ئەگەر تۆ لە بەری كەی هیچ بەر ئەو ناكەوێ‌و ئەگەر ئەو

لە حەدیسێكی تردا عائشە دەڵی پێغەمبەر (د.خ) لە حەوت ساڵیدا مارەی كردم و لە نۆ ساڵیدا گواستیمیەوەو لە هەژدە ساڵیدا پێغەمبەر (د.خ) بە جێی هێشتووم و كۆچی دوایی كردووە

لەبـەری بکـا هیچـت بەرناکـەویٚ تـا دانیشـتنەکە درێژەی کێشا لە پاشان هەستاو ڕۆیی لەو کاتـەدا پێغەمبـەر دیتـی وا دەڕوا فـەرموی بـانگی بکـەن و بگەڕێتـەوە، کـە هاتـەوە پێغەمبـەر گوتـی چیـت لـە قورئـان پێیـە؟ گوتـی بـەڵی ئـەو سـورەتەو ئـەم سـورەتە (ژمـاردنی) پێغەمبـەر (د.خ) گوتـی هـەموویت لەبـەرن؟ گوتـی بـەڵێ. پێغەمبـەر گوتـی: بڕۆ ئەوا دامەتۆ بەوەی لەبەرتە لە قورئان.

لێرەشـدا ژنـە پرسـی پێنـەکرا ئایـا پیـاوەی دەویٚ یـان نایـەویٚ تەنـها ئـەوەبوو کـە خـۆی بـە پێغەمبـەر (د.خ) بەخشیبوو ئیـتر پێغەمبـەر (د.خ) بوو بە سەرداری ژنەو دایە ئەو پیاوە بە خوێندنی قورئان کە مارەیی ژنە فێربوونی قورئان بووە.

حەدیسـێکی تـری سـەحیحی موسـلیم لاپـەڕە (145) جزمی چوارەم دەڵی (حدثني زهير بن حرب حدثنا اسماعيل يعني ابن عليه عن عبدالعزيز عن انس ان رسول الله (ص) غـزا خيـبر قـال فصلينـا عندها صلاة الغذاة فركب النـبي (ص) و ركـب ابو طلحة و انا رديف ابي طلحة فأجرى نبي الله (ص) في زقـاق خيـبر و ان ركبـتي لمـس فخـذ النـبي الله (ص) و انحسر الازرار عن فخذ نبي الله (ص) فانى لأرى بياض فخذ نبي (ص) فلمـا دخـل القريـة قـال الله اكبر خربت خيبر انا اذا نزلنا بساحة قوم فساء صباح المنذرين قالها ثلاث مـرات قـال و قـد خـرج القوم الى اعمالهم فقالوا محمد و الله قال عبدالعزيز و قـال اصحابنـا (محمـد و الخميـس) قـال و اصبناهم عنوة و جمع السبى فجاءه دحية فقال يا رسـول الله اعطيـني جاريـة مـن السـبي فقـال اذهب فخذ جارية. فأخذ صفية بنت حيى فجـاء رجـل الى النـبي (ص) فقـال يـا نـبي الله اعطيـت دحيـة (صفيـة9 بنـت (حيـى) سيد قريظـة و النضـير؟ مـا تصلح الا لك قال ادعوه بها قال فجاء بها فلما نظر اليها النبي (ص) قال خذ جارية من السبي غيرها، قال و اعتقها و تزوجها فقال له ثابت يا ابا حمـزة ما اصدقها قال نفسها اعتقها و تزوجها حتـى اذا كان بالطريق جزتها ام سليم فأهدتها لـه مـن الليل فأصبح النبي (ص) عروسا فقـال مـن كـان عنـده شـيء فليجـيء بـه قـال و بسـط نطحـا قـال فجعـل الرجل يجيء بالاقط و جعل الرجل يجيء بـالتمر و جعل الرجل يجيء بالسمن محاسوا حيسا فكـان وليمـة رسـول الله (ص)..) واتـه لـە بەسـەردا دانـی خەیبـەردا پێغەمبـەر سـواربوو منیـش لـە پشـت ئەبی تەلحە سواربووم و بە کۆڵانەکانی خەیبەدا دەڕۆشـتین ئـەژنۆم لـە ڕانـی پێغەمبـەر (د.خ) دەخشاو کراسەکەی هەڵماڵی تا سپایەتی ڕانـی پێغەمبـەر (د.خ) بەدیارکـەوت، کـە چوینـە نـاو گونـد، پێغەمبـەر گوتـی: بـا خەیبـەر کـاول بـێ، ئێمـە لـە مـەیدانی هـەر نەتەوەیـەك و کۆمـەڵێك دابـەزین ڕۆژی ڕەشـیان بـێ. ئەمـەی سـێ جـار گوتـەوە گوتیـان بـە خـوا ئەمـە موحەمـەدو سـوپاکەیەتی، ئێمـە لێمـاندان سـەرکەوتین و گرتمـانن و تـاڵان و ژنـە بـە دیـل گیراوەکانمـان کۆکـردەوە (دەحیـە) هاتـە لای پێغەمبـەر (د.خ) گوتـی کـەنیزەکێکم بـدەرێ لـەو ژنـە تاڵانیانـە، گوتـی بڕۆ یـەکێك بـەرە بۆ خۆت، ئەویش چوو (سـەفیە)ی کچـی (حویـەی) هـەڵبژارد، پیـاوێك هاتـەلای پێغەمبـەر گوتـی ئـەی پێغمبـەری خـوا (سـەفیە) کچـی (حەیـەی) گـەورەی قورەیـزەو نەزیرت دا بە (دەحیە)؟ ئەو کچە بۆ تۆ نـەبێ بۆ کەس دەست نادات پێغەمبەر فەرمووی بانگیـان کەن، کە سەفیەیان هێناو چاوی پێکەوت گوتـی بڕۆ جاریەیەکی تر بۆ خۆت بەرە، جا پێغەمبـەر (د.خ) سەفیەی ئازاد کـردو لـە خـۆی مـارە کـرد، (سابیت) بە (ئەبا حەمزە)ی گوت مارەیی سەفیە چـی بـوو؟ گوتـی ئـازادکردنی و مـارەکردنی، ڕیوایەتی تر هەیە دەڵی سەفیە لە دابەشکردنی تـاڵانی بەسـەر شـەڕکەراندا بـەر دەحیـە کـەوت پێغەمبەر (د.خ) بە حەوت سەر لێـی کڕیـەوە. لـە ڕێوایەتێکی تردا دەڵی سەفیە بەر دەحیە کەوت و حەڵکی زۆریان بە جوانی هەڵدەدا کە شتی وا جـوان و لـەبار لـەناو ژنـانی تـاڵانی نـەبینراوە، پێغەمبـەریش ناردیـە دوای دەحیـەو بـە وەنـدەی ویستی لێی کڕیەوە، ئـەنجا سـەفیەی نـاردە لای (ئوممـی سـەلەیم) بـۆ ئامـادەکردنی ئـەویش ڕازاندییـەوەو ئامـادەی کـردو بـە شـەو بـۆ پێغەمبـەری بـردو پێغەمبـەر بـوو بـە زاواو گوتـی هەرکەس چی هەیە با بیهێنێ، جا هـەبوو ڕۆنـی هێناو هی وا هەبوو کەشکی هێنا هـەندێکی تـر خورمایان هێنا سفرە داخراو تێکەڵ کران و بوو بە زەماوەندی پێغەمبەر (د.خ) خەڵکەکە تێریـان خـواردو دەیـانگوت نـەماندەزانی پێغەمبـەر سـەفیەی کـردووە بـە ژنـی خـۆی یـا هـەروەکو کەنیزەکـە، دوایـی گوتمـان ئەگـەر پێغەمبـەر

سەفیەی داپۆشت ئەوا دیارە کردوویە بە ژنی خۆیو ئەگەر هەروەکو خۆی هێشتیەوەو دانەپۆشت ئەوە دیارە وەکو کەنیزەکی وەرگرتوە. لە پاشان کە ویستی سواربێ (سەفیەی) داپۆشت و لە پشت پێغەمبەر سواری حوشتر بوو، ئەو کاتە خەڵکەکە زانیان کە مارەی کردووە بووەتە ژنیو کەنیزەك نییە، جا کە نزیك کەتینەوە لە مەدینە پێغەمبەر پەلەی کردو دایە غار ئێمەش دامانە غارو حوشترەکەی پێغەمبەر سەرسمی داو پێغەمبەر کەوتە خوارو ئەویش کەوتە خوارو پێغەمبەر (د.خ) هەستاوە سەفیەی داپۆشت، ژنانی مەدینە کە ئەوەیان دی گوتیان: خوایە ژنە جولەکەمان لێ وەدوورخا. دەڵی گوتم ئەبو حەمزە ئایا پێغەمبەر (د.خ) کەوت؟ گوتی ئەرێ وەڵا کەوت. لەم کردارە دەردەکەو کە ژن بە تایبەت ژنێك لە شەڕدا بە تاڵانی گیرابێ هیچ مافێکی نییەو دابەشدەکرێ بە بێ ویستی خۆی وەك کوتاڵ و کەلوپەلی تاڵانی گیرابی، دەکڕدرێو دەفرۆشرێ و دەبەخشرێو ژنە هیچ مافێکی نییە وەك هەر کوتاڵێکی بێزمان بەرفەرمان بو بێ چەندو چوون و ژنە بەمێردبێ یان بێ مێرد.

حەدیسێکی تر دەڵێ (حدثنا یحی بن ایوب و قتیبة بن سعید و علي بن حجر قالوا حدثنا اسماعیل بن جعفر اخبرني ربیعة عن محمد بن یحیی بن حیان عن عمر ابن محیریز انه قال دخلت انا و ابو صرمة علی سعید الخدري فساله ابو صرمة فقال یا ابا سعید هل سمعت رسول الله (ص) یذکر العزل فقال نعم: غزونا مع رسول الله (ص) غزوة بلمصطلق فسبینا کرائم العرب فطالت علینا العزبة و رغبنا في الفداء فأردنا ان نستمتع و نعزل فقولنا نفعل و رسول الله اظهرنا لانسأله فسألنا رسول الله 0ص) فقال لا علیکم ان لا تفعلوا ما کتب الله خلق نسمة هي کائنة الی یوم القیامة الا ستکون) واتە لە بەسەردادانی بەنی موستەلەق گەورە ژنانی عەرەبمان بە تاڵان گرتن و دەمێکیش بوو ڕەبەن بووین لە ژنانمان دوور بووین ویستمان ڕابوێرین لەگەڵ ئەو ژنە بە دیل گیراوانە بەڵام لە منداڵ بوونیان دەترساین بۆیە گوتمان ڕادەبوێرین و ئاویان تێناکەین لە پاشان گوتمان پێغەمبەرمان لەگەڵدایە و لێی ناپرسین؟ لێمان پرسی گوتی بۆ وا دەکەن، بە دڵی خۆتان بکەن و لە دەرەوەی مەکەن، ئەوەی خوا بییەوێ دروستی بکا دەیکا ئەگەر لە دەرەوەش بێ. لێرەدا دەردەکەوێ کە ژنی بە دیل گیراو و تاڵانی با عەرەبیش بێ کە ڕەگەزی خۆیان بووە جیا نەدەکرایەوەو هەمان ڕەفتاری لەگەڵدا دەکرا کە لەگەڵ بێگانە کراوەو دەکرا ژنە هیچ ڕایەکی نییەو بەر کەس کەوتبێ بە ئارەزووی خۆی لە گەڵی ڕایبواردووە ژنە ویستبێتی یان نا مێردی هەبووبێ یان نا، هەرکاتێك پیاو ویستبێتی فرۆشتوویەتی.

(حدثنا عبیدالله بن عمر بن مسیرة القواریري حدثنا یزید بن زریع حدثنا سعید بن ابي عروبة عن قتادة عن صالح ابي الخلیل عن ابی علقمة الهاشمي عن ابي سعید الخدري ان رسول الله (ص) یوم حنین بعث جیشا الی اوطاس فلقوا عدوا فقابلوهم فظهروا علیهم و اصابوا لهم سبایا فکان ناسا من اصحاب الرسول (ص) تحرجوا من غشیانهن من اجل ازاجهن من المشرکین فأنزل الله عزوجل في ذلك (و المحصنات من النساء الا مالملکت) ای فهن حلال لکم اذا انقضت عدتهن). واتە دەڵی پێغەمبەر (د.خ) لەشکری کردە سەر (ئەوتاس) کە جێگەیەکە لە لای تائف و گەیشتنە دوژمن و بەشەڕ هاتن و موسوڵمانان سەرکەوتن و ژنیان لێ بە تاڵان گرتن، هەندێ لە هاوەڵانی پێغەمبەر دەیانویست لەگەڵ ژنەکان ڕابوێرن، بەڵام دەترسان کە گوناح بێت چونکە ژنەکان مێردیان هەبوو واشیان دەزانی ژنی بە مێرد دروست نییە لەگەڵیدا ڕابوێری بە تاڵانیش بێ، جا خوا ئەم ئایەتەی ناردە خوارێ کە دەڵێ (ژنی بەمێردیش دروست نییە مەگەر تاڵان بێ) واتە ژنی بە دیل گیراو حەڵاڵە بۆتان چونکە پەیوەندیان لەگەڵ مێردیان دەبڕێت بە بوونیان بە دیل و تاڵانی بۆیە بۆ موسوڵمانان دروستە لە گەڵیاندا ڕابوێرن پاش تەواوبوونی چاوەڕوانی (سێ مانگە) یان.

حەدیسێکی تر (حدثنا زهیر بن حرب و محمد بن مثنی و عبیدالله بن سعید عن عبیدالله بن سعید اخبرني سعید بن ابي سعید عن ابي هریرة عن النبي (ص) قال تنکح المرأة لأربع لمالها و لحسبها و لجمالها و لدینها فأظفر بذات الدین تربت یداك) واتە ژن لەبەر چوار شت خوازبێنی دەکرێ لەبەر دارایی و بنەماڵەی و جوانیو لەبەر دینی، ئەتۆ بە دینەکە هەڵبژێرە دەستت دەردنەکا.

لێرەدا پێغەمبەر ڕووی لە پیاو کردووە کە داخوازی ژن بکەن لەبەر ئەو شتانەی باسکران ئەگەر ژنیش مافی هەڵبژاردنی هەبوایە دەبوو بۆ ئەویش شتێك بوترایە کە دەتوانێ مێردی هەڵبژێرێ لەبەر لاوچاکیو ئازایەتیو هەبووەیی و جێگەو ڕێگەی بەڵام کە هیچ باسێك بۆ ئەم نییە دیارە مافی ژن هەر مارەیی وەرگرتن و نانداننییەتی.

ئەگەر ژنیش مافی هەڵبژاردنی هەبوایە، دەبوو بۆ ئەویش شتێك بوترایە كە دەتوانێ مێردی هەڵبژێرێ لەبەر لاوچاكیو ئازایەتیو هەبووەیی و جێگەو ڕێگەی

فیقهی ئیمامی شافیعی دەربارەی مارەكردن

هەر ژنێك بە بێ پرسی سەرداری خۆی مێرد بكاو خۆی مارەكا مارەییەكە پووچ و بەتاڵە

الأم الجز الخامس ص (13) (اخبرنا مسلم و سعيد و عبدالمجيد عن ابن جريح عن سليمان بن موسى عن ابن شهاب عن عروة بن الزبير عن عائشة ان رسول الله 0ص) قال ايما امرأة نكحت بغير اذن وليها فنكاحها باطل فنكاحها باطل فنكاحها باطل فأن اصابها فلها الصداق بما استحل من فرجها) واتە هەر ژنێك بە بێ پرسی سەرداری خۆی مێرد بكاو خۆی مارەكا مارەییەكە پووچ و بەتاڵە ئەگەر مێردەكە چوو بووە لای ژنەو لەگەڵیدا نوستبوو ئەوە مارەیی دەكەوێتە سەر لە جیاتی ئەو لەگەڵ نوستنە.

(لا نكاح الا بولي و سلطان ولي من لاولي لە) ئیمامی شافیعی دەڵێ بە بێ كەس و سەردار مارەیی نایێ و ئەو كەسەی بێ سەردارە، سەرداری وڵات سەرداریەتی بەڵگەی ئیمامی شافیعی بۆ ئەمە ئایەتی (و اذا طلقتم النساء فبلغن اجلهن فلا تعضلوهن ان ينكحن ازواجهن) و ئایەتی (الرجال قوامون على النساء) و ئایەتی (فانكحوهن بأذن اهلهن) و حەدیسی موسلیم و سەعید (ايما امرأة نكحت بغير اذن وليها فنكاحها باطل.. الخ) هەر ژنێك بە بێ پرس و ئاگاداری سەرداری خۆی خۆی مارەبكا مارەییەكە بەتاڵە.

(قال الشافعي فأي ولي امرأة ثيب او بكر زوجها بغير اذنها فالنكاح باطل الا الآباء في الأبكار و السادة في الممالك) واتە سەرداری هەر ژنێك چ كچ چ بێوەژن مارەیان بێن بێ پرسیاریان مارەییەكە پوچ و بەتاڵە تەنها باوك نەبێ لە مارەكردنی كچی خۆیو خاوەن كەنیزەك نەبێ لە كەنیزەك، ئەوان دەتوانن بەبێ پرس پێكردنیان مارەیان بكەن لە هەركەسێ حەزبكا.

(قال الشافعي: فأى امرأه نكحت بغير اذن وليها فلا نكاح لها) واتە هەر ژنێك بەبێ سەرداری خۆی، خۆی مارەكرد مارەییەكە بەتاڵەو مارەی نایێ. وەلی سەردار ئەمانەن: باوك، لەگەڵ باوكدا كەس مافی نییە، ئەگەر باوك نەبوو باپیر (باوكی باوك) ئەگەر نەبوو باپیرە گەورە (باوكی باپیر) پاش ئەمانە ئینجا برای دایكو باوكی، ئەوجا ئەگەر برای دایك و باوكیو برای بابی كۆبوونەوە برای دایك و باوكی لە پێشترە ئەگەر برای داك و باوكی نەبوو برای لە باوك لە پێشترە لە هی تر ئەگەر كەس لە كوڕە مام لە پێشتر نەبوو كوڕە مام دەبێتە سەردار.

قال الشافعي: لأبي البكر ان يزوجها صغرة و كبيرة بغير امرها واجب الى ان كانت بالغا ان يستأمرها) لە كتێبی ئەلئومدا كە مەزەبی ئیمامی شافیعییە وا نوسراوە. لە كتێب (مغني المحتاج الى معرفة معاني الألفاظ المنهاج شرح الشيخ محمد الشربيني الخطيب، عين من اعيان علماء الشافعية في قرن العاشر الهجري على متن المنهاج لأبي زكريا يحى بن شرف النووي من اعلام علماء الشافعية في قرن السابع الميلادي) دا لە باسی مارەكردن و ژن هێناندا لە لاپەڕە (149)دا دەڵێ (و للأب ولاية اجبارية و هي تزويج ابنته البكر الصغيرة او كبيرة عاقلة او مجنونة ان لم يكن بينه و بينها عداوة ظاهرة، بغير اذنها لخبر الدار قطني (الثيب احق بنفسها من وليها و البكر يزوجها ابوها) رواية مسلم و يستحب استئذانها أي البكر اذا كانت مكلفة لحديث مسلم لسابق و تطبيقا لخاطرها اما غير المكفلة فلا اذن لها و الجد كالأب عند عدمه في الأصح و من على حاضية كاخ و عم لايزوج صغيرة بحال و تزويج الثيب البالغة بصريح الأذن و يكفي في البكر سكوتها في الأصح، و احق الأولياء اب ثم جد ثم ابوه ثم اخ الأبوين او الأب ثم ابنه و ان سفل ثم عم ثم سائر العصبة كالأرث) واتە باوك سەرداری سەپێنەرە لە مارەكردنی كچی خۆی بچوك یان گەورە هۆشدار یان شێت بێ بێپرس، ئەگەر لە نێوان باوك و كچەدا ناخۆشیەكی دیارو ئاشكرا نەبوو، لەبەر حەدیسی كە دارقوتنی گێراویەتەوەو دەڵێ: بێوەژن خۆی لە پێشترە لە سەرداری و كچیش باوكی

مارە دەکا ڕیوایەی سەحیحی موسلیمە. بەڵام ئەگەر کچە خۆی خۆی ناسبێ و عازەب بوو پرسی پێبکرێ باشە لەبەر هەمان حەدیسی پێشەوەو لەبەر دڵی کچەکە خۆی بەڵام ئەگەر منداڵ بوو پرسی پێناکرێ و مارە دەکرێ.

(وەلی) سەردار: باپیر (باوکی باوك) وەك باوك وایە ئەگەر بوك نەبوو ئەوەی لە بنەماڵەشن وەك براو مام بە هیچ جۆرێك ناتوانن بچوك مارەبکەن، بێوەژنی خۆناسیو بە پرسی ئاشکرا مارەدەکرێ، ڕا وەرگرتنی کچ لە مارەکردن بێدەنگ بوونیەتی.

پلەی (وەلی) سەردار لە هەمووان لە پێشتر باوکە باپیر ئەنجا باپیرە گەورە ئەوجا برای دایکوباوکی ئینجا برای لە باوك ئەوجا کوڕی برا هەتا بچێتە خوار لە پاشا مام ئینجا ئەوانی تر وەك لە میراتدا.

موغنی ئەلموحتاج جزمی شەشەم لاپەڕە (141) دەڵێ (و لو قال زوجني ابنتك فقال الولي زوجتك او قال الولي للخاطب تزوجها أي بنتي فقال الخاطب تزوجت، صح النكاح في المسألتين و لا يصح تعليقه، و لو بشر بولد فقال ان كان انثى فقد زوجتكها فألمذهب بطلانه) واتە ئەگەر داخوازیکەری کچە بە باوکی کچەی گوت کچەکەتم بدەرێ و لێم مارە بکەو باوکی کچە گوتی باشە وا لێم مارە کردی، یا سەرداری کچە بە داخوازیکەری گوت کچەکەم مارەبکە ئەویش گوتی باشە مارەم کرد مارەییەکە لە هەردوو حاڵەتدا دێ و دروستە بەڵام دروست نییە مارەی بە شتێکەوە ببەسرێتەوە وەك ئەگەر مژدە درا بە باوك کە منداڵێکیان بووە، بڵێ ئەگەر منداڵەکە مێ بوو. ئەوا دامەتۆو لە تۆم مارەکرد ڕاست لە مەزهەب ئەوەیە ئەم جۆرە مارەییە پووچە هەروەها مارەکردنی کاتی (بۆ ماوەیەك) و ژن بە ژن ئەگەر ژنەکان خۆیان لە جیاتی مارەیی (کرێدان) درابن بە یەکتری بەڵام ئەگەر مارەیی بۆ هەریەکەیان دیاریکرابێ دروستە.

(و للمجبر المولیته التوكيل في التزويج بغير اذنها كما يزوجها بغير اذنها لاكن يسن له اسئذانها و يكفي سكوتها و لا يشترط في جواز توكيل المجير تعيين الزوج للوكيل في الأظهر، لأنه لايملك التعيين في التوكيل فيملك الأطلاق كما في البيع و سائر التصرفات و يحتاط الوكيل فلا يزوج في غير الكفء) واتە سەرداری کە زۆری لە دەستە وەك باوك و باپیرو باپیرە گەورە) دەتوانێ وەکیل بگرێ بۆ مارەکردنی کچەکەی و هەموو مافێکی باوك هەیەتی لە ڕووی مارەکردنی بێپرس و وەکیلیش ئەو مافەی دەبێ دەتوانێ کچە مارەبکا بەبێ پرس، بەڵام باشە ئەگەر پرسی پێبکاو ڕازیبوونی کچەش لەم حاڵەتەدا بێدەنگ بوونیەتی، مێرد دیاریکردن لە لایەن باوکەوە مەرج نییە لەم وەکالەتەدا وەك بڵێ کچەکەم بدە بە فلانە کەس. کە وەکالەتی وەرگرت هەموو شتێك دەتوانێ بکا وەکو وەکالەتی کڕین و فرۆشتن و شتی تر، بەڵام چاك وایە وەکیل کچەکە لە هاوتای خۆی نەبێ مارە نەکا.

ئەمەیە بڕیاری فیقهی ئیسلامی لە بارەی مارەکردنی ژن و چۆنیەتی بەشوودان، ئیدی ئەو کەسانەی دەڵێن (ئایینی ئیسلام مارەکردنی بێپرس و مارەبڕینی سەر لانکە پووچەڵ دەکا) نازانم لە کام ئایین و دینیان وەرگرتووە؟ ئەوەتا بە ئاشکرا دین دەڵێ (کچی بچوك و منداڵ مارەدەکرێ هەڵبەت پرسیشی پێناکرێ ئەوەتا حەزرەتی عائیشە (خ.ل) باوکی لە پێغەمبەر (د.خ) مارەکردووە لە حەوت ساڵانداو دیارە پرسیشی پێنەکراوە چونکە گواستیانەوە لەناو منداڵان لەسەر جۆڵانە یاری دەکردو نەیدەزانی مەسەلە چییە تا دایانە دەست پێغەمبەر (د.خ) وەك لە حەدیسی پێشەوە دەگێڕێتەوەو لەوکاتەشدا کە تەمەنی عائیشە نۆ ساڵان بووەو تەمەنی پێغەمبەریش (د.خ) پەنجاو چوار ساڵ بووە. ئەو کەسانەی بەناوی دین خەڵك دەخەڵەتێنن دەبێ خوا چ سزایەکیان بدا؟ لە دونیا ڕوو زەردی و لە قیامەتیش دۆزەخ.

ئەمەیە بڕیاری فیقهی ئیسلامی لە بارەی مارەکردنی ژن و چۆنیەتی بەشوودان، ئیدی ئەو کەسانەی دەڵێن (ئایینی ئیسلام مارەکردنی بێپرس و مارەبڕینی سەر لانکە پووچەڵدەکا) نازانم لە کام ئایین و دینیان وەرگرتووە؟

پلەی کۆمەڵایەتی ژنان

لە بارەی شایەتی و میرات و خوێن، ژن بە کەمتر لە پیاو تەماشا دەکرێ، بۆ شایەتی دووژن لە جیاتی پیاوێك دادەنرێن و لە میراتیشدا نیو بەش وەردەگرێ لە خوێنیشدا نیو ئەوەندەی خوێنی پیاو وەردەگرێ وەك لە قورئاندا هاتووە لە ئایەتی (282) لە سورەتی ئەلبەقەرەدا دەڵێ (واستشهدوا شهيدين من رجالكم فأن لم يكونا رجلين فرجل و امرأتان ممن ترضون من الشهداء ان تضل احديهما فتذكر احديهما اخرى) واتە دوو پیاو بکەن بە شایەت، ئەگەر دەست نەکەوت ئەوا پیاوێك و دوو ژن لەوانەی پێتان باشن، ئەگەر یەکێکیان لە بیری

پیاو سەرداروو گەورەی ژنە، لەبەر ئەوەی خوا پیاوی بە گەورەتر داناوە لەبەرئەوەیش کە پیاو لە ماڵی خۆیان خەرجیان داوە بە ژنان (وەك مارەیی و ناندان و جلوبەرگ کردن بۆ ژنی تەڵاق دراو) و مارەیی

چووەوە ئەویتر بیری بخاتەوە. لێرەدا بۆ شایەتی، ژن بە نیوەی پیاو ژمێردراوە، وەك لە میراتدا وایە سورەتی ئەلنیساء ئایەتی (12) دەڵێ (و لكم نصف ما ترك ازواجكم ان لم يكن لهن ولد فأن كان لهن ولد فلكم الربع مما تركن من بعد وصية يوصين او دين. و لهن الربع مما تركتم من بعد وصية توصون بها او دين) واتە میرات لە ژنانتان نیوەی بە جێماوەکە ئەگەر منداڵیان نەبوو، ئەگەر منالّیان هەبوو ئەوا چواریەکی بە جێماوەکە پاش بەخشین و دانەوەی قەرز، میراتی ژنان لە مێردیان چواریەکی جێماوەکە ئەگەر منالّتان نەبوو، ئەگەر منداڵتان هەبوون ئەوا هەشتیەك وەردەگرن پاش بەخشین و قەرزدانەوە.

ئایەتی (11) لە سورەتی ئەلنیساء دا (يوصيكم الله في اولادكم للذكر مثل حظ الأنثيين) واتە خوا لە بارەی میراتی منداڵەکانتان پێتان دەڵێ بۆ نێر دوو ئەوەندەی بەشی مێ، لە ئایەتی (176) لە هەمان سورەتدا دەڵێ (و ان كانوا اخوة رجالا و نساء فللذكر مثل حظ الانثيين يبين الله لكم ان تضلوا و الله بكل شيء عليم) واتە ئەگەر میراتگران خوشك و برا بوون ئەوا نێر دوو ئەوەندەی بەشی مێ دەبا، خوا ئاوا بۆتان دیاریدەکا نەوەکو بە هەڵە بچن، خوێنی ژن نیوەی خوێنی پیاوە ئیمامی شافیعی دەڵێ: نەمزانیوە نە لە پێش و نە تازە کەسێك لە زاناکان هەبووبێت و هەبێ رای لەگەڵ ئەوە نەبێ کە خوێنی ژن نیوەی خوێنی پیاوە ئەم خوێنەش بۆ ژن پەنجا حوشترە، ئەگەر بڕیاری خوێندان درا بۆ ژن ئەوە پەنجا حوشتر دەدرێ، ئەگەر ژنێك بە ئەنقەست کوژراو کەس و کاری خوێنیان داواکرد ئەوا خوێنی پەنجا حوشترە. ئەمەش دەقی قسەی ئیمام (قال الشافعي رحمه الله تعالى: لم اعلم مخالفا من اهل العلم قديما و لا حديثا في ان دية المرأة نصف دية الرجل و ذلك خمسون من الأبل فأذا قضي في المرأة بدية فهي خمسون من الأبل، و اذا قتلت عمدا فأختار اهلها ديتها فديتها خمسون من الأبل).

لێدانی ژن

ئایەتی (34) لە سورەتی ئەلنیساء دا دەڵێ (الرجال قوامون على النساء بما فضل الله بعضهم على بعض و بما انفقوا من اموالهم فالصالحات قانتات حافظات للغيب بما حفظ الله و اللاتي تخافون نشوزهن غعظوهن و اهجروهن في المضاجع و اضربوهن فأن اطعنكم فلا تبغوا عليهن سبيلا ان الله كان عليا كبيرا) واتە پیاو سەرداروو گەورەی ژنە لەبەرئەوەی خوا پیاوی بە گەورەتر داناوە لەبەرئەوەیش کە پیاو لە ماڵی خۆیان خەرجیان داوە بە ژنان (وەك مارەیی و ناندان و جلوبەرگ کردن بۆ ژنی تەڵاق دراو) و مارەیی. بە زاوی دەڵی بە گەورە دانانی پیاو لەبەر تەواوی هۆش و بیرو رێك پێکی بەڕێوەبردنی کاروبار پتر هێز لە کارکردن و خواپەرستی هەر لەبەر گەورەیی پیاوە کە خوا پێغەمبەرایەتیو پێشەوایی سەرداری کارو جێبەجێکردنی کارو فەرمانی خەڵك و شایەتیو خەباتکردن (جیهاد) نوێژی هەینیو بەشی زۆری میرات تەنهایی بە جیابوونەوە لە ژن (تەڵاقدان) بە پیاوی سپاردووەو لەسەر شانی داناوە (ژنی خۆش ڕەفتاریش ئەوەیە کە خواپەرست بێو لە خواترس بێو بە گوێی مێردی بکاو بە پێویستی ژن و مێردایەتی هەستێو پاشملەی مێردی پارێزگاری لە لەشی خۆیو ماڵی مێردی بکا) پێغەمبەر (د.خ) فەرموویەتی (چاکترین ژن ئەو ژنەیە کە تەماشای بکەی دڵخۆش بێ ئەگەر کارێکی پێ بڵێی جێبەجێی بکاو ئەگەر پشتت تێ کرد بتپارێزێ لە خۆیو ماڵت) ئەوجار پێغەمبەر ئەم ئایەتەی خوێندەوە (ئەو ژنانەی بە گوێتان ناکەن ئامۆژگاریان بکەن و لە گەڵیان مەنون و لێیان بدەن ئەگەر بە گوێیان کردن بە هانایان پێمەگرن و ستەمیان لێمەکەن).

بەیزاوی دەڵی هۆی هاتنی ئەم ئایەتە دەڵێن سەعدی کوڕی ئەلرەبیع کە یەکێك بووە لە گەورەپیاوانی ئەنصاری ژنەکەی (حەبیبە) کچی (زەید)ی کوڕی (ئەبو زوهەیر) بووەو نافەرمانی کردووە ئەویش زللەیەکی لێداوە، باوکی ژنە ژنەکەی هەڵگرتووەو چووەتە لای پێغەمبەر (د.خ) پێغەمبەریش گوتوویەتی: با تۆڵەی لێ بەسنرێتەوە. پاشان ئەم ئایەتە هاتە نوسین و پێغەمبەر (د.خ) فەرمویەتی: ئێمە شتێکمان ویست و خوا شتێکی تر ئەوەی خوا ویستوویەتی چاکترە. کەوابوو ژن وەك کرێ گرتەی پیاو دەبێ بە فەرمان بێ و هەرکاتێك نافەرمانی کرد ئامۆژگاری دەکرێ ئینجا لەگەڵی نانوێ ئەگەر هەر نافەرمانی کرد لێی دەدرێ، ئەمەش وەك دیمان، نەسی ئایەتی قورئانە. دەی ئەو یەکسانی ژن و پیاوە لە کوێیە؟! و ئەو روانگە

هاونەوعییە لە کوێیە؟! ئا ئەمەیە حوکمی ئیسلام و لەسەر هەموو موسوڵمانێك پێویستە پێی ڕازی بێ‌و بە فەرمان بێ‌و بە دڵخۆشییەوە پەیڕەو جێبەجێ بکات.

جلوبەرگی ژن و ژن خۆی شەرمە (عەورەتە)

بە پێی دینی ئیسلام پێویستە ژن خۆی داپۆشێ‌و جوانی خۆی‌و لەشی لەبەرچاوی پیاوی بیانی (نامەحرەم) وەدەرنەخا، واتە لەشی ژن لە خودی خۆیدا شەرمە (عەورەتە) ئەم قسەی (هەستە وەرە عەبات فریدە چ وەعدەی شەرمە) بانگەوازێکە دژ بە ئایینی ئیسلامە فەرموون با لێی بکۆڵینەوە، ئایەتی (31) لە سورەتی ئەلنووردا دەڵێ (وقل للمؤمنات يغضضن من ابصارهن و يخفضن فروجهن و لايبدين زينتهن الا ما ظهر منها و ليضربن بخمرهن على جيوبهن و لايبدين زينتهن الا لبعولتهن او آباء بعولتهن او ابناء بعولتهن او اخوانهن او بني اخوانهن او بني اخواتهن او نسائهن او آباء بعولتهن او ابناء بعولتهن او اخوانهن او بني اخوانهن او بني اخواتهن او نسائهن او ماملكت ايمانهن او التابعين غير اولي الأربعة من الرجال او الطفل الذين لم يظهروا على عورات النساء و لايضربن بأرجلهن ليعلم ما يخفين من زينتهن و توبوا الى الله جميعا ايه المؤمنون لعلكم تفلحون) واتە ئەی پێغەمبەر بە ژنانی موسوڵمان بڵێ با چاوی خۆیان دانەوێنن لە تەماشاکردنی ئەو پیاوانەی نامەحرەمن هەروەها با لەش و دامەنی خۆیان بپارێزن لە خراپەکاری و داوێن پیسی، جوانی لەشولاری و جوانی خشڵ و بەرگیان بۆ بێگانە بەدەرنەخەن تەنها ئەو شوێنانە نەبێ کە ناچارن وەدەری بخەن (وەك دەموچاو هەردوو دەست بە ئەندازەی ناولەپ واتە تا مەچەك، چونکە داپۆشینی ئەم شوێنانە ئاسان نییە) هەروەها با مل و گەردنیان بە لەچك داپۆشن و جوانی خۆیان بۆ بیانی وەدەرنەخەن تەنها بۆ مێردیان وەدەری بخەن (چونکە مێرد پێویستی بە جوانی ژنی هەیە) دیسان ئەگەر جوانیان لەبەرچاوی باوکی مێردیان و کوڕی مێردیان یان برایان یان کوڕی برایان یان کوڕی خوشکیان یان ژنانی موسوڵمان یان کارەکەریان یان دەست و پێوەندی پیر کە توانای پیاوەتیان نەمابێ‌و یان منداڵانی وەها کە هێشتا بە سەروکاری ژن و مێردایەتی نازانیت بەدەرخەن گوناح نییە هیچی جوانیان نابێ لەبەرچاوی ناموسوڵمان و کافر، چونکە لەوانەیە ژنە کافرەکان بۆ مێردەکانیان بگێڕنەوە) ژنانێك کە خۆیان بە چارۆکە دادەپۆشن و جوانیان دەشارنەوە نابێ پێی خۆیان توند لە زەوی بدەن تاوەکو خرنگەی پاوانەیان بێ‌و بەمە ئەوەی شاراوەتەوە لە جوانی بەدەری بخەن و بە خەڵکی ڕاگەیەنن کە پاوانەیان لەپێیە (چونکە لایەکتان بگەڕێنەوە پاشگەزببنەوە لەوەی پێشتر کردوتانەو چیتر ئەو کارو ڕەفتارە خراپانە مەکەن فەرمانی خوا جێبەجێ بکەن.

لێرەدا ژنی موسوڵمان نە تەنها لەبەرچاوی بێگانە دەبێ خۆی بە چارۆکە داپۆشێ، بەڵکو دەبێ لەبەرچاوی ژنانی کافریش خۆ داپۆشێ. ئیدی ئەم عەبا فریدانی ئازادی ژن لە کام ئایین هاتووە؟!

ئایەتی (60) لە سورەتی ئەلنوردا دەڵێ (و القواعد من النساء التي لايرجون نكاحا فليس عليهن جناح ان يضعن ثيابهن غير متبرجات بزينة و ان يستعففن خير لهن و الله سميع عليم) واتە ئەو ژنانەی لە سك چوونەتەوەو عوزرشۆر نین و ئومێدی مێرد کردنیان نەماوە لە خۆ گەڕاونەتەوە گوناحیان ناگاتێ ئەگەر چارۆکەیان لابەن و فڕێی بدەن، بەبێ بە دەرخستنی جوانی لەشی خۆیان، بەڵام ئەگەر چارۆکەش فڕێنەدەن و هەر لە بەریاندا بێ بۆیان باشترە (ئەم دوو ئایەتە بەڵگەی زۆر بە هێزو ئاشکران، کە نابێ ژن هیچ جێگایەکی لەشی خۆی یا جلی جوانی‌و خشڵی لە ملوانکەو گوارەو لاشەرەو پشتێنەو قۆی‌تاس پڵپڵەو کەمەرەو خەناوکەو پاوانەو گۆبەرەو بەرمورو شتی لەم بابەتانە دەربخەن و دەبێ بە چارۆکە دایپۆشن بە تایبەت ئەو شوێنانەی نیشە بزوێنن وەك پوزو مەمك و سمت و ڕان و کە بە جلی تەسك لەبەرکردن دەردەکەون، پێش هاتنی ئەم ئایەتانە ژنانی پێش ئیسلام بێ چارۆکە بوون‌و هەرچی لە بەریان بووە لە خشڵ و کەلوپەلی بە نرخ هەروەها سنگ و مەمکیان، قورئان ئەم ڕەفتارەی قەدەغەکرد لە ژنی بڕواداری موسوڵمان وناوی ئەم ڕەفتارانەی ناوە (ڕەفتاری تاریکی‌و نەزانی) یا وەك زاراوەی ئەمڕۆی خۆمان

بە پێی دینی ئیسلام پێویستە ژن خۆی داپۆشێ‌و جوانی خۆی‌و لەشی لەبەرچاوی پیاوی بیانی (نامەحرەم) وەدەرنەخا، واتە لەشی ژن لە خودی خۆیدا شەرمە (عەورەتە)

(کۆنەپەرستی و ڕەجعی) کەواتە ئەوانە بە ناوی ئایین بانگی ژنان دەکەن کە چارۆکەیان فڕێدەن چ وەعدەی شەرمەو دەست لە دەستی پیاو بنێن بۆ بنیادنانی کۆمەڵێکی پێشکەوتوو و پڕ لە خۆشی‌و شادی، ئەمانە دژ بە ئایەت دەوەستن هەرچەند خۆیان بە پیاوی ئایین ناس و دۆست و نوێکەرەوەی دین بزانن ئەوەش بزانن هیچ دینێك نوێ و کۆنی تێدا نیەو ئەوەی ئەوانە بە پێشکەوتنی دەزانن وەك ئەوەی ژنانی خوێندەوار دەیکەن وەك لەبەرکردنی تەنورەی تەسك (مینی ژوپ) و پنتۆڵی تەسك و نیوەی مەمك بەدەرخستن‌و یان کراسی وا تەنك لەبەرکردن کە مەمکیان بێ مەمکەوانە لەبن کراسیان بەدیدەکرێ، ئەمانەو پتریش لەمانە پێشکەوتن نییە، چونکە ژنەکانی پێش ئیسلام لەمانە پتر خۆیان خەریك کردووە وەك کوتاڵێکی جوان خۆیان پیشانی خەڵك داوە هەروەك خواردنەوەی کحول و قومارکردن و چاوچڵێسی پێشکەوتن نییە ئەمانە زۆر لەمێژەو پێش ئیسلامیش هەبوون وەك ئارەزوویەك لە مرۆڤدا هەبووە، بەڵکو پێشکەوتن لە ڕەفتارو ڕەوشت و زانست و پیشەسازی‌و قسەو گوفتارو کردارو لەبیرکردنەوەدایە، کە بە داخەوە ئێمەی ڕۆژهەڵاتی هەر ڕەفتاری گەوجییەکەمان بێ پێشکەوتنەو لە دوای دەڕۆین کە وەك عەرەبەکانی پێش ئیسلام پێیان وابوو کە لە مێردی‌و پیاوەتی مرۆڤ ئەوەیە کە (کەم خۆری زۆر پەڕ بێ) کە بە عەرەبییەکەی دەڵێن (الرجولة في قلة الطعام و كثرة الوقاع) بەم پێوانە بێ چۆلەکە هاوتا نییە لە هەموو جیهاندا لە کەڵە مێردی‌و پیاوەتی چونکە کەس وەك ئەو کەمخۆر نییەو کەسیش هەندەی ئەو زۆر پەڕ نییە. بەڵام جێی داخە ئێستاش مێشکەکە هەر ئەو ڕستەی تێدایەو ڕەفتاریشی پێدەکرێ!! ڕاستە ئەویش پێویستە وەك خواردن و خواردنەوە بەڵام نابێ سەرمەشقی بیرو فەلسەفەمان بێ.

ئایەتی (28) لە سورەتی ئەلئەحزابدا دەڵێ (يا ايها النبي قل لأزواجك ان كنتن تردن الحيوة الدنيا و زينتها فتعالين امتعكن و اسرحكن سراحا جميلا) واتە ئەی پێغەمبەر بە ژنانت بڵێ ئەگەر جوانی‌و خۆشی دنیاتان گەرەکە وەرن با جلوبەرگتان بۆ بکەم و بەرەڵاتان بکەم بە خۆشی‌و ریکی. هۆی هاتنی ئەم ئایەتە دەڵێن ژنەکانی پێغەمبەر (د.خ) جلی باش و نانی پترو باشتریان لە پێغەمبەر (د.خ) خواست و ئەم ئایەتە هاتە خوارێ‌و پێغەمبەر لە عائیشەوە دەستیپێکرد، ئەویش مانەوەی لای پێغەمبەرو ڕەزامەندی خوای هەلبژارد پاشان ژنەکانی پێغەمبەر پاشگەز بوونەوە لە خواستەکانیان، ئەمە وا دەردەخا ئەگەر ژن شتێکی خواست و مێرد لە دەستی نەدەهات و نەیبوو ژنەش سووربوو لەسەر خواستەکەی مێرد سەرپشکی دەداتێ بۆ ئەوەی ئەگەر بمێنێتەوە بێ جێبەجێی خواستەکانی یا تەڵاق وەرگرێ.

مێرد حالی چۆن بوو جۆری ژیانی پێویستە لەسەر ژن کە بە ئەندازە حاڵی مێردی بەو پێیە ڕەفتار بکا، پێغەمبەر (د.خ) کەوای کردبێ پێویستە لەسەر هەموو موسوڵمانان ڕەفتار بکەن چونکە پێغەمبەر (د.خ) پێشەواو پێشڕەوی موسوڵمانانەو دەبێ موسوڵمان هەموو ڕێبازی پێغەمبەر بگرێ وەك لە ئایەتی (21) لە سورەتی ئەلئەحزابدا دەڵێ (لقد كان لكم في رسول الله اسوة حسنة لمن كان يرجوا الله و اليوم الآخر) واتە بە ڕاستی پێغەمبەری خودا (د.خ پێشڕەوێکی چاکە بۆ کەسێکی خواپەرست و بڕوادار بە ڕۆژی دوایی.

یانی هەر کەسێك بیەو وای لێ ڕازی بێ‌و ڕۆژی دوایی بۆ خۆی دابین بکا، کە لەسەر ڕێ و شوێنی پێغەمبەر بڕواو چاو لەو بکاو ڕەفتارو کردارەکانی پێغەمبەر (د.خ) جێبەجێ بکا، ئەم ئایەتە بەڵگەیە بۆ موسوڵمانان و ڕێگەیەو پێویستە لەسەری بڕۆن، دیارە مەبەست ئەو کردارو ڕەفتارانەیە کە پلەی ڕاستی وەرگرتووە لە لایەن موسوڵمانان چونکە هەر ڕەفتارێك و کردارێك و گوفتارێك گێردرابێتەوە لە پێغەمبەر (د.خ) و نەگونجێ لەگەڵ ئەحکامەکانی قورئان ڕەت دەکرێتەوەو ڕەفتاری پێ ناکرێ بە کردەوەو قسەی پێغەمبەر (د.خ) ناژمێردرێ، چونکە هەر ئایەتێکی تری قورئان لە سورەتی ئەلقەلەمدا دەڵێ (و ان لعى خلق عظيم) واتە بە ڕاستی ئەتۆ ئەی پێغەمبەر خاوەن ڕەوشتێکی بەرزو گەورەی.

ئەوانە بە ناوی ئایین بانگی ژنان دەکەن کە چارۆکەیان فڕێدەن و دەست لە دەستی پیاو بنێن بۆ بنیادنانی کۆمەڵێکی پێشکەوتوو و پڕ لە خۆشی‌و شادی، ئەمانە دژ بە ئایەت دەوەستن هەرچەند خۆیان بە پیاوی ئایین ناس و دۆست و نوێکەرەوەی دین بزانن

ئایەتی (33) لە سورەتی ئەلئەحزابدا دەڵێ (و قرن في بيوتكن و لا تبرجن تبرج الجاهلية الأولى) واتە ئەی ژنانی پێغەمبەر لە ماڵی خۆتان ئۆقرە بگرن و مەچنە دەرەوەو کە چوونە دەرەوەش فیز لێمەدەن و بەناز مەڕۆن وەك نازو خۆپیشاندانی ژنانی سەردەمی نەزانیو گەوجی پێشوو. لێرەشدا ئایەت ڕێ پیشاندەری ژنانی موسوڵمانە کە وەك ژنانی پێغەمبەر ڕەفتاربکەن و نەچنە دەرەوەی ماڵ بشچن دەبێ خۆداپۆشن و جوانی خۆیان دەرنەخەن.

ئایەتی (53) لە هەمان سورەتدا دەڵێ (و اذا سألتموهن فسألوهن من وراء حجاب ذلك اطهر لقلوبكم وقلوبهن. وما كان لكم ان تؤذوا رسول الله ولا ان تنكحوا ازواجه من بعده ابدا ذلكم كان عند الله عظيما) واتە ئەگەر شتێکتان لە ژنانی پێغەمبەر خواست لە پشت پەردەوە لێیان بخوازن ئەمە پاکترە بۆ دڵی ئێوەو ئەوانیش تا گەردی لێنەنیشێ و دووریشە لە دڵپیسی، هەرگیز نابێ ئێوە ئازاری پێغەمبەر بدەن و نابێ لە پاش خۆی ژنەکانی مارەبکەنەوە، کردنی ئەم کارانە لای خوا زۆر گران و گەورەیە. ئەم ئایەتە فەرمانە بە ژن ك لەبەرچاوی پیاوی نامەحرەم خۆی داپۆشێ. دەگێڕنەوە ئیمامی عومەر (خ.ل) بە پێغەمبەری گوت: خۆشەویست چاك و خراپ هاتووچۆی ماڵتان دەکەن، ئەگەر فەرمانت بدابایە دایکی موسوڵمان خۆیان داپۆشن کە بێگانەکان دەچنە ماڵ. پاش ئەم داخوازییەی ئیمامی عومەر ئەم ئایەتە هاتەخوارێ.

دیسان دەگێڕنەوەو دەڵێن جارێکیان پێغەمبەر (د.خ) لەگەڵ هەندێ لە هاوەڵەکانی لە ماڵی خۆیان نانیان دەخوارد دەستی پیاوێکیان بە دەستی عائیشە کەوت و پێغەمبەریش ئەمەی دیو زۆری پێناخۆش بو، ئەم ئایەتەی خۆداپۆشتنە هاتە خواری، ئەم قسەیە تەفسیری بەیزاوی دەیگێڕێتەوە. هەرچۆنێك هەیە وە هەر هۆیەك بێ بۆ هتانی ئەم ئایەتە، ئایەت ئاشکرایە کە هەر نەك هەردەبێ ژن خۆی داپۆشێ لە بەرەو ڕووی پیاوی بیانی بەڵکو دەست لەناو دەست نان وە لە تەنیشت یەکتری دانیشتن و کارکردن پێکەوە هەر نابێ.

هەرچەندە ئەم ئایەتە تایبەتە بۆ ژنانی پێغەمبەر (د.خ) بەلام چونکە پێغەمبەر پێشەواو ڕابەری موسوڵمانانە وەك نمونە تەماشا دەکرێ بە پێی ئایەت دەبێ چاوی لێبکرێ وە لە ڕێو شوێنی ئەودا ڕەفتار بکرێو پەیڕەوی ڕەفتارو کردارو گوفتاری پێغەمبەر بکرێ چونکە ئایەت دەڵێ (لقد كان لكم في رسول الله اسوة حسنة) هەروەها لە سورەتی ئەلجموعەدا ئایەتی (2) (هو الذي بعث في الأميين رسولا منهم يتلو عليهم آياته و يزكيهم و يعلمهم الكتاب و الحكمة و ان كانوا من قبل لفي ضلال مبين) واتە خوات ئەو کەسەیە کە لە نەخوێندەواراندا نێردراو و پێغەمبەرێکی خۆی نارد، کە ئەم نێردراوە پێغەمبەرە ئایەتی خوایان بۆ دەخوێنێتەوە وە پاکیان دەکاتەوە لە پیسیو بێ ئیمانیو نەزانی و فێری خوێندن و حیکمەتیان دەکات هەرچەندە ئەوانە لە پێشدا لە نەزانیو گومڕاییدا بوون. هەروەها ئایەتی (4) لە سورەتی ئەلقەلەمدا دەڵێ (و انك لعلى خلق عظيم).

بۆیە هەرکەس خۆی بە موسوڵمان بزانێ وە خواو پێغەمبەر بناسێو بڕوای بە قورئان هەبێو ئایەتەکان و کردارو ڕەفتارو گرفتارەکانی پێغەمبەر (د.خ) بکا، وە هەر کەسێ ئەمانە بەلاوە بنێو خۆی بە پێشڕەوی چەرخ و سەردەم بزانێ وەك خۆی ئارەزوو دەکا یان وەك زروف و سەردەم دەخوازێ ڕەفتار بکا و بە مل ئیسلامیدا بڕێ تەئویلی ئایەت و حەدیس بە ئارەزووی خۆی بکا ئەوا دوورە لە ئیسلام و شتێکی ترە. ئایەتی (59) سورەتی ئەلئەحزابدا دەڵێ (يا ايها النبي قل لأزواجك و نساء المؤمنين يدنين عليهن من جلابيبهن ذلك ادنى ان يعرفن فلا يؤذين و كان الله غفورا رحيما) واتە ئەی پێغەمبەر بە ژنانی خۆت و موسوڵمانان بڵێ با چارۆکەیان و سەرپۆشیان بە خۆدادەن، ئەمە وا دەکا کە بناسرێن و بە ژنی پاك و مەردیان بزانن تا ئازار نەدرێن لە لاین هەوەس بازان و ڕێیان پێنەگرن و گێچەڵیان پێنەکەن. تەفسیری بەزاوی دەڵێ: دەموچاو و لەشیان داپۆشن ئەگەر بۆ کارێك لە ماڵ چوونەدەرێو وەدەرکەوتن، بۆ ئەوەی جیاوازیان هەبی لەگەڵ کەنیزەك تا ئەو کەسانەی شکیان هەیە ڕێگەیان پێنەگرن و خوا لە ڕابوردووتان خۆش دەبێ.

ئایەت ئاشکرایە کە هەر نەك هەردەبێ ژن خۆی دا بپۆشێ لە بەرەو ڕووی پیاوی بیانی، بەڵکو دەست لەناو دەست نان وە لە تەنیشت یەکتری دانیشتن و کارکردن پێکەوە هەر نابێ

تێڕوانینی ژن

ژن وەك شتێكی جوان و خۆش بۆ پیاو دروستكراوە چ لە دونیا و چ لە ڕۆژی دواییدا مێینە بە شتێكی كەم تەماشا كراوە لە سەردەمی پێش ئیسلام بوونی عەرەب، وەك لەمەودوا بە ئایەت بە دیاری دەخەین، بەڵام ئایەتەكان هیچیان ئەم تێڕوانینە ڕەتناكاتەوە.

لە سورەتی ئالی عیمراندا دەڵێ (زین للناس حب الشهوات من النساء و البنين و القناطر القنطرة من الذهب و الفضة و الخيل المسومة و الأنعام و الحرث ذلك متاع الدنيا و الله عنده حسن المآب قل أانبئكم بخير من ذلك للذين اتقوا عند ربهم جنات تجري من تحتها الأنهار خالدين فيها و ازواج مطهرة و رضوان من الله) واتە لەبەر دڵی پیاوان جوان لەبارو شیرین كراوە ئارەزووی ژن و منداڵ و ماڵی زۆر لە زێڕو زیو و ئەسپی ڕاهێنراو گیانداران (وەك مانگاو مەڕو بزن و حوشتر) و كێڵگەو چاندەنی، ئەمانە هەمووی خۆشی ژیانی دونیان و خوا گەڵێ لەمانە چاكتری لەلایە، ئەتۆ پێغەمبەر پێیان بڵێ: لەمانە هەمووی باشترتان پێبڵێم بۆ ئەو كەسانەی خواپەرست و پەیڕەوی فەرمانەكانی خوادەكا لای خوا بەهەشتی پان و بەرین كە بە ژێر دارو درەختەكانیدا جۆگاو ڕووبار دەڕوا، ژنی پاك و خاوێنی تێدایەو هەمیشە تێیدا دەژین و خواش لێیان ڕازییە. لەم ئایەتەدا ژن وەك مەڕومالاَت و زێڕو زیو تەماشاكراوە كە بۆ دڵخۆشی ڕازاوەتەوە. لە پێشتریش باسی ژن كراوە كە وە ك مەزاری پیاوە كە دەڵێ (نسائكم المتاع المرأة الصالحة) واتە دونیا خۆی كوتاڵو خۆشییە چاكترین كوتاڵ و خۆشی دونی ژنی چاكە.

لەم ئایەتەدا ژن وەك مەڕومالاَت و زێڕو زیو تەماشاكراوە كە بۆ دڵخۆشی ڕازاوەتەوە

ئایەتی (26) لە سورەتی ئال عیمران دەڵێ (فلما وضعتها قالت اني وضعتها انثى و الله اعلم بما وضعت و ليس الذكر كالأنثى) واتە ژنی عیمران كە سكی پڕبوو وە سكەكەی دانا گوتی: خوایە ئەوەی بوومە مێیە خواش بۆ خۆی چاكتر دەزانی چیم بووە نێرینەش وەكو مێینە نیە. ئەم ئایەتە دەربارەی ژنی عیمران كە دایكی مریەمەی دایكی عیسایە، دامەزرانی ئایەتەكە وا دەخوازێ كە نێر لە بەرچاوترو باشتر بووە، بۆیە ژنی عیمران بە نائومێدی وە دڵساردی ڕوو لە خوا دەكاو دەڵی خوایە خۆ ئەوە من كچم بووە خۆشت دەزانی كە كچ وەكو كوڕ نییە.

ئایەتی (72) لە سورەتی ئەلنەحل دەڵێ (و الله جعل لكم من انفسكم ازواجا و جعل لكم من ازواجكم بنين و حفدة و رزقكم من الطيبات) واتە خوا لە ڕەنگی خۆتان ژنی بۆ دروستكردن و لە ژنەكانیش كوڕو نەوە (كوڕەزا) و نانێكی باشیشی داونەتێ. لێرەدا ڕوو لە پیاو دەكاو چاكەكانی خۆی كە لەگەڵ پیاوی كردووە دەژمێرێو بیریان دەخاتەوە لەوانە دەڵێ: خوا لەبەر دڵی ئێوەی پیاو وڵسات دروستكرد كە سوودبەخشەو گەرما بەخشەو لێشیان دەخۆن هەروەها وڵاخی بەرزو كەری بۆ دروستكردوون بۆ سواریو بارو جوانیو چاندەنیتان بۆ سەوزو شین دەكاو زەیتون و خورماو ترێو میوەی هەمەچەشنەی لەبەردەست داناون ئیدی بەم جۆرە لەهەر شتە كە خوا باسی دەكا. ڕوو لە پیاو دەكا كە ئاوا بۆی دروست و ئامادەكردوون تا دەگاتە باسی ژن كە وەك لە ئایەتی ڕابردودا باسی دەكا.

ئایەتی (21) سورەتی ئەلرووم (و من خلق لكم من انفسكم ازواجا لتسكنوا اليها و جعل بينكم مودة و رحمة) واتە لە گەورەییو نیشانەكانی خوا ئەوەیە كە لە خۆاتان ژنی بۆ دروست كردوون بۆ ئەوەی لە لایان ئۆقرە بگرن و لە نێوانتاندا خۆشەویستیو بەزەیی پەیدا كردووە. لێرەش ئایەت هەر ڕوو لە پیاو دەكا كە چاكەی خودا لەگەڵیدا ئەوەیە كە ژنی بۆ پیاو دروستكردووە تا لەگەڵیدا ڕابوێرێ.

ئایەتی (23) لە سورەتی (ص) دەڵێ (و عندهم قاصرات الطرف اتراب) واتە بۆ ئەو پیاوە بڕوادارانە خواپەرست و بەهەشتیانە ڕۆژی دوایی لەو بەهەشتەی كە گفتیان پێدراوە ژنی وەهایان دەدرێتێ كە چاولەدەر نین و تایبەتن بە خۆیان. ئایەتی (55) لە سورەتی ئەلدوخاندا دەڵێ (كذلك

و زوجناهم بحور عين) واتە ئەوانەی بەهەشتین ژنی جوانیان دەدرێتێ (ژنی سپیو چاوگەش) ئایەت گەلێك زۆرن لەم بابەتانەو لە هەموو شوێنێك باس باسی پیاوە، لە بەهەشت و لە دونیا هەموو چاکەیەك کە خوا کردویە لەگەڵ پیاو ئەوەیە کە ژنی بۆ ڕازاندووەتەوە لە دونیاو ڕۆژی دواییو پێشکەش بە پیاوی دەکا، بەڵام بۆ ژن خۆی هیچ باسێك نییە، ئیدی ئەو یەکسانییەی نێر و مێیە لە کوێیدایە کە ئەو نووسەرانە باسی دەکەن؟

ئایەتی (39) لە سورەتی ئەلنوردا دەڵێ (ام له البنات و لكم البنون) واتە خوا کچی هەیەو ئێوەش کوڕ. لێرەدا هەرچەندە بە پێی بیرو تێڕوانینی کۆمەڵگای عەرەبی ئەو سەردەمە دەدوێ کە کەسێ کچی هەبووایە دەبوایە خۆی بە کەم و چاوشۆڕ بزانیایە بەرامبەر بەو کەسانەی کوڕیان هەبوایە، بەڵام ئایەت لە شوێنێکی تر باسی خراپی ئەم تێڕوانینە ناکاتو ڕەتی ناکاتەوە بۆیە هەروەکو خۆی دەمێنێ. پێغەمبەر (د.خ) لە کرداروو ڕەفتارو گوفتاری کارێکی وای نەکردووە کە ئەم عادەتە شتێکیخراپە.

ئایەتی (16) لە سورەتی ئەلزوخروفدا دەڵێ (ام اتخذ مما يخلق اناثا و اصفيكم بالبنين) واتە ئایا خوا لە دەستکردی خۆی کچی بۆ خۆی هەڵبژاردووەو کوڕیشی بۆ ئێوە ڕەوا بینیوە. ئایەتی (17) لە هەمان سورەت (و اذا بشر احدهم بما ضرب للرحمن ظل وجهه مسودا وهو كظيم) ئەگەر یەکێك لەوان مژدەی پێبدرایە ئەوەی بۆ خۆیان داناوە (مێ) سەروچاوی ڕەش هەڵدەگەڕاو پیشی دەخواردەوە. ئایەتی (19) لە هەمان سورەت دەڵێ (و جعلوا الملائكة الذين هم عباد الرحمن اناثا اشهدوا خلقهم ستكتب شهادتهم و يسئلون) واتە ئەو فریشتانەی خوا کە بەندەی خوان بە (مێ) یان دادەنێن ئایا ئەوان ئاگاداری دروست بوونیانن؟ ئەمەیان لەسەر دەنوسرێت و لێشیان دەپرسرێتەوە. قورئان بەوە زۆر تەنگاوە کافرەکان فریشتەی خوایان بە (مێ) ناوبردووە بەڵام خوا بە زەمیری ئیشارەیان بۆ دەکا ئەگەر (مێ) شتێکی نایابەو یەکسانە لەگەڵ نێر بۆچی وا بەم جۆرە باسی دەکا؟ دیارە (ڕا)ی دین نایەکسانی ژن و پیاوەو بە یەك چاو تەماشایان ناکات. سورەتی ئەلئیسرا ئایەتی (40) دەڵێ (أفأصفيكم ربكم بالبنين و اتخذ من الملائكة اناثا انكم لتقولون قولا عظيما) واتە ئایا خوای ئێوە ئێوەی بۆ خۆشبەخت کردوە بە کوڕو بۆ خۆیشی فریشتەی (مێ)ی هەڵبژاردووە؟ ئێوە قسەیەکی گەلێك مەزن دەبێژن، لێرەدا قسە مەزنەکە لەبەر ئەوە نییە کە خوا کەسی هەڵبژاردووە لەگەڵ خۆی کاریان پێدەسپێرێ، بەڵکو قسە گەورەکە لەبەرئەوەیە کەسی (مێ)یان بۆ خوا داناوە، خۆ ئەگەر نێریان باس بکردایە هیچ ڕەخنەیەك نەدەبوو، چونکە ئەو تا بەرامبەر بەو (مێ)یە نێریان بۆ خۆ هەڵبژاردووە. ئایەتی (57،58،59) لە سورەت ئەلنەحلدا دەڵێ (و يجعلون لله البنات سبحانه و لهم ما يشتهون و اذا بشر احدهم بالأنثى ظل وجهه مسودا وهو كظيم. يتوارى من القوم من سوء ما بشر به ايمسكه على هون ام يدسه في التراب الا ساء ما يحكمون) واتە کچ بۆ خوا دادەنێن کە سەروی ئەم قسانەیە بۆ خۆشیان چی ئارەزوو بکەن (خوزاعەو کینانە لە نەتەوەی عارەب دەیانگوت فریشتە کچی خودان) ئەگەر یەکێك لەوان ئاگادار بکرایە بەوەی (مێینەی) بووە دەموچاوی ڕەش هەڵدەگەڕاو پیشی دەخواردەوەو خۆی لە خەڵك دەشاردەوە لەبەرئەو مژدە ناخۆشەو پیسەو نەیدەزانی چی بکا! بەسەرشۆڕیەوە بیهێڵێتەوە یان زیندەبەچاڵی بکاو لێی ڕزگاربێ، ئەو گوتەیان کە کچ بۆ خودا دادەنێن و کوڕیش بۆ خۆیان، یا ئەو قسە کە منداڵ بۆ خوا دادەنێن، خراپترین و ناشرین ترین گوفتارە.

لەم چەند ئایەتانە دەرکەوت کە جیاوازییەکی زۆر هەیە لە نێوان نێرو مێداو لە قورئاندا لە هیچ شوێنێك ئەم قسانەی ڕەدنەکردووەتەوە بەوە کە بلێ (نێرو مێ وەك یەکن) بە پێچەوانەوە لە تەلاقو مارەیی و بەشە میرات و شایەتی بە نیوەی پیاوی داناون و سەرداریش پیاو، بۆیە بە پێی ئایینی ئیسلام یەکسانی لە نێوان ژن و پیاودا نییە، هەرچەندە هەندێك چیرۆکنووس و نووسەر دەڵێن یەکسانن و بە ناوی ئاینی ئیسلامیشەوە، بەڵام دیارە ئەوان هەڵەن و ڕاست ناکەن و بەو هەموو ئایەت و حەدیسە بۆمان ڕوونبووەوە. جا با هەندێ کردارو گوفتاری پێغەمبەر بگێڕینەوە دەربارەی ژن (حدثنا هشام بن ابي عبدالله عن ابن الزبير عن جابر ان رسول الله (ص) رأى امرأة فأتى

لەم چەند ئایەتانە دەرکەوت کە جیاوازییەکی زۆر هەیە لە نێوان نێرو مێداو لە قورئاندا لە هیچ شوێنێك ئەم قسانە ڕەدنەکراوەتەوە، بەوە کە بلێ (نێرو مێ وەك یەکن)، بە پێچەوانەوە لە تەلاق و مارەیی و بەشە میرات و شایەتی بە نیوەی پیاوی داناون و سەرداریش پیاوە

امرأته زينب و هي تمعس منيئة فقضى حاجته ثم خرج الى اصحابه فقال (ان المرأة تقبل في صورة شيطان و تدبر في صورة شيطان فأذا أبصر احدكم فليأت أهله فأن ذلك يرد ما في نفسه)..) واتە پێغەمبەر (د.خ) چاوی بە ژنێك كەوت و هەستا چووە لای زەینەبەی ژنی كە پێستەی چاك دەكردو ئارەزووی خۆی لێدامركاندو هاتەوە لای هاوەڵەكانی گوتی (ژن بەوێنەی شەیتان ڕووت تێدەكاو بە وێنەی شەیتان پشتت تێدەكا، ئەگەر یەكێك ژنی دیت و بەردڵی كەوت و حەزی چووە سەری با بچێتەوە لای ژنی خۆیو بەمە دڵی دادەكەوێو ئارەزووی دادەمركێ. لە ڕیوایەتێكی تردا دەڵی (عن ابن زبير قال جابر سمعت النبي (ص) يقول اذا احدكم اعجبته امرأة فوقعت في قلبه فليعمد الى امرأته فليواقعها فأن ذلك يرد ما في نفسه)..) واتە ئەگەر یەكێك لە ئێوە ژنێكی جوانی دیو چووە دڵیەوە با بچێتەوە لای ژنی خۆیو لەگەڵیدا بنوێو ئەوەی لە دڵیایەتی لای دەبا. لێرەدا دەردەكەوێ كە ژن هەر بۆ ڕابواردنەو قسەیەك لە ئارەزووی ژندا نییە ئەنجا پێغەمبەر (د.خ) ژنی بە شەیتان ناوبردووە لەبەر ئەوە چونكە نەشەی پیاو دەجوڵێنێ هەتا لە ڕووی نێرو مێیایەتیش هیچ قسەیەك بۆ ژنان نییە ئەگەر ژنە حەزیشی لێنەبێ پیاو هەرپێی ڕادەبوێرێو كەڵكی لێوەردەگرێ لە ڕووی مێخوازییەوە وەك لە حەدیسی موسلیمدا جزمی یەكەم لاپەڕە (166)دا دەڵێ (عن عائشة قالت كن احدانا اذا كان حائضا امرها رسول الله (ص) فتأتزر بأزار ثم يباشرها) وە حەدیسێكی تر لە مەیمونە ژنی پێغەمبەر ڕیوایەت دەكرێ دەڵێ (عن ميمونة قالت كان رسول الله (ص) يباشر نساءه فوق الأذار و هن حيض) واتە هەردو حەدیس بە یەك واتایە عائیشە دەڵی ئەگەر یەكێك لە ئێمە (ژنانی پێغەمبەر) لە بێنوێژیدا بایە پێغەمبەر فەرمانی پێدەكرد كە پاچە پەڕۆیەك لە شوێنەكەدا دابنێو ئەنجا دەستی پێدەكرد. مەیمونەش دەگێڕێتەوەو دەڵی پێغەمبەر (د.خ) دەچووە لای ژنی خۆی بەڵام پارچە پەڕۆیان دادەنا ئەگەر ژنەكان لە بێنوێژیدا بونایە. بێنوێژی (حەیز) حەدیسی تر بەم واتایە زۆرن لەم دوو حەدیسەش وا دەردەكەوێ كە تەنها ئارەزووی پیاو مەبەستە جێبەجێ ببێ دەنا ژنی بێنوێژ ئازار دەبینێو حەزی لێناكا بەڵام هیچ ڕێگەیەك بۆ ژنان نییە تەنها بەرفەرمانی پیاوو هەركاتێ نافەرمانیان لێ ڕوویدا بەپێی دەستووری ئیسلام ئامۆژگاری دەكرێن ئەنجا لەگەڵ نوستن ئەنجا لێدانیان.

ئیتر ئەم پیاهەڵگوتنی یەكسانییەی ئەو نوسەرو چیرۆكنووسانە دەڵێین لە كوێیەو بەڵگەیان دەبێ چی بێ؟

پاشەكی

بەوەی لە پێشەوە باسمانكرد لە قورئان و كردارو ڕەفتارو گوفتاری پێغەمبەر هاوەڵەكانی پێغەمبەرو (ڕا)و قسەی مەزهەبی ئیمامی شافیعی بۆمان ڕوونبووەوە كە ژن یەكسان نییە لەگەڵ پیاو لە مافداو پیاو سەرداری ژنەو لە ژن گەورەترەو خوا ژنی بۆ هەوەس و ئارەزووی پیاو دروستكردووەو تەڵاق و مارەیی بەدەس پیاوەو باوك دەتوانێ كچی سەرلانكە بە شووبداو مارەی بكاو كچی خۆناس و عازەبیش بەبێ پرس بە مێرد بداو مارەی بكا.

پیاو دەتوانێ چوار ژنی هەبێ پێكەوەو لە یەك كاتداو وێڕای ئەو چوار ژنەش چەندی دەتوانێ كەنیزەكی هەبن و لەگەڵیاندا ڕابوێرێ، بەڵام ژن ناتوانێ كۆیلە بكرێو لە گەڵیدا ڕابوێرێ وێڕای یەك مێرد، ئەگەر مافی ژن و پیاو وەك ئەو نووسەرو چیرۆكنوسانە دەڵێن یەكسان و وەكو یەك بوونایە دەبوو ژنیش بتوانێ وێڕای چوار مێرد پێكەوەو لە یەك كاتدا چەندی بتوانێ كۆیلەش بكرێ بۆ ئەوەی لە گەڵیاندا ڕابوێرێو كەیف بكا، وەك پیاو بۆی هەیە وێڕای چوار ژن چەند بتوانێ كەنیزەك بكرێو لە گەڵیاندا ڕابوێرێو كەیف بكا. ئەوجار وەك پیاو دەتوانێ ئەو چوار ژنانە یەك یەك تەڵاق بداو هی تر مارە بكا یا هەر چوار بە یەكەوە تەڵاق بداو چواری تر مارە بكا چەند لە دەستی دێو دارایی هەیە، ئەگەر ماف یەكسان دەبوو ژنیش بتوانێ بۆ هەوەسی خۆی مێردی تەڵاق بداو مێردی تر مارە بكاو بێنێ.

ئەمە دیارە لە ئیسلامدا شتی وەها نییەو ئەوەی ئەو نوسەرو چیرۆكنووسانە باسی دەكەن مەگەر لە خەیاڵی خۆیاندا شتی وا هەبێو بەخەو ببینن و ئیسلام سەروی ئەم قسەو ڕەفتارە ناشیرینانەیەو لە قورئان و كردارو گوفتاری پێغەمبەرو یاوەرەكانیو (ڕا)ی ئیمامە مەزهەبیەكان بێو شەرمی لێنەكا وەك لەخۆی بگا پێشكەوتووەو ئایین هی سەدەی كۆنەپەرستییە.

دووا پرسیارم لەو مافخوازانی ژن ئەوەیە! ئایا ئەوانە ئەو مافە دەدەنە ژنەكەی خۆیان یا خوشكیان یان كچیان ئەگەر بە خۆی ڕاپبوارد ئەوانیش ڕابوێرن؟! یان دەیانەوێ ژن و كچ و خوشكی خەڵكی بخەنە ناو تەڵەو تەونی جاڵجاڵۆكەی چیرۆك و نوسینیان و لەو ڕوانگەوە ڕاویان بكەن و لە ئەنجامیشدا كۆمەڵە قازو قوڵنگی دایكە حەوا گیرۆدەی بەندیخانەی ئارەزووی خۆیان بكەن!!

جا بۆ ئەوەی ئەوەیان بۆ سەربگرێ نەوەستاون بە تێڕوانینەكانی پێشكەوتنخواز بەناو بەڵكو هەوڵیشیان داوە دین و ئایینیش لەم ڕووەوە بكەنە پردی پەڕینەوەیان بۆ ئەو بەهەشتە خەیاڵییەیان.

ئیتر ئومێد دەكەم توانیبێتم تا ڕادەیەك باری ژن و پیاوی موسوڵمانم ڕوونكردبێتەوەو سوود بەخش بێ بۆ هەموولایەك ئەگەر كەموكوڕیەكیش بەرچاو بكەوی بە سوپاسەوە حەزدەكەم بخرێتە ڕوو بۆ خوێندەواران و بۆ خۆشم، سوپاس.

دووا پرسیارم لەو مافخوازانی ژن ئەوەیە، ئایا ئەوانە ئەو مافە دەدەنە ژنەكەی خۆیان یا خوشكیان یان كچیان ئەگەر بە خۆی ڕاپبوارد ئەوانیش ڕابوێرن؟! یان دەیانەوێ ژن و كچ و خوشكی خەڵكی بخەنە ناو تەڵەو تەونی جاڵجاڵۆكەی چیرۆك و نوسینیان و لەو ڕوانگەوە ڕاویان بكەن و لە ئەنجامیشدا كۆمەڵە قازو قوڵنگی دایكە حەوا گیرۆدەی بەندیخانەی ئارەزووی خۆیان بكەن!!